

Konferencja

„Nowoczesna szkoła artystyczna”

27–28 września 2012 r.
UMFC Warszawa, Sala koncertowa

Program konferencji

27 września, g. 11.00 – 17.00

- Rozpoczęcie konferencji
- **Edukacja artystyczna – wyzwania i zadania**
wystąpienie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- **Wpływ Krajowych Ram Kwalifikacji i ich filozofii na podstawy programowe i sposób uczenia**
prof. Zbigniew Marciniak
- **Neurodydaktyka, czyli nauczanie przyjazne mózgowi**
dr Marzena Żylińska
- **O roli muzykowania zespołowego od najmłodszych lat edukacji**
prof. Jerzy Marchwiński
- **Podsumowanie wyników badań Instytutu Muzyki i Tańca w zakresie szkół muzycznych I stopnia**
dr Wojciech B. Jankowski
- **Nauczanie muzyki poprzez zabawę, czyli jak uczyć małe dzieci w szkole muzycznej**
Lidia Bajkowska
- **Przegląd systemów edukacji muzycznej w Europie**
dr Michał Moc

Przerwa g. 14.00 – 15.00

- **Informacja o pracach zespołu legislacyjnego oraz o pilotażowym wdrażaniu projektowanych zmian**
Dyrektor Departamentu Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej MKiDN,
prof. Wiktor Jędrzejec
- **Prezentacja proponowanych zmian w zakresie ramowych planów nauczania szkół muzycznych, plastycznych i baletowych**
członkowie zespołu legislacyjnego
- **Prezentacja doświadczeń dyrektorów biorących udział w pilotażu**
- **Podsumowanie wystąpień dyrektorów i zaproszenie do społecznych konsultacji**
Dyrektor Departamentu Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej MKiDN, prof. Wiktor Jędrzejec

28 września, g. 10.00 – 14.30

- **Nauczanie małych dzieci**
  - **Metoda Colourstrings**
Yvonne Frye (Finlandia)
  - **Nauczanie małych dzieci**
Anna i Daniel Dramowiczowie (Olsztyn)
  - **Komputer od I klasy szkoły muzycznej**
Ewa Rok (Warszawa)

Przerwa g. 11.45 – 12.00

- **Nowoczesne podejście do nauczania oraz wykorzystanie technologii informatycznej i multimedialnych w nauczaniu artystycznym**
  - **Multimedia w nauczaniu przedmiotów artystycznych w szkołach plastycznych**
prof. Andrzej Syska (Poznań)
  - **Nowoczesne kształcenie słuchu w szkole muzycznej**
Sławomir Kozłowski (Zielona Góra), dr Artur Zagajewski (Łódź)
  - **Praktyczne kształcenie muzyczne**
Mariusz Tokarski, Piotr Dylewski (Warszawa)

Zakończenie konferencji g. 14.30

28 – 29 września (impreza towarzysząca)

**Mała Warszawska Jesień – Warsztaty muzyczne dla dzieci
GALERIA ZACHĘTA (sala warsztatowa i sala multimedialna)**

Festiwal muzyki współczesnej dla dzieci, zainaugurowany w ubiegłym roku przez organizatorów festiwalu Warszawska Jesień. W ofercie Małej Warszawskiej Jesieni znajdują się interaktywne instalacje i warsztaty muzyczne dające dzieciom w wieku 4-12 lat radość zabawy i tworzenia. Uczestnicy konferencji będą mogli nieodpłatnie obserwować warsztaty dla dzieci* i instalacje. Program Małej Warszawskiej Jesieni w dniach 28 i 29 września:

- ✓ Łukasz Szałankiewicz „Dźwiękoświsty” – instalacja dźwiękowa z projekcją wideo czynna codziennie w godzinach od 12 do 20
- ✓ Dagna Sadkowska „Muzyczna kuchnia” - warsztaty muzyczne dla dzieci 4-7 lat, 29 września, godz. 11 i godz. 13
- ✓ Michał Górczyński „Dzikość instrumentów” - warsztaty muzyczne dla dzieci 8-12 lat, 29 września, godz. 15.30 i godz. 17.30

* po uprzednim zgłoszeniu organizatorom konferencji

Spis treści

dr Monika Smoleń Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego <i>Edukacja artystyczna – wyzwania i zadania</i>	5
prof. Zbigniew Marciniak <i>O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego</i>	7
dr Marzena Żylińska <i>Rola sztuki w nauczaniu przyjaznym mózgowi</i>	19
prof. Jerzy Marchwiński <i>Refleksje na temat projektu zmian w programie nauczania szkół muzycznych I i II stopnia</i>	23
dr Wojciech B. Jankowski <i>Raport o szkolnictwie muzycznym I stopnia – informacja wstępna o założeniach i niektórych elementach Raportu</i>	26
Metoda Lidii Bajkowskiej	31
dr Michał Moc <i>Przegląd systemów edukacji muzycznej w Europie</i>	36
Informacja o pracach legislacyjnych nad projektami zmian w szkolnictwie artystycznym	40
Ramowe plany nauczania dla szkoły muzycznej I stopnia	42
Ramowe plany nauczania dla szkoły muzycznej II stopnia	51
Ramowe plany nauczania dla Ogólnokształcącej Szkoły Sztuk Pięknych i Liceum Plastycznego	57
Ramowy Plan Nauczania Ogólnokształcącej Szkoły Baletowej	63
Pilotaż nowych ramowych planów nauczania w roku szkolnym 2012/2013:	
dyr. Beata Niepiekło <i>PSM I st. nr 5 im. H. Wieniawskiego w Warszawie</i>	66
dyr. Teresa Taradejna <i>PSM I stopnia w Olsztynie</i>	71
dyr. Joanna Niewiadomska-Kocik <i>PSM I i II st. im. Fryderyka Chopina w Sochaczewie</i>	74
dyr. Ryszard Kusek <i>PSM I i II stopnia im. Mieczysława Karłowicza w Mielcu</i>	81
Nauczanie małych dzieci:	
prof. dr Géza Szilvay <i>Colourstrings</i>	84
Anna i Daniel Dramowicz <i>Przykłady dobrej praktyki</i>	86
Ewa Rok <i>Komputer od pierwszej klasy szkoły muzycznej I stopnia</i>	91
Nowoczesne podejście do nauczania oraz wykorzystanie technologii informatycznej:	
Sławomir Kozłowski <i>Nowoczesne kształcenie słuchu w szkole muzycznej</i>	97
dr Artur Zagajewski <i>Analiza słuchowa concept albumu The Dark Side of the Moon grupy Pink Floyd</i>	100
Mariusz Tokarski, Piotr Dylewski <i>Praktyczne kształcenie muzyczne</i>	104

Edukacja artystyczna – wyzwania i zadania

Szanowni Państwo,

społeczność szkół artystycznych w Polsce tworzy 675 szkół publicznych i niepublicznych: muzycznych, plastycznych, baletowych i innych specjalności, które zatrudniają ponad 16 tys. nauczycieli i kształcą ponad 84 tys. uczniów. To wspólnota niezwykła, wyróżniająca się elitarnością i wysoką jakością kształcenia, społeczność stanowiącą podstawę rozwoju polskiej kultury. Atutem szkół artystycznych jest nauczanie indywidualne lub prowadzone w kilkunastoosobowych grupach, stwarzające – niemożliwą do osiągnięcia w innych typach szkół – sytuację bezpośredniego kontaktu na zasadzie „mistrz – uczeń”. Szkoły artystyczne pozwalają obcować z pięknem sztuki i ją rozumieć, uczą wrażliwości i kreatywności, rozwijają charakter. To ważne cechy i umiejętności, dla każdego, także dla tych absolwentów szkół artystycznych, którzy wybiorą inną, niż artystyczna drogę zawodową.

Aby móc cieszyć się kolejnym pokoleniem artystów potrzeba wysiłku wszystkich osób związanych ze środowiskiem szkół artystycznych, ale przede wszystkim – nauczycieli. Uczniowie szkół artystycznych pracują bardzo intensywnie, ale są także wspierani w procesie edukacyjnym np.: systemem stypendiów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla najzdolniejszych uczniów oraz promowaniem najbardziej utalentowanych poprzez udział w prestiżowych koncertach i konkursach. Bardzo ważne jest też, iż systematycznie rozwijane i unowocześniane jest zaplecze infrastrukturalne szkolnictwa artystycznego, m. in. za pomocą programów ministra oraz funduszy europejskich. W ramach XI Priorytetu „Kultura i dziedzictwo kulturowe” Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” dotacje na poprawę infrastruktury szkolnictwa artystycznego otrzymało 18 projektów o łącznej wartości inwestycji przekraczającej 601 mln zł. Dla kolejnych 10 projektów podpisano decyzję o ich dofinansowaniu.

Sukcesy i renoma polskich artystów dobrze świadczą o skuteczności polskiego systemu edukacji artystycznej. Jednak i ten system należy aktualizować i przystosowywać do współczesnych potrzeb i oczekiwań społecznych oraz, co może ważniejsze, przewidywać strategiczne kierunki jego rozwoju. Za koniecznością wprowadzenia zmian przemawia kilka zasadniczych czynników wśród nich m.in. dynamicznie zmieniające się wyzwania rynku pracy, tendencje demograficzne, obniżenie wieku realizacji obowiązku szkolnego czy wreszcie rozwój nowych technologii. Musimy mieć świadomość, że jeśli nie podejmiemy dyskusji i nie wprowadzimy żadnych zmian, obniżymy szanse na zawodowy rozwój absolwentów szkół i uczelni artystycznych. Ważną przesłanką jest także zobowiązanie ustawowe wprowadzenia w szkolnictwie artystycznym do 2014 roku Krajowej Ramy Kwalifikacji, która zobowiązuje m.in. do opisanie efektów kształcenia w szkołach artystycznych w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji. Wreszcie o konieczności wprowadzenia zmian w systemie edukacji artystycznej przekonują nas liczne analizy, raporty i ekspertyzy oraz, co najważniejsze, głos wielu osób ze środowiska.

Każda próba zmiany systemu kształcenia jest wyzwaniem, zwłaszcza jeśli dotyczy tak wyjątkowej edukacji jaką jest edukacja artystyczna – jesteśmy tego świadomi i dlatego liczymy na Państwa pomoc, opinie i uwagi w procesie wypracowywania nowych rozwiązań. Proponowane przez nas zmiany dotyczą szkolnictwa artystycznego I i II stopnia, chcemy po raz pierwszy przedstawić je tak szerokiemu gronu na dzisiejszej konferencji *Nowoczesna szkoła artystyczna*. Podkreślam – nie prezentujemy dzisiaj skończonych projektów, lecz poddajemy pod dyskusję te, które w toku dotychczasowych prac zyskały wstępną akceptację ekspertów. Proponowane zmiany mają charakter ewolucji (a nie rewolucji) istniejącego systemu, służą jego dostosowaniu do aktualnych potrzeb oraz wyzwań przyszłości, a nie negacji tego, co zostało wcześniej wypracowane. Co więcej, niektóre z proponowanych rozwiązań już teraz są z sukcesem realizowane przez szkoły. Dziś nie pytamy więc, czy konieczne jest wprowadzenie zmian, ale raczej jaki ma być ich charakter oraz przy pomocy jakich rozwiązań można je wdrożyć. W tych reformach nie jesteśmy w Europie osamotnieni. Właściwie większość państw Unii Europejskiej wdraża, na większą lub mniejszą skalę, reformy systemów kształcenia. Płynna nowoczesność – by użyć cennej metafory profesora Zygmunta Baumana – wymusza i na nas właściwą reakcję.

Skuteczność każdej zmiany uzależniona jest zawsze od zaangażowania wszystkich interesariuszy. Tylko dzięki wsparciu i zaangażowaniu dyrektorów, nauczycieli i rodziców możliwe będzie efektywne wdrożenie wypracowanych wspólnie zmian. Zachęcam zatem Państwa do dyskusji i dzielenia się własnymi doświadczeniami i spostrzeżeniami. Mam nadzieję, że rozpoczynająca się dzisiaj konferencja pozwoli nam spojrzeć na przedstawiane w jej dalszym przebiegu propozycje w sposób nie tylko krytyczny, ale przede wszystkim kreatywny.

dr Monika Smoleń

Podsekretarz Stanu

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego¹

prof. Zbigniew Marciniak

Dlaczego w polskich szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach nastąpią zmiany?

Szkole sprzyja stabilność. Czasem jednak okoliczności zewnętrzne sprawiają, że rozwiązania przyjęte w obrębie systemu edukacji przestają być skuteczne wbrew staraniom nauczycieli oraz uczniów. Zachodzi wtedy potrzeba zaprojektowania i wdrożenia zmian, które zapewnią lepsze efekty kształcenia. Z taką sytuacją mamy obecnie do czynienia.

Na pierwszy rzut oka nie ma problemu. Najzdolniejsi polscy uczniowie odnoszą spektakularne sukcesy: wygrywają światowe zawody informatyczne, co roku przywożą nagrody z prestiżowego Europejskiego Konkursu Młodych Naukowców oraz medale z międzynarodowych olimpiad przedmiotowych. Możemy być także zadowoleni z pilności polskich uczniów: nasz kraj ma aktualnie (2009) najniższy w Europie odsetek uczniów, którzy porzucają szkołę przed jej ukończeniem. Co więcej, Polska jest postrzegana na arenie międzynarodowej jako kraj, który odniósł ogromny sukces edukacyjny: wprowadzenie gimnazjów, czyli wydłużenie o rok powszechnego i obowiązkowego kształcenia ogólnego przyniosło zdecydowaną poprawę efektów kształcenia w grupie uczniów najsłabszych – fakt ten został wiarygodnie potwierdzony przez międzynarodowe badania OECD PISA przeprowadzone w latach 2000, 2003 oraz 2006 na reprezentatywnej grupie 15-letnich uczniów.

Problem ujawnia się jednak już w pierwszych tygodniach nauki zarówno w szkołach ponadgimnazjalnych, jak i wyższych. Nauczyciele i wykładowcy często ze zgrozą konstatują, że duża część ich uczniów (studentów) ma fundamentalne braki w wykształceniu, uniemożliwiające płynne kontynuowanie procesu nauczania. Powszechnie panuje opinia, że efekty pracy polskiej szkoły znacznie się pogorszyły.

Co się stało?

Początek XXI wieku przyniósł zjawisko bezprecedensowego wzrostu aspiracji edukacyjnych młodych Polaków. Jeszcze kilka lat temu tylko około 50% uczniów z każdego rocznika podejmowało naukę w szkołach umożliwiających zdawanie matury. Dziś (2009), po ukończeniu gimnazjum, takie szkoły wybiera ponad 80% uczniów. Spośród nich około 80% z powodzeniem zdaje maturę i w znakomitej większości przekracza progi uczelni. W rezultacie co drugi Polak w wieku 19–24 lata studiuje, zaś liczba studentów w Polsce, w ciągu zaledwie kilku lat, wzrosła aż pięciokrotnie.

Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest obecność w szkołach kończących się maturą, a później w murach wyższych uczelni, dużej grupy młodzieży, która dawniej kończyła swoją edukację na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej. W szczególności, z powodów czysto statystycznych, obniżył się średni poziom uzdolnień populacji młodych ludzi, aspirujących do zdobycia wyższego wykształcenia.

System edukacji – zarówno oświata, jak i szkolnictwo wyższe – nie mogą pozostać obojętne wobec tak istotnej zmiany. Założenie, że po nad 80% rocznika potrafi skutecznie i równie szybko nauczyć się tego wszystkiego, co było zaplanowane dla zdolniejszych 50%, jest źródłem paradoksu: pomimo nie mniejszego niż dawniej wysiłku wkładanego przez nauczycieli oraz zwiększonego zainteresowania uczniów zdobyciem wyższego wykształcenia, polskiej szkole nie udaje się osiągnąć satysfakcjonujących efektów kształcenia.

Co można zrobić?

Możliwe są dwa zasadniczo różne rozwiązania tego problemu. Pierwsze z nich polega na zachowaniu systemu edukacji w niezmienionym kształcie i podniesieniu poprzeczki przy rekrutacji do szkół kończących się maturą oraz na studia. Wtedy jednak nastąpi drastyczne obniżenie odsetka młodzieży uzyskującej wykształcenie wyższe.

¹ Fragment publikacji poświęconej nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego wdrażanej od 1.09.2009 r.

Rozwiązanie to zostało powszechnie odrzucone w krajach demokratycznych, które znalazły się wcześniej w podobnej sytuacji. W państwach, w których decyzje kluczowe dla społeczności lokalnych oraz w skali państwa podejmuje się w drodze głosowania, dbałość o poziom wiedzy najstabilniej wykształconych obywateli jest równie ważna jak kształcenie elit. Dlatego zwycięża pogląd, że o poziomie wykształcenia współczesnego społeczeństwa świadczy nie tyle średni, co minimalny akceptowalny poziom wykształcenia. Konsekwentnie zachęca się młodych ludzi do jak najdłuższego korzystania z usług systemu edukacji i ustawia się na ich drodze kolejne progi łagodnie narastających wymagań. Przykładem takiej polityki jest tzw. Proces Boloński, w zamyśle rozkładający studia na większości kierunków na dwa etapy: łatwiejszy i bardziej masowy etap licencjacki oraz następujący po nim bardziej wymagający etap magisterski.

Inną możliwą odpowiedzią na problem zaspokojenia zwiększonych aspiracji młodego pokolenia jest odpowiednio zaprojektowana reforma programowa. Planując tę reformę, należy uwzględnić jeszcze jedną ważną okoliczność. Dziś szkoła usiłuje dwukrotnie zrealizować pełny cykl kształcenia ogólnego: po raz pierwszy w gimnazjum i po raz drugi w szkole ponadgimnazjalnej, kończącej się maturą. Zapewne wbrew intencjom autorów starej podstawy programowej, praktyka zatarła różnicę między tymi cyklami. Potwierdzenia tej tezy dostarcza porównanie podręczników gimnazjalnych z podręcznikami licealnymi dla poziomu podstawowego: dla wielu przedmiotów trudno dostrzec między nimi istotną różnicę. To zapewne wpływ tradycji: przy bardzo ogólnie sformułowanej podstawie programowej wielu nauczycieli – zarówno gimnazjalnych, jak i licealnych – odruchowo wypełnia ją tradycyjnym zakresem treści nauczania ukształtowanym w czasach, gdy zręby wiedzy ogólnej budowaliśmy w czteroletnich liceach – usiłują pomieścić te treści w trzyletnim cyklu edukacyjnym. To może się udać tylko w najzdolniejszych klasach w pozostałych skutkuje to zbyt pospiesznym, a stąd powierzchownym omawianiem kolejnych tematów.

Przedmiotem, na którego przykładzie szczególnie wyraźnie widać niepowodzenie planu dwukrotnej realizacji trzyletniego cyklu kształcenia jest historia. W obu cyklach brakuje czasu na realizację ostatniego chronologicznie działu historii: w pierwszym na przeszkodzie staje egzamin gimnazjalny; w drugim – matura. Prowadzi to do powszechnie dostrzeganej, żenującej niewiedzy uczniów w zakresie najnowszej historii Polski. Inne przedmioty nauczania nie mają struktury chronologicznej, więc ich sytuacja jest faktycznie jeszcze gorsza – luki w wiedzy rozkładają się w sposób przypadkowy.

Co zatem należy uczynić?

Na pierwszy rzut oka mogłoby się wydawać, że jedyną możliwą odpowiedzią na statystycznie niższy średni poziom uzdolnień uczniów w szkołach kończących się maturą, jest obniżenie oczekiwań w stosunku do absolwentów. Jest jasne, że wyzwania, które postawi przed nimi życie, nie będą przecież mniejsze niż dzisiaj.

Zamiast tego należy potraktować czas nauki w gimnazjum oraz w szkole ponadgimnazjalnej jako spójny programowo, sześćioletni (a w technikum nawet siedmioletni) okres kształcenia. W okresie tym w pierwszej kolejności wyposażymy uczniów we wspólny, solidny fundament wiedzy ogólnej, po czym znacznie pogłębimy tę wiedzę w za kresie odpowiadającym indywidualnym zainteresowaniom i predyspozycjom każdego ucznia. Warto wiedzieć, że taka organizacja procesu kształcenia została zastosowana w podobnych okolicznościach w wielu krajach świata. Idea ta była także obecna w tzw. reformie Jędrzejewicza w latach trzydziestych XX wieku.

Aby umożliwić wszystkim uczniom solidne opanowanie wspólnego fundamentu wiedzy ogólnej, jego realizacja będzie rozciągnięta na trzy lata gimnazjum oraz część czasu nauki każdej szkoły ponadgimnazjalnej. Pozwoli to na wolne od pośpiechu omówienie wszystkich podstawowych tematów w zakresie klasycznego kanonu przedmiotów. Na przykład, gimnazjalny kurs historii skończy się na I wojnie światowej, zaś kurs historii najnowszej znajdzie należny przydział czasu w szkole ponadgimnazjalnej. Ponadto dłuższy czas przeznaczony na naukę każdego przedmiotu pozwoli nauczycielom głębiej wejść w każdy temat.

Podczas nauki w liceum lub technikum uczeń będzie kontynuował aż do matury naukę w zakresie obowiązkowych przedmiotów maturalnych: języka polskiego, języków obcych i matematyki. Oprócz tego każdy uczeń wybierze kilka przedmiotów (może wybrać także spośród wymienionych wyżej), których będzie się uczył w zakresie rozszerzonym w znacznie większej niż obecnie liczbie godzin. Taka organizacja procesu nauczania pozwoli uczniom w każdym z wybranych przedmiotów osiągnąć poziom, którego oczekiwaliśmy od absolwentów liceów w latach ich świetności.

Oprócz tego, w trosce o harmonijny i wszechstronny rozwój, każdy uczeń liceum – o ile nie wybierze rozszerzonego kursu historii – aż do matury będzie miał przedmiot historia i społeczeństwo. Zajęcia te będą pogłębiały wiedzę uczniów z historii powszechnej w ujęciu problemowym oraz rozbudzały ich zainteresowanie losami Polski i Polaków. Podobnie dla uczniów niewybierających zajęć rozszerzonych z geografii, biologii, fizyki czy chemii obowiązkowy będzie przedmiot przyroda, przedstawiający w ujęciu problemowym syntezę wiedzy z nauk przyrodniczych.

Zatem, niezależnie od indywidualnych wyborów zajęć rozszerzonych, każdy licealista będzie umiał odpowiednio wiele zarówno z zakresu nauk humanistycznych, jak i matematyczno-przyrodniczych. Ponadto będzie posiadał istotnie pogłębioną – w stosunku do stanu obecnego – wiedzę z kilku wybranych przedmiotów.

Jak to opisuje nowa podstawa programowa?

Minister Edukacji określa zakres celów oraz treści kształcenia w rozporządzeniu o podstawie programowej kształcenia ogólnego. Podstawa programowa precyzyjnie określa, czego szkoła jest zobowiązana nauczyć ucznia o przeciętnych uzdolnieniach na każdym etapie kształcenia, zachęcając jednocześnie do wzbogacania i pogłębiania treści nauczania. Autorzy podstawy dołożyli wszelkich starań, by zdefiniowany w niej zakres treści był możliwy do opanowania przez takiego ucznia.

Ponieważ celem reformy programowej jest poprawa efektów kształcenia, forma podstawy programowej również jest temu podporządkowana: wiadomości oraz umiejętności, które uczniowie mają zdobyć na kolejnych etapach kształcenia wyrażone są w języku wymagań. Wyodrębniono także, w postaci wymagań ogólnych, podstawowe cele kształcenia dla każdego przedmiotu nauczania. Wskazują one na umiejętności wysokiego poziomu (np. rozumowanie w naukach ścisłych i przyrodniczych), których kształtowanie jest najważniejszym zadaniem nauczyciela każdego przedmiotu.

Nowa podstawa programowa przywiązuje też bardzo dużą wagę do wychowania, a w szczególności do kształtowania właściwych postaw uczniów. Ponieważ jest to zadaniem każdego nauczyciela, opis kształtowanych postaw znalazł swoje miejsce we wstępach załączników podstawy.

Jak tworzyć program wychowawczy szkoły?

Kształtowanie postaw, przekazywanie wiadomości oraz rozwijanie umiejętności stanowią wzajemnie uzupełniające się wymiary pracy nauczyciela. Aspekt wychowawczy pracy szkoły powinien być ujęty w formie szkolnego programu wychowawczego.

Konstruowany w szkole program wychowawczy powinien:

- być spójny z programami nauczania,
- uwzględniać kształtowanie postaw uczniów,
- być tworzony z udziałem uczniów, rodziców i nauczycieli,
- być osadzony w tradycji szkoły i lokalnej społeczności.

Opracowując program wychowawczy szkoły, należy:

- uwzględnić wartości szczególnie ważne dla społeczności szkolnej,
- sformułować cele, jakie sobie stawiamy,
- określić zadania, które chcemy zrealizować,
- określić, kto te zadania będzie realizował.

Punktem wyjścia do tworzenia szkolnego programu wychowawczego powinna być diagnoza problemów wychowawczych występujących w danej szkole. Diagnoza ta może być oparta na ankietach, wywiadach, rozmowach z uczniami, nauczycielami, rodzicami itp. Wnikliwa i kompetentna analiza zebranych informacji pozwoli zidentyfikować zakres zagadnień, które powinny koniecznie znaleźć się w szkolnym programie wychowawczym. W przygotowywaniu programu wychowawczego może być także pomocne określenie oczekiwanej sylwetki absolwenta, wyznaczającej kierunek pracy wychowawczej szkoły.

Szkolny program wychowawczy charakteryzować mają:

- wypracowane przez społeczność szkolną wartości,
- tradycja szkolna, obyczaje i uroczystości,
- zagadnienia lub problemy, których rozwiązanie jest najważniejsze z punktu widzenia środowiska: uczniów, rodziców i nauczycieli.

Realizacja szkolnego programu wychowawczego, skuteczność stosowanych metod i środków, powinna być systematycznie monitorowana.

Jak poprzez ocenianie skutecznie motywować uczniów?

Podstawa programowa formułuje wymagania edukacyjne wobec uczniów kończących kolejne etapy kształcenia.

Każdy uczeń jest oceniany na co dzień, w trakcie całego roku szkolnego przez swoich nauczycieli. Właściwie stosowana bieżąca ocena uzyskiwanych postępów pomaga uczniowi się uczyć, gdyż jest formą informacji zwrotnej przekazywanej mu przez nauczyciela. Powinna ona informować ucznia o tym, co zrobił dobrze, co i w jaki sposób powinien jeszcze poprawić oraz jak ma dalej pracować. Taka informacja zwrotna daje uczniom możliwość racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się, a zatem także poczucie odpowiedzialności za swoje osiągnięcia. Ocenianie bieżące powinno być poprzedzone przekazaniem uczniowi kryteriów oceniania, czyli informacji, co będzie podlegało ocenie i w jaki sposób ocenianie będzie prowadzone.

Ponadto nauczyciele powinni ustalić kryteria, na podstawie których będą oceniać uczniów na koniec roku szkolnego. Muszą to robić zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wreszcie pod koniec nauki w szkole podstawowej, w gimnazjum oraz w liceum uczeń jest poddawany zewnętrznej ocenie przeprowadzanej przez państwowy system egzaminacyjny.

Zarówno ocenianie wewnątrzszkolne – bieżące oraz na koniec roku – jak i ocenianie zewnętrzne odwołuje się do wymagań, sformułowanych w podstawie programowej.

Jak ma wyglądać edukacja uczniów najmłodszych?

Nowa podstawa poświęca szczególną uwagę kształceniu dzieci w wieku przedszkolnym oraz najmłodszych uczniów. Przypomnijmy, że już od 2002 r. wszystkie polskie sześciolatki są objęte obowiązkową edukacją – uczą się w tzw. „zerówkach”. W pierwotnym zamyśle zerówki były zaprojektowane jako zajęcia przedszkolne, przygotowujące dzieci do pójścia do szkoły. Jednak współczesne polskie sześciolatki, podobnie jak ich rówieśnicy w większości krajów Europy coraz wcześniej wykazują dojrzałość do podjęcia nauki oraz dużą ciekawość poznawczą. Owocuje to tym, że zajęcia w oddziałach zerowych w sposób naturalny wkracza ją w obszar zadań typowo szkolnych: nierzadko dzieci rozpoczynają tu naukę czytania, pisanie i liczenia. Jednakże te fundamentalne dla powodzenia dalszej edukacji procesy powinny być poprzedzone odpowiednim przygotowaniem dziecka w wychowaniu przedszkolnym. Ponadto procesy te wymagają czasu nauki dłuższego niż jeden rok – nie jest korzystne przerywanie ich, wywołane koniecznością przejścia dziecka do „prawdziwej” szkoły i zmianą nauczyciela prowadzącego. Dlatego polska szkoła dojrzała do tego, by objąć opieką i nauką także dzieci sześciolatnie.

Edukacja najmłodszych uczniów powinna umiejętnie spleść naukę z zabawą, by w łagodny sposób wprowadzić ich w świat szkoły. Ten cel przyświecał twórcom nowej podstawy programowej dla pierwszego etapu edukacyjnego oraz pod stawy programowej wychowania przedszkolnego, opisującej jak przedszkole przygotowuje dziecko do podjęcia nauki szkolnej.

Jakie nastąpią zmiany w organizacji pracy szkoły?

Od roku szkolnego 2009/2010 – rok po roku, przez sześć lat – począwszy od pierwszej klasy szkoły podstawowej i pierwszej klasy gimnazjum, wprowadzana jest nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego i nowe podręczniki. Oprócz tego wchodzi w życie inne zmiany bardzo istotne dla organizacji pracy szkół.

Rok szkolny	Zreformowane nauczanie w klasach			
2009/2010	I SP	I Gimnazjum		
2010/2011	II SP	II Gimnazjum		
2011/2012	III SP	III Gimnazjum Egzamin gimnazjalny dostosowany do nowej podstawy programowej		
2012/2013	IV SP	I L	I T	I ZSZ
2013/2014	V SP	II L	II T	II ZSZ
2014/2015	VI SP Sprawdzian dostosowany do nowej podstawy programowej	III L Egzamin maturalny dostosowany do nowej podstawy programowej	III T	III ZSZ
2015/2016			IV T	I LU
2016/2017				II LU

SP – szkoła podstawowa, L – liceum, T – technikum,

ZSZ – zasadnicza szkoła zawodowa, LU – liceum uzupełniające

Rok 2012 – pierwsi absolwenci gimnazjum kształceni zgodnie z nową podstawą programową.

Rok 2015 – pierwsi absolwenci szkoły podstawowej i liceów kształceni zgodnie z nową podstawą programową.

Nauczyciele – na podstawie znowelizowanej Karty Nauczyciela – mają obowiązek, poza swoim pensum, przepracować co najmniej jedną godzinę tygodniowo z uczniami w sposób wychodzący naprzeciw ich indywidualnym potrzebom – udzielając im pomocy w przewyżnianiu trudności, rozwijaniu zdolności lub pogłębianiu zainteresowań.

Najistotniejszą zmianą w ramowym planie nauczania jest nieokreślanie liczby godzin tygodniowo w cyklu kształcenia przeznaczonych na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne. Zamiast tego określone zostały minimalne ogólne liczby godzin przeznaczone na realizację podstawy programowej z poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych w całym cyklu kształcenia. Dyrektor szkoły odpowiada za to, aby łączne sumy godzin w ciągu trzech lat zajęć z danego przedmiotu były nie mniejsze niż wymienione w ramowym planie nauczania, a efekty określone w podstawie programowej zostały osiągnięte.

Dzięki takiemu opisaniu godzin nauczania poszczególnych przedmiotów pojawia się możliwość bardziej elastycznego niż do tej pory planowania roku szkolnego. Dyrektor szkoły może planować rok szkolny nierytmicznie, decydując o różnej organizacji pracy szkoły w niektóre dni czy tygodnie. Możliwość nierównomiernego rozłożenia godzin w trakcie roku szkolnego można wykorzystać również dla zorganizowania całych dni nauki poza szkołą. Godziny tak zaplanowanych zajęć mogą być doliczone do czasu pracy uczniów przeznaczonego na konkretny przedmiot oraz do pensum realizowanego przez nauczyciela. Oczywiście doliczamy godziny spędzone z uczniami na faktycznych

zajęciach dydaktycznych – niezależnie od tego, czy były prowadzone w klasie, czy poza szkołą – ale nie czas dojazdu lub noclegu.

Czas pracy nauczyciela, zarówno w wypadku realizowania tych pojedynczych dodatkowych godzin, wynikających z Karty Nauczyciela, jak i wywiązywania się z tygodniowego pensum – szczególnie przy zastosowaniu w szkole nierytmicznej organizacji roku szkolnego – musi być odpowiednio rozliczany.

Więcej wolności w organizacji pracy szkół oraz więcej odpowiedzialności za precyzyjniej opisane efekty końcowe to podstawowe idee wchodzących zmian.

Jakie i dlaczego zmiany organizacyjne w edukacji artystycznej?

Edukacja artystyczna stanowi ważny obszar kształcenia i dlatego jej realizacji należy poświęcić dużo uwagi, począwszy od edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Dlatego już na pierwszym etapie edukacyjnym prowadzenie edukacji muzycznej i plastycznej – jeśli jest taka potrzeba – może być w części powierzone specjalistom.

Na drugim i trzecim etapie edukacyjnym plastyka i muzyka są zajęciami obowiązkowymi.

Na czwartym etapie we wszystkich typach szkół ponadgimnazjalnych obowiązkowy jest przedmiot wiedza o kulturze. Oprócz tego, w liceach jako przedmiot do wyboru mogą być realizowane na poziomie rozszerzonym historia sztuki, historia muzyki oraz język łaćski i kultura antyczna.

Różnego rodzaju zajęcia artystyczne mają być wybierane przez każdego gimnazjalistę, aby mógł ukształtować w sobie zamiłowanie do jakiejś dziedziny sztuki. Bogactwo szkolnej oferty zajęć artystycznych powinno być zależne od wielkości szkoły, osobistych pasji i zamiłowań nauczycieli, a także od zgłaszanych preferencji uczniów.

Również w liceach przewidziano możliwość oferowania zajęć artystycznych do wyboru. Zadaniem tak zorganizowanej edukacji artystycznej jest z jednej strony dopełnienie edukacji ogólnej, a z drugiej strony umożliwienie uzupełnienia wykształcenia w sposób dostosowany do indywidualnych wyborów uczniowskich.

Część wstępna podstawy programowej dla szkoły podstawowej

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej tworzy fundament wykształcenia – szkoła łagodnie wprowadza uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny. Kształcenie to dzieli się na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny, obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej.

Celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, za sad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej należą:

- 1) czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność, jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;

- 2) myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych;
- 3) myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno mowie, jak i w piśmie;
- 5) umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji;
- 6) umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- 7) umiejętność pracy zespołowej.

Jednym z najważniejszych zadań szkoły podstawowej jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałość o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Wypełnianie tego zadania należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest także edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, po stawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a tak że postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej, opisane są, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji, w języku efektów kształcenia². Cele kształcenia sformułowane są w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów sformułowane są w języku wymagań szczegółowych.

---

² Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego;
- 2) program wychowawczy szkoły obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym;
- 3) program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się ponadto do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych dzieli się na dwa etapy edukacyjne: I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna realizowana w formie kształcenia zintegrowanego oraz II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej, podczas którego realizowane są następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) muzyka;
- 4) plastyka;
- 5) historia i społeczeństwo;
- 6) przyroda;
- 7) matematyka;
- 8) zajęcia komputerowe;
- 9) zajęcia techniczne;
- 10) wychowanie fizyczne;
- 11) wychowanie do życia w rodzinie³;
- 12) etyka;
- 13) język mniejszości narodowej lub etnicznej⁴;
- 14) język regionalny - język kaszubski.

---

³ Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 67, poz. 756, z 2001 r. Nr 79, poz. 845 oraz z 2002 r. Nr 121, poz. 1037).

⁴ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579).

Część wstępna podstawy programowej dla gimnazjum i liceum

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczeń kontynuuje kształcenie ogólne na III i IV etapie edukacyjnym. III etap edukacyjny realizowany jest w gimnazjum, zaś IV etap edukacyjny realizowany jest w szkole ponadgimnazjalnej.

Kształcenie ogólne na III i IV etapie edukacyjnym, choć realizowane w dwóch różnych szkołach, tworzy pro gramowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiając zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich późniejsze doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces kształcenia się przez całe życie.

Celem kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym należą:

- 1) czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;
- 3) myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- 6) umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;
- 7) umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;
- 8) umiejętność pracy zespołowej.

Jednym z naj ważniejszych zadań szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest kontynuowanie kształcenia umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałości o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Wypełnianie tego zadania należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym celem działalności szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest skuteczne nauczanie języków obcych. Bardzo ważne jest dostosowanie zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Zajęcia z języków obcych nowożytnych prowadzone są na następujących poziomach:

- 1) na III etapie edukacyjnym:
  - a) na poziomie III.0 – dla początkujących,
  - b) na poziomie III.1 – na podbudowie wymagań dla II etapu edukacyjnego;
- 2) na IV etapie edukacyjnym:
  - a) na poziomie IV.0 – dla początkujących,
  - b) na poziomie IV.1 – dla kontynuujących naukę:
    - w zakresie podstawowym – na podbudowie wymagań poziomu III.0 dla III etapu edukacyjnego,
    - w zakresie rozszerzonym – na podbudowie wymagań poziomu III.1 dla III etapu edukacyjnego,
  - c) na poziomie IV.2 – dla oddziałów dwujęzycznych.

Szkoła powinna też poświęcić dużo uwagi efektywności kształcenia w zakresie nauk przyrodniczych i ścisłych – zgodnie z priorytetami Strategii Lizbońskiej. Kształcenie w tym zakresie jest kluczowe dla rozwoju cywilizacyjnego Polski oraz Europy.

Ważnym zadaniem szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest także edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła na III i IV etapie edukacyjnym kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa na III i IV etapie edukacyjnym opisane są, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji, w języku efektów kształcenia⁵. Cele kształcenia sformułowane są w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów sformułowane są w języku wymagań szczegółowych.

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego;
- 2) program wychowawczy szkoły, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym;
- 3) program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

---

⁵ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Nauczanie uczniów z niepełnosprawnościami, w tym uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się.

Na III i IV etapie edukacyjnym wymaga się od uczniów także wiadomości i umiejętności zdobytych na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Strategia uczenia się przez całe życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji – poczynając od wyboru szkoły ponadgimnazjalnej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu.

Łącznie III i IV etap edukacyjny zapewniają wspólny i jednakowy dla wszystkich zasób wiedzy w zakresie podstawowym. Na IV etapie edukacyjnym możliwe jest ponadto kształcenie w zakresie rozszerzonym o istotnie szerszych wymaganiach w stosunku do zakresu podstawowego.

Na IV etapie edukacyjnym przedmioty mogą być nauczane w zakresie podstawowym lub w zakresie rozszerzonym:

- 1) tylko w zakresie podstawowym – przedmioty: wiedza o kulturze, podstawy przedsiębiorczości, wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie do życia w rodzinie, etyka;
- 2) w zakresie podstawowym i w zakresie rozszerzonym:
  - a) język polski, język obcy nowożytny na poziomie IV.1, matematyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski; uczeń realizuje zakres podstawowy albo zakres rozszerzony (wymagania szczegółowe dla zakresu rozszerzonego obejmują także wszystkie wymagania szczegółowe dla zakresu podstawowego);
  - b) historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, biologia, chemia, fizyka, informatyka; uczeń obowiązkowo realizuje zakres podstawowy (zakres rozszerzony stanowi kontynuację nauczania danego przedmiotu w zakresie podstawowym);
- 3) tylko w zakresie rozszerzonym – przedmioty: historia muzyki, historia sztuki, język łaciński i kultura antyczna, filozofia.

Szkoła ma obowiązek zadbać o wszechstronny rozwój każdego ucznia i dlatego dla uczniów, którzy wybierają kształcenie w zakresie rozszerzonym z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych przewidziany jest dodatkowo przedmiot uzupełniający historia i społeczeństwo, który poszerza ich wiedzę w zakresie nauk humanistycznych oraz kształtuje postawy obywatelskie. Natomiast dla uczniów, którzy wybierają kształcenie w zakresie rozszerzonym z przedmiotów humanistycznych przewidziany jest dodatkowo przedmiot uzupełniający przyroda, który poszerza ich wiedzę w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych.

Szkoła ma obowiązek przygotować uczniów do podejmowania przemyślanych decyzji, także poprzez umożliwianie im samodzielnego wyboru części zajęć edukacyjnych. Dlatego na III i IV etapie edukacyjnym uczniowie mogą wybrać przedmioty uzupełniające:

- 1) na III etapie edukacyjnym – zajęcia artystyczne oraz zajęcia techniczne;
- 2) na IV etapie edukacyjnym – zajęcia artystyczne oraz ekonomia w praktyce.

Przedmioty nauczane na III i IV etapie edukacyjnym

Nazwa przedmiotu	III etap edukacyjny	IV etap edukacyjny	
		zakres podstawowy	zakres rozszerzony
Język polski	■		■
Języki obce nowożytne	■	■	■
Wiedza o kulturze		■	
Muzyka	■		
Historia muzyki			■
Plastyka	■		
Historia sztuki			■
Język łaciński i kultura antyczna			■
Filozofia			■
Historia			■
Wiedza o społeczeństwie	■	■	■
Podstawy przedsiębiorczości		■	
Geografia		■	
Biologia	■	■	■
Chemia	■	■	■
Fizyka	■	■	■
Matematyka	■	■	■
Informatyka	■	■	■
Wychowanie fizyczne	■	■	
Edukacja dla bezpieczeństwa	■	■	
Wychowanie do życia w rodzinie ⁶	■	■	
Etyka	■	■	
Język mniejszości narodowej lub etnicznej	■	■	
Język regionalny – język kaszubski ⁷	■	■	■

Przedmioty nauczane na III i IV etapie edukacyjnym

Nazwa przedmiotu	III etap edukacyjny	IV etap edukacyjny
Zajęcia artystyczne	■	■
Historia i społeczeństwo		■
Ekonomia w praktyce		■
Przyroda		■
Zajęcia techniczne	■	

⁶ Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 67, poz. 756, z 2001 r. Nr 79, poz. 845 oraz z 2002 r. Nr 121, poz. 1037).

⁷ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579).

Rola sztuki w nauczaniu przyjaznym mózgowi

dr Marzena Żylińska

Zajmowanie się sztuką ma ogromne znaczenie dla rozwoju mózgu. Dotyczy to każdego wieku, ale jest szczególnie ważne dla okresu przedszkolnego i wczesnoszkolnego. Wszechstronna stymulacja sieci neuronalnej w tym wieku przynosi największe korzyści. Dlatego zarówno w szkołach, jak również w przedszkolach powinno się zadbać o możliwie duży kontakt z wszelkimi rodzajami sztuki, również tymi związanymi z występowaniem przed publicznością (*performance art*). Kontakt ze sztuką sprzyja rozwojowi uwagi poznawczej, umożliwia nie tylko rozbudowę wielu struktur mózgowych, ale również usprawnia komunikację między nimi, twierdzą badacze mózgu. Zajmowanie się sztuką rozwija wyższe funkcje poznawcze, a to przekłada się na lepszą uwagę i kontrolę poznawczą, co bezpośrednio wpływa na efektywność procesu uczenia się. Dlatego w przedszkolu i szkole przyjaznej mózgowi, dzieci i młodzież powinni mieć jak najwięcej kontaktu ze sztuką. Dzięki temu instytucje te stworzą warunki rozwoju dla naturalnej kreatywności i spontaniczności, z jaką dzieci przekraczają ich progi. „Kora jest nową zdobyczą w ewolucji ludzkiego mózgu i być może jej szczególnemu wykształceniu zawdzięczamy, wśród innych cech różniących nas od naszych małpich kuzynów, naszą wyjątkową zdolność do tworzenia sztuki.⁸”

Wraz z kolejnymi reformami edukacji, sztuki i zajęć praktycznych w polskich szkołach jest z roku na rok coraz mniej. To duża strata, bo programowa integracja nauki i sztuki przynosi ogromne korzyści. Przykładem może być projekt zainicjowany przez Leonard Bernstein Center for Artful Learning w Gettysburgu⁹. Dzięki kontaktowi z muzyką w ciągu paru lat udało się podnieść poziom nauczania nawet w bardzo słabych i zaniedbanych szkołach¹⁰. Szkoła przyjazna mózgowi powinna umożliwić uczniom bycie twórcami. Tworzenie ma prymat nad odtwarzaniem i powielaniem schematów, a wytyczanie nowych dróg silniej stymuluje sieć neuronalną niż podążanie utartymi ścieżkami.

Sztuka w przedszkolu

Rozwój ludzkiego mózgu przyspieszył, gdy nasi przodkowie zaczęli używać narzędzi. Stało się tak, ponieważ aktywność rąk silnie stymuluje rozwój kory. Dlatego dzieci od najwcześniejszych lat powinny być zachęcane do wszelkich aktywności wymagających pracy rąk i rozwijających małą motorykę. Jednocześnie dzieci powinny doświadczać, że to, co same tworzą ma wartość i może być przydatne.

Przykład

Wnuk mojej znajomej jest uczniem pierwszej klasy amerykańskiej szkoły w Pekinie. Gdy poleciała z wizytą do rodziny, Daniel już na lotnisku rzucił się jej na szyję wołając: „Babciu, Baaaaabciu, czy Ty wiesz, że ja jestem prawie najlepszy w klasie? Z rysowania! W domu pokażę Ci, co umiem zrobić”. Znajoma spodziewała się, że wnuk pokaże jej rysunki, ale chłopiec podbiegł do szafy i przyniósł bluzki z nadrukami jego autorstwa. Pierwszą bluzkę zaprojektował dla mamy, drugą dla siebie, kolejną obiecał babci. Nie wiem, ile kosztuje maszyna przenosząca rysunki dzieci na tkaniny, ale wiem, jaki jest efekt jej działania. Nauczycielka Daniela opowiadała, że kiedy zapowiedziała pracę nad rysunkiem przeznaczonym na bluzki dla mam, dzieci pracowały ze szczególnym zaangażowaniem. Wiele prosiło o wydłużenie czasu, zastanawiało się nad kolorystyką i detalami. Takie urządzenia mogłyby zostać zakupione np. przez kuratoria, a wszystkie przedszkola i szkoły korzystałyby z nich w miarę potrzeb. Możliwość przenoszenia własnych pomysłów na odzież wpływa nie tylko na motywację do pracy, ale uczy, że moda nie musi polegać na kupowaniu tego, co stworzyli inni, ale daje możliwość indywidualnego kreowania własnego wizerunku. System edukacyjny powinien stworzyć atrakcyjną

⁸ Vetulani, *Mózg: fascynacje, problemy, tajemnice*, Kraków, 2011, str. 11.

⁹ <http://www.leonardbernstein.com/lbcenter.htm>

¹⁰ Vetulani, tamże, str.12.

przeciwwagę dla rozbuchanego konsumpcjonizmu i uczyć dzieci krytycznej postawy wobec świata reklamy.

Dziś w przedszkolach dzieci śpiewają, tańczą, rysują, malują lub wycinają. Jesienią robią z kasztanów i żółodzi zwierzęta i ludziki. Warto zastanowić się, jak ten tradycyjny wachlarz zajęć poszerzyć o nowe propozycje. Z badań nad mózgiem wynika, że bardzo pozytywny wpływ na rozwój mózgu ma gra na instrumentach. Dziś taką możliwość mają głównie dzieci z dobrze sytuowanych rodzin. Słuchanie historii czytanych przez nauczycielki mogłoby płynnie przechodzić w szukanie własnych ciągów dalszych i w próby tworzenia własnego teatru. Dzieci powinny też regularnie odwiedzać muzea, powinno się z nimi rozmawiać o sztuce, architekturze czy modzie. Jeśli uważają, że muzea są nudne, to można w rozmowie zapytać, co by zmieniły, by było to dla nich atrakcyjne miejsce. Warto też regularnie pytać, czy z rodzicami widziały coś, co warto by pokazać innym dzieciom. Już w przedszkolu i pierwszych latach pobytu w szkole powinno się również podejmować próby kształtowania gustu muzycznego. Nie chodzi o to, by krytykować disco polo czy protekcjonalnie podchodzić do innych, mało wartościowych gatunków muzycznych, ale by pokazywać inne i umożliwiać rozmowę i dyskusję na temat muzyki. Badania pokazują, że kontakt ze sztuką ma wpływ na stopień zadowolenia z życia, tzw. dobrostan. Jeśli chcemy, by dzieci w przyszłości były świadomymi odbiorcami wysokiej kultury, to musimy zadbać o to, by w odpowiednim wieku ją poznały.

Sztuka w gimnazjum – świadomy twórca czy bezmyślny konsument

Hipokampy uczniów są w szkole regularnie przeciążane. Dlatego na lekcjach poświęconych sztuce powinno się zadbać o aktywizację innych struktur. Uczyć można się na różne sposoby. Wiele gatunków sztuki bazuje na pozawerbalnym sposobie komunikowania się z odbiorcami, dlatego nie trzeba na siłę ubierać wszystkiego w słowa. Sprowadzanie przedmiotu określanego jako *sztuka* do pamięciowego opanowania życiorysów znanych muzyków czy malarzy jest przejawem braku zrozumienia sensu sztuki i celów, jakie sobie stawia. Zajmowanie się malarstwem powinno polegać na oglądaniu dzieł sztuki i na malowaniu, a zajmowanie się muzyką na słuchaniu, śpiewaniu i graniu na instrumentach, a nie na uczeniu się na pamięć definicji. Ale sztuka może mieć również charakter użytkowy. Dlatego warto zaproponować uczniom zajęcie się modą.

Dyskusja na temat dzisiejszej mody i roli reklamy. Nauczyciel raczej zadaje pytania i moderuje dyskusję, starając się nie narzucać własnego zdania. Pytania dotyczą możliwości wyrażania własnego indywidualizmu poprzez modę.

- Czy moda jest wyrazem naszej osobowości?
- Co mówi o nas nasz strój?
- Jakich znaczących projektantów mody?
- Czy dzisiejsza moda jest praktyczna?
- Kto może być projektantem mody? Jaką szkołę trzeba skończyć?
- Czy moda to sztuka? Dlaczego?
- Czy moda jest tylko dla bogatych? Czy można się modnie ubierać za nieduże pieniądze?
- Jaką rolę odgrywa reklama?
- Czy reklama dostarcza rzetelnych informacji?
- Co sądzicie o blogach poświęconych modzie?

Kolejnym krokiem może być zaprojektowanie własnej kolekcji ubrań. Być może uczniowie chcieliby zaprojektować strój do szkoły, który pełniłby rolę mundurków. Każda grupa zaplanowałaby zestaw podstawowy, a potem można by zorganizować wspólną dla kilku klas prezentację, połączoną z wyborem najciekawszej propozycji. Ponieważ moda nierozzerwalnie łączy się z branżą reklamową, kolejnym zadaniem mogłoby być stworzenie reklamy zachęcającej do wprowadzenia w szkołach jednolitych strojów. Formę i technikę reklamy każda grupa mogłaby wybrać sama.

Inną możliwością, pokazującą mechanizmy panujące w świecie reklamy, jest zadanie polegające na wymyśleniu czegoś zupełnie nieprzydatnego i stworzenie reklamy zachęcającej potencjalnych klientów do zakupu. W ten sposób uczniowie zaczynają rozumieć, na czym polegają chwytły reklamowe. Techniki są dowolne, ale doświadczenie pokazuje, że uczniowie chętnie sięgają po narzędzia komputerowe.

Owocem takiego zadania była reklama zachęcająca do zakupu proszku barwiącego śnieg. Jej twórcy wymyślili następujące hasło: Biały śnieg mają wszyscy! Ty możesz mieć żółty, zielony lub złoty. Wystarczy kupić proszek do farbowania śniegu firmy XYZ Bądź oryginalny, zmień kolor swojego śniegu!”

Sztuka w liceum

Sztuka w naturalny sposób łączy się z treściami omawianymi na lekcjach języka polskiego, historii czy geografii. Warto to wykorzystać. Przykładowo omawianie dramatów warto połączyć z pisaniem jednoaktówek i wizytami w teatrze na próbach czy z innymi, mniej formalnymi, kontaktami z ludźmi teatru. Szczególnie cenne są wszystkie okazje umożliwiające uczniom wchodzenie w rolę twórców i kreatorów. W tradycyjnej szkole są zazwyczaj biernymi odbiorcami. Dlatego powinno się zadbać o to, by mogli aktywnie działać i realizować własne wizje. **Uczniowie w szkole powinni nauczyć się, że mogą być nie tylko odtwórcami, ale również kreatywnymi i działającymi autonomicznie twórcami.** Dotyczy to również szkół muzycznych.

Nauczyciele muzyki powinni zdawać sobie sprawę z tego, że to od nich zależy, czy uczeń będzie szukał własnej drogi do rozumienia muzyki i własnych interpretacji, czy będzie jedynie dążył do powielania interpretacji swojego mistrza. To od nauczycieli zależy, co powstanie w mózgach naszych podopiecznych. Odtwórcze podejście i naśladownictwo wymagają zupełnie innych obwodów neuronalnych niż twórcze zajmowanie się sztuką. Młodych muzyków nie trzeba zmieniać w grające szafy potrafiące wiernie odtwarzać interpretacje, które ktoś uznał za najlepsze, bo wielka sztuka nigdy nie jest schematyczna.

W dzisiejszej szkole na takie tematy jak architektura czy przestrzeń publiczna nie przeznaczają się zbyt wiele czasu. Poświęcony im cykl lekcji można by zacząć od zaproszenia uczniów do robienia zdjęć ukazujących przykłady dobrej i złej architektury z ich miasta lub okolicy.

1. Prezentacja zdjęć i dyskusja na temat dobrej i złej architektury. Jakie funkcje powinna spełniać?
2. Czy każdy powinien mieć prawo budowania domu według własnego gustu, czy powinny istnieć jakieś administracyjne ograniczenia? Kto powinien decydować o wyglądzie miast i wsi?
3. Jaką rolę pełni przestrzeń publiczna? Czy w miastach, miasteczkach i wsiach powinny być ogólnie dostępne atrakcyjne miejsca, gdzie każdy może spędzić czas? Czy znacie takie rozwiązania z innych krajów? Jak takie miejsca są zorganizowane, co można tam robić, kto je finansuje?
4. Jak wygląda centrum naszego miasta? Gdzie znajduje się strefa publiczna? Czy macie pomysły, jak można by ją lepiej dostosować do potrzeb mieszkańców?
5. Jeśli w mieście jest rzeka, to warto, by uczniowie zajęli się w grupach planem zagospodarowania nabrzeży.

Przed dyskusją można poprosić osoby zainteresowane architekturą o przygotowanie informacji na temat najbardziej znanych architektów i pokazanie ich najsłynniejszych i najbardziej typowych budowli. Warto podyskutować o trendach i modach w projektowaniu domów. Niewątpliwie ciekawym i wywołującym żywe dyskusje tematem byłaby architektura Le Corbusiera. Jego idee zmierzające do zagwarantowania wszystkim słońca, powietrza i zieleni doprowadziły do powstania gigantycznych, odhumanizowanych blokowisk. To, co w zamierzeniu miało służyć człowiekowi przyniosło skutek odwrotny od zamierzonego. Po odpowiednim wprowadzeniu, uczniowie zapewne znajdą wiele informacji na temat różnych propozycji tworzenia przyjaznej ludziom przestrzeni, a dzięki temu będą uważniej przyglądać się swoim domom i osiedlom. Celem jest przygotowanie ich do świadomego postrzegania własnego otoczenia i rozbudzanie wrażliwości estetycznej. Przestrzeń

wokół nas jest dobrem wspólnym. Szkoły powinny przygotowywać młodych ludzi do przejmowania odpowiedzialności nie tylko za własne życie, ale również za przestrzeń, w której wszyscy żyjemy. Może warto wykorzystać nowe technologie, by z góry spojrzeć na Paryż i zastanowić się nad jego kolorystyką i spójnością koncepcji architektonicznych. Nie chodzi o to, by uczniów protekcyjnie pouczać i wskazywać, co jest ładne, a co brzydkie, ale o to, by ich podprowadzać, zachęcać do stawiania pytań i poszukiwania odpowiedzi. Warto też uczyć, że odpowiedzi nie zawsze są proste, a świat nie jest czarno-biały. Widząc dachy Paryża każdy może sam próbować odpowiedzieć na pytanie o indywidualizm w architekturze.

W tradycyjnej szkole uczniowie poznają style panujące w malarstwie, muzyce czy architekturze. Często sprowadza się to do pamięciowego opanowania życiorysów, czytania opisów i definicji. Zadaniem uczniów nie jest: czytać, patrzeć, notować i podziwiać. Edukacja przyjazna mózgowi wie, że młodych ludzi trzeba przygotować do życia, w którym przyjdzie im grać aktywną rolę. Dlatego już w szkole muszą uczyć się, jak wyrażać własne zdanie. Trudno oczekiwać, że po 12 latach ćwiczenia się w reprodukcji, nagle przyjmą aktywną rolę. Od muzyka, który przez wiele lat uczył się grać, tak jak jego nauczyciel, nie można nagle oczekiwać, że zaproponuje własne interpretacje. Jeśli chcemy, by nasze miasta były piękne, to w szkołach musi znaleźć się czas na zajmowanie się pięknem. Neurony uczą się wolno, rozwijanie wrażliwości zabiera dużo czasu, a postępy trudno sprawdzić z pomocą stosowanych dziś testów. Jednak szkoła, której szkoda czasu na dobro i piękno, zapomina o tym, co w życiu najważniejsze. Nie można zajmować się sztuką, nie mówiąc jednocześnie o wartościach. Nie można wychować świadomych i odpowiedzialnych ludzi oczekując od nich jedynie reprodukcji podanych faktów.

Dziś mała grupa uczniów wybiera kierunki artystyczne. Pozostali opuszczają szkołę z przekonaniem, że sztuka, to nie ich rzecz. Jednak ona potrzebuje zarówno twórców, jak również świadomych i przygotowanych do kontaktu z nią odbiorców. Od podejścia systemu edukacyjnego do sztuki zależy zarówno wygląd naszych miast, ulic i domów, jak również ilość osób zdolnych do odbioru kultury wysokiej. Warto uwierzyć badaczom mózgu zapewniającym, że jest to najlepsza inwestycja w przyszłość.

Refleksje na temat projektu zmian w programie nauczania szkół muzycznych I i II stopnia

prof. Jerzy Marchwiński

Luksemburg, 17 września 2012

Nie skrywam, że bezpośrednio po opuszczeniu gabinetu p. dyrektora Wiktora Jędrzejca, kiedy po raz pierwszy przedstawił mi *Projekt zmian w programie nauczania szkół muzycznych I i II stopnia*, cały problem sprawiał wrażenie prostego i łatwego. Ale niemal natychmiast potem, temat bardzo się rozrósł, pojawiło się wiele wątpliwości i pytań, a odpowiedź na nie okazała się niełatwa i złożona.

Z założenia nie podejmuję się oceny szczegółowej *Projektu* głównie dlatego, że całą moją półwieczną aktywność dydaktyczną realizowałem niemal wyłącznie na szczeblu akademickim. Oceną taką winni raczej zająć się pedagodzy kompetentni, eksperci od nauczania w szkołach muzycznych I stopnia w szczególności. Stąd, moje refleksje mają charakter bardziej ogólny. Z ich mnogości wybieram kilka, które wydają się być wiodące.

Refleksja pierwsza: O idei zmian programu nauczania.

Wprawdzie mówi się, że *lepszé jest wrogiem dobrego*, co wcale nie oznacza zgody na zachowanie *status quo*, na pozostawanie w miejscu. Rzeczywistość się przecież zmienia, czy chcemy tego czy nie. Wydaje mi się ze wszech miar zasadne, żeby w te zmiany włączyć się świadomie i z wyboru, wykorzystując każdą szansę wpływania na ich kształt. Taką właśnie próbą wydaje się być przedstawiony *Projekt*.

Nasze rodzime szkolnictwo muzyczne ma swoje niewątpliwe walory, o czym świadczą absolwenci, którzy przecież wcale nie przegrywają w konfrontacji ze swoimi pokoleniowymi rówieśnikami na całym świecie. Co również nie oznacza, że nie powinno się podejmować prób nie tyle ulepszania tego, co jest dobre, ile raczej eliminowania tego, co jest wadliwe.

Refleksja druga: O tzw. profesjonalizmie.

Zawsze odnosiłem wrażenie, że w sposób mniej lub bardziej zakamuflowany, każdy uczeń szkoły muzycznej, od samego początku nauki, traktowany jest z wszystkimi tego konsekwencjami, jako potencjalny, zawodowy muzyk, z ukierunkowaniem na indywidualny sukces. W moim odczuciu, przekłada się to na klimat niebezpiecznej rywalizacji i rozbudzania w efekcie destruktywnej ambicji, które, niestety, u bardzo wielu prowadzą w efekcie do poczucia porażki, zawodu, rozgoryczenia i wszelkich odcieni frustracji.

Z drugiej strony, powinnością szkoły muzycznej, jako szkoły specyficznie „zawodowej”, jest zapewnienie uczniom możliwości optymalnych warunków rozwoju ich talentów i w perspektywie, zdobywanie artystycznych szczytów.

Dochodzi do tego ogólny problem kształcenia muzycznego, które, w moim odczuciu, oprócz ewidentnej wiedzy ściśle profesjonalnej, winno przede wszystkim przekazywać młodemu człowiekowi informacje o sztuce, o pięknie. O sztuce, która jest być może najbardziej wyrafinowanym owocem ludzkiego umysłu i o pięknie, które jest jej istotą. Wydaje mi się, że w zasadzie, takim kształceniem winna zajmować się szkoła ogólnokształcąca, w której uczy się języka, matematyki, fizyki i kilkunastu innych przedmiotów, lecz sztuka i piękno, kultura są w niej nieobecne, wręcz pomijane albo zgoła nieobecne.

Projekt przewiduje, że nie wszyscy uczniowie są predestynowani do muzycznej profesji i dla nich, proponuje się na szczeblu podstawowym, rodzaj czynnego, zespołowego kontaktu z różnymi rodzajami muzyki. Uważam tą ofertę za jedną z większych zalet Projektu, ponieważ gwarantuje żywy kontakt z muzyką, tym najbardziej abstrakcyjnym i uniwersalnym językiem porozumiewania się pomiędzy ludźmi, a opiera się bardziej na idei zabawy i przyjemności, wolnej od poczucia obowiązku i powinności.

Niewątpliwie, naczelnym celem szkolnictwa muzycznego jest kształcenie profesjonalistów, ale chyba niemniej ważne jest przekazywanie informacji o sztuce, o najszerzej pojętej kulturze, w tym o niewymiernie ważnej kulturze bycia człowieka z człowiekiem, ze zbiorowością. I to właśnie postrzegam jako fundamentalnie istotne w kreowaniu mentalnej sylwetki człowieka.

Do szkoły muzycznej I stopnia, winne mieć swobodny dostęp zarówno dzieci obdarzone zdolnościami muzycznymi jak i te, które same wyrażają po temu ochotę, lub są stymulowane przez rodziców; w moim odczuciu, szkoła muzyczna II stopnia winna mieć charakter już bardziej profesjonalny. Chociaż nie wszyscy przyjmowani do szkoły I stopnia zwieńczą swą edukację dyplomem akademii lub muzycznego uniwersytetu, nikt jednak nie jest w stanie przewidzieć, kiedy i w jakich okolicznościach odezwie się w ich dorosłym życiu, nawet w dziedzinach dalekich od sztuki, nadruk muzycznego piękna, który otrzymali w dzieciństwie i młodości.

Refleksja trzecia: O graniu zespołowym.

Podobnie jak deformujący profesjonalizm, tak i za dominującą w uczniowskim środowisku można by uznać nieco zakamuflowaną preferencję solistyczną, w domyśle przywołującą docelowo imiona Rafała, Konstantego czy Krystiana. Granie zespołowe, czy po prostu, zespołowe uprawianie muzyki bywa traktowane drugoplanowo, nieco jakby po macoszemu.

W przedstawionym *Projekcie* pojawia się bardzo pozytywna i wartościowa inicjatywa przyznania graniu zespołowemu, zbiorowemu muzykowaniu, należnego mu miejsca. Forma tej propozycji nie jest bez niedoskonałości i na pewno będzie wymagać solidnego, profesjonalnego dopracowania. Granie zespołowe winno być wszak traktowane jako równe indywidualnemu, solowemu, bez nawet śladowej aluzji o jakiejś rzekomej nierówności lub specjalizacji. Idea ta winna zaistnieć w świadomości uczących i tych, którzy są uczeni, od pierwszego kontaktu z muzyką. Granie zespołowe, niezależnie od walorów ściśle profesjonalnych, dających ogromnej rzeszy muzyków możliwość wartościowej samorealizacji zawodowej i życiowej, uwrażliwia na społeczny aspekt wspólnoty i partnerstwa. A niestety, piękno i partnerstwo, wydają się być mocno zaniedbane w całym systemie edukacji, nie tylko muzycznej.

Pewnym niepokojem napawa mnie mentalny problem relacji pomiędzy graniem indywidualnym/solowym i graniem zespołowym w szkołach I i II stopnia. Nie wykluczam możliwości fałszywego i wielce szkodliwego hierarchizowania oraz uprzywilejowania grania solowego w stosunku do zespołowego. Wiąże się to ze zdeformowanym, zakorzenionym w środowisku pojęciem, że jakoby ten zdolniejszy zostaje solistą, a ten mniej wyposażony w zdolności, zostaje wykonawcą zespołowym. Sama rzeczywistość wskazuje na błąd podobnego postrzegania. Można być marnym solistą i bardzo wybitnym wykonawcą zespołowym. Oba te typy wykonań oczekują absolutnej perfekcji od grającego. Dlatego, w moim pojmowaniu, wykonawcza edukacja muzyczna, od samego zarania nauki powinna się rozwijać w rozsądnych proporcjach dwutorowo, indywidualnie /solowo i kameralnie/ zespołowo. Bez żadnej hierarchii i z dala od powszechnych pokus wprowadzania jakiejkolwiek specjalizacji.

Apeluję tu do tych, którzy będą podejmować finalną decyzję o losie *Projektu*, aby nie rozstawali się z sygnalizowaną przez mnie refleksją i dopilnowali jej urzeczywistnienia.

W wysokiej cenie mam inicjatywę Autorów *Projektu* o tzw. szkołach pilotażowych. To kapitalny pomysł, kopalnia nowych doświadczeń i nade wszystko – nawet jeśli nie całkowiec, to przynajmniej w ogromnym stopniu – szansa na uniknięcie błędów zbyt pochopnego działania.

Refleksja czwarta: O samym Projekcie.

Inicjatywę pojawienia się *Projektu* postrzegam jako bardzo pozytywną. Powaga, z jaką traktowana jest przez sterujących resortem Kultury, nadaje jej charakter kreatywny i odpowiedzialny. Oczywiście, przed podjęciem decyzji o jego wdrażaniu, *Projekt* oczekuje głębokiego namysłu, rozważań i środowiskowego dialogu, co – na szczęście – już się dzieje. Przecież myślenie i dialog, są nieskończenie mniej kosztowne, niż nierozważnie wprowadzone innowacje, których efektem pomimo najlepszych zamiarów, w miejsce postępu i kreacji, może pojawić się destrukcja i spustoszenie.

Chodzi mi po głowie idea z gatunku *know how* w dziedzinie muzycznego kształcenia, również chyba opłacalnym kosztem możliwa do zrealizowania. A może udałoby się zorganizować wizytę kompetentnego fachowca o szerokich horyzontach, który przyjrzałby się, jak podobna edukacja funkcjonuje w kilku wybranych krajach? Mógłby to być np. kierunek niezbyt popularny, czyli na wschód, oraz do krajów anglosaksońskich i germańskich? Nie dla kopiowania ich systemów, lecz dla konfrontacji i zdobycia informacji. Być może okazałoby się, że wiele drzwi jest już otwartych a horyzonty są od dawna poszerzone?

Może, niezależnie od standardowo działających szkół muzycznych dla normalnie uzdolnionych i dla tych, którzy pragną jedynie po prostu zapoznać się z fundamentem muzyki i zwyczajnie uwrażliwić na kulturę, stworzyć szkołę dla wybitnie utalentowanych, jedną na cały kraj? Chcę zacytować trzy znane mi tego typu szkoły, które wynikami bardzo skutecznie uzasadniają swe istnienie. Są to: Instytut Gnesinych w Moskwie (jeden na całą Rosję), Instytut Yehudi Menuhina pod Londynem (jeden na całą Wielką Brytanię) i nowojorski Juilliard (tzw. młodzieżowy, jeden na całe Stany Zjednoczone). Może warto byłoby się przyjrzeć ich idei, nawet jeśli nie osobiście, to chociaż przez Internet? A generalnie, nie ustawać w przekonywaniu decydentów, o potrzebie nauczania kultury w szkołach ogólnokształcących: tej kultury, która jest owocem bliższej znajomości ze sztuką, kultury fizycznej na co dzień i wreszcie kultury bycia człowieka z człowiekiem, która żywi się ideą partnerstwa.

Nie była moją intencją drobiazgową analizą detali ani sformułowań *Projektu*, w większości bardzo celnych, ale także wielu mylących, albo wręcz wadliwych. Chciałbym tylko na zakończenie raz jeszcze wyartykułować dwie, fundamentalnie ważne, już wspomniane inicjatywy: to szkoły pilotażowe i zespołowe uprawianie muzyki przez dzieci w szkołach I stopnia. Obydwie są nie do przecenienia.

Raport o szkolnictwie muzycznym I stopnia — informacja wstępna o założeniach i niektórych elementach Raportu

dr Wojciech B. Jankowski

Raport ma charakter zespołowej ekspertyzy¹¹ i powstaje na zamówienie Instytutu Muzyki i Tańca (IMiT), niedawno powołanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nawiązuje zarówno do doświadczeń i badań nad szkolnictwem muzycznym, podejmowanych mniej więcej w ostatnim 40-leciu jak i ekspertyz i raportów – dotyczących wprost lub pośrednio szkolnictwa muzycznego – takich autorów jak prof. A. Rakowski, prof. G. Kurzyński, dr K. Pawłowski, dr A. Białkowski; także – opracowań dokonanych na szczeblu rządowym jak „Strategia rozwoju kapitału społecznego 2011–20” (koordynator MKiDN) czy „Polska 2030 – wyzwania rozwojowe” Ministra Administracji i Cyfryzacji Michała Boniego. Nawiązuje też do podjętych w ostatnich dwóch latach prac MKiDN nad reformą szkolnictwa artystycznego (np. „Dlaczego musimy coś zmieniać?” tekst na stronie internetowej MKiDN), już zresztą oprotestowanych przez środowisko śląskiego szkolnictwa muzycznego I st. (list do Ministra z 7 marca 2012). Niemniej, Raport ogranicza się z całą tego świadomością tylko do zasygnalizowanych w tekście Ministerstwa konieczności uwzględnienia rozwiązań, narzucanych przez MEN, np. kwestii sześciolatków. Autorzy Raportu uważają bowiem, że tym lepiej wypełnią swoje zadanie im bardziej będą niezależni od aktualnych prac nad reformą.

1. Potrzeba i cele raportu

Imponujący w ostatnich kilkudziesięciu latach rozrost systemu szkolnictwa muzycznego wszystkich stopni, tak pod względem ilościowym jak i funkcji jest faktem nie podlegającym dyskusji. Samo tylko szkolnictwo I stopnia liczy obecnie ponad 300 placówek (210 prowadzonych przez MKiDN, 89 samorządowych, bez prywatnych) i zatrudnia kilka tysięcy nauczycieli. Także formy i zasięg jego działalności budzi zrozumiały podziw, nie mówiąc o ciągłym wzbogacaniu infrastruktury (nowe budynki i sale koncertowe). Obraz systemu szkolnictwa muzycznego wydaje się szczególnie korzystny na tle ogromnego zaniedbania, wręcz przerażającego upadku powszechnej edukacji muzycznej, za którą (formalnie) odpowiada resort oświaty.

Pojawiają się jednak również głosy krytyczne na temat systemu szkolnictwa muzycznego, zwłaszcza obawy o jego dalszy rozwój. Dlatego – na zamówienie IMiT – podjęto zadanie przygotowania Raportu – ekspertyzy, która ukazałaby jaki jest rzeczywisty stan systemu, zwłaszcza w zakresie szkół I stopnia; jak działa, jakie są jego aktywa (zalety, walory, osiągnięcia), a jakie mankamenty (słabe strony, braki, niepowodzenia)? Jakie są potrzeby i potencjalne możliwości rozwoju systemu a jakie bariery, które rozwój ten ograniczają a czasem nawet niweczą dotychczasowe osiągnięcia? Jakie powinny być kierunki optymalizacji systemu na podstawie tej ekspertyzy? Więcej nawet: jak lepiej wykorzystać potencjał szkolnictwa muzycznego, zwłaszcza pierwszego stopnia, dla wsparcia innych dziedzin naszej edukacji i kultury.

Raport pojawia się w momencie ogłoszenia przez resort Kultury i Dziedzictwa Narodowego prac nad reformą szkolnictwa artystycznego – autorzy Raportu mają nadzieję, że w pracach tych – jak już podkreślono wyżej – okaże się tym bardziej przydatny, im bardziej będzie niezależny.

---

¹¹ W skład Zespołu przygotowującego Raport wchodzi (w kolejności zadań i części raportu): Mirosława Jankowska, emeryt. st. wykładowca w UMFC w Warszawie; Ewa Stachurska, adiunkt w UMFC, w Międzyuczelnianej Katedrze Kształcenia Słuchu; Maria E. Twarowska, dr, nauczyciel ZSM w Białymstoku i wykł. Wydziału Instrumentalno-Pedagogicznego UMFC z siedzibą tamże; Anna Gluska, dr, psycholog w PZSM w Bydgoszczy, adiunkt w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego; Małgorzata Chmurzyńska, dr, adiunkt w Katedrze Psychologii Muzyki UMFC, członek ZG SPAM; Jarosław Domagała, dr, nauczyciel i dyrektor Szkoły Muzycznej w Gąbinie; Wojciech B. Jankowski, dr, emeryt. docent AMFC, przewodniczący Zespołu Raportu.

2. Zawartość Raportu:

- 1) Wprowadzenie, wraz z syntetyczną charakterystyką polskiego systemu szkolnictwa muzycznego na tle międzynarodowym oraz jego genezę; także – podstawowe zalety i funkcje systemu, zwłaszcza w odniesieniu do szczebla podstawowego – szkolnictwa muzycznego I stopnia;
- 2) Głębsze ujęcie, w kilku przybliżeniach, specyficznych (także niespecyficznych) właściwości tego szczebla, ze szczególnym uwzględnieniem problemów i niedostatków, wymagających zmian lub korekt, a zwłaszcza:
  - a) stanu formalno-prawnego („funkcji założonej”) oraz sieci szkół, typów, infrastruktury, odniesień do wyższych szczebli systemu szkolnictwa muzycznego, systemu oświatowego, pozaszkolnych instytucji kultury itp.;
  - b) programowo-organizacyjnej i metodycznej problematyki nauczania, zwłaszcza gry na instrumentach, muzykowania zespołowego i przedmiotów ogólnomuzycznych; także w zakresie kluczowej kwestii tzw. przedmiotu głównego i kierunku uczenia się;
  - c) właściwości funkcjonowania systemu pod względem wielostronnie ujmowanej sprawności kształcenia, przebiegu tzw. szkolnej kariery ucznia od zabiegów rekrutacyjnych do ukierunkowania dalszej nauki i sposobów wykorzystania wykształcenia muzycznego;
  - d) diagnozy przyczyn i terapii skutków trudności i niepowodzeń w nauce i wychowaniu w szkole muzycznej (specyficznych i niespecyficznych);
  - e) wielostronnej problematyki kompetencji i kwalifikacji nauczyciela, zarówno w sensie ich odpowiedniości do zadań, jakie stawia szkoła muzyczna, jak i w sensie postaw autokreacyjnych, zgodności z celami i aspiracjami zawodowymi itp.; także – w zakresie potrzeb i kierunków kształcenia i doskonalenia zawodowego;
  - f) roli szkolnictwa muzycznego I stopnia nie tylko w zakresie funkcji selekcyjno-orientacyjnej czy edukacyjno-opiekuńczej, ale także promocyjno-środowiskowej i oświatowej; zaprezentowanie celowych i możliwych korekt czy innowacji, tak w oparciu o doświadczenie i szeroki zwiad w szkołach muzycznych jak i rozwiązania stosowane w innych systemach edukacyjnych, np. za granicą;
- 3) Podsumowanie i wnioski, obejmujące zarówno syntezę zalet i koniecznych, zdaniem członków Zespołu Raportu, korekt w systemie, jak i ukazanie potrzeby i kierunku optymalizacji poszczególnych funkcji szkolnictwa muzycznego, rozwoju kadry nauczającej i poszerzenia możliwości rynku zatrudnienia dla muzyków; wskazanie barier formalno-prawnych, organizacyjnych i kadrowych, które powinny zostać uchylone.

Od strony **metodologicznej**, Raport będzie nawiązywał zarówno do literatury zagadnienia jak i materiałów, dotyczących aktualnego stanu szkolnictwa muzycznego I stopnia, zgromadzonych i udostępnionych przez CEA; przede wszystkim jednak do własnych sond badawczych, zaprojektowanych przez członków Zespołu w wybranych środowiskach oraz – pod kątem wybranych zagadnień – w skali ogólnopolskiej („kilkuaspektowa ankieta internetowa”).

Przygotowanie Raportu planowane jest do połowy września. Po uzgodnieniach redakcyjnych z IMiT nastąpi – do połowy października – opublikowanie Raportu na stronach internetowych IMiT, następnie zaś zwołanie w IMiT konferencji naukowej itp. Konferencja pozwoli nie tylko na szczegółową prezentację Raportu, tak pod względem treściowym jak i metodologicznym, ale również przedyskutowanie z udziałem członków Zespołu Autorskiego. Po konferencji planowane jest przez IMiT wydanie Raportu w wersji książkowej.

3. Geneza systemu, jego zalety i funkcje

Dla zarysowania kierunku i charakteru ujęć raportu przedstawiamy skrótową informację o charakterze wstępnym, dotyczącą genezy systemu szkolnictwa muzycznego, zwłaszcza I stopnia, jego współczesnego kształtu, zalet i funkcji.

Początki systemu tkwią w XVIII-wiecznej koncepcji hrabiego Wacława Sierakowskiego, krakowskiego duchownego, pedagoga i teoretyka muzyki, utworzenia trzystopniowej szkoły muzycznej dla „początkujących”, „postępujących” i „doskonalszych”, rekrutującej chętnych z trzech stanów – szlacheckiego, mieszczańskiego i kmiecego i finansowanej „ze skatupy królewskiej”. Demokratycznie i z ducha KEN poczęta idea, przedstawiona Sejmowi Wielkiemu, przepadła wraz z Państwem. Odnowili ją dwaj wielcy naszego teatru i muzyki, Wojciech Bogusławski i Józef Elsner; zwłaszcza ten ostatni, któremu udało się – tym razem w Warszawie epoki Księstwa Warszawskiego i względnie niezależnego Królestwa Kongresowego – zbudować w latach 1816–22 – trzystopniową strukturę: „Szkołę Muzyki Elementarnej”, zawodowe Konserwatorium, kształcące aktorów, śpiewaków i muzyków, i Szkołę Główną Muzyki, który to najwyższy szczebel unieśmiertelnił najwybitniejszy absolwent Fryderyk Chopin.

I jeszcze jedno – ową Szkołę Muzyki Elementarnej stworzył Elsner nie tylko na użytek wyższych szczebli kształcenia, Konserwatorium i Szkoły Głównej, ale także jako próbę niesienia idei nauki muzyki i jej uprawiania wśród szerszych kręgów społecznych, zwłaszcza uczniów liceów czy pensji (dla „dobrze urodzonych panien”), a więc tam gdzie wykluwała się ówczesna, kulturalna i społeczna elita.

Wróć do niej, już w odrodzonej Polsce, kolejni twórcy nowoczesnej struktury naszego szkolnictwa, Karol Szymanowski, Janusz Miketta, Stanisław Kazuro i Stefan Śledziński.

Szymanowski z Mikettą zaprojektowali wręcz całościową reformę szkolnictwa (w latach 20-tych XX w. istniało już kilkadziesiąt przeróżnych szkół muzycznych, w tym przynajmniej kilka liczących się konserwatoriów – dwa państwowe) – w wyniku której miało powstać trzystopniowe i wielofunkcyjne szkolnictwo muzyczne na czele z dwiema szkołami akademickimi, obejmujące też konserwatoria i gimnazja (te drugie z kształceniem ogólnym) oraz szeroki front szkół umuzykalniających. Notabene, z tego zamysłu udało się zrealizować jedynie częściową i krótkotrwałą reformę w warszawskim Konserwatorium, w którym m.in. wydzielono szkołę średnią i wyższą a St. Kazuro udało się stworzyć odrębny, formalny nurt kształcenia nauczycieli muzyki. Udało się też, dzięki staraniom dra St. Śledzińskiego, powołać jedno gimnazjum, tyle że w Katowicach, nie w Warszawie.

W latach powojennych, zarówno pod wpływem wspomnianych wyżej dążeń i ludzi, zwłaszcza Janusza Miketty ale także Mieczysława Drobnera, Witolda Rudzińskiego i licznych innych muzyków, pedagogów i działaczy, oraz niewątpliwie pod wpływem obowiązkowych wzorów, czerpanych z „kraju zwycięskiego socjalizmu”, czyli ZSRR, krystalizuje się nasz aktualny system szkolnictwa. Do roku 1949 obejmował upaństwowione szkoły wyższe, średnie i niższe oraz tzw. umuzykalniające; później już tylko państwowe wyższe szkoły muzyczne (od 1961 r. z pełnymi uprawnieniami akademickimi), państwowe szkoły muzyczne II stopnia z coraz liczniej powstającymi liceami, no i I stopnia, też w końcu, ale już z mniej licznymi, podstawowymi szkołami muzycznymi, czyli z kształceniem ogólnym.

Liczebny i strukturalny rozrost tego systemu, zwłaszcza po reformie administracyjnej z początku lat 70-tych, jak również podejmowane kilkakrotnie mniej czy bardziej dogłębne jego reformy to już inna sprawa. Z jego zasadniczym kształtem, znacznym upodobnieniem i wręcz uzależnieniem od ogólnego systemu edukacyjnego w kraju (kwestie ustawowe), mamy do czynienia do dzisiaj, choć warto podkreślić, że od początków lat 50-tych podwoiła się ogólna liczba szkół wszystkich stopni i typów, podobnie jak liczba uczniów, studentów i nauczycieli. Nawet bez czynnika, który mógłby być wzięty pod uwagę jako miara wzorcowa, można powiedzieć, że jest to potężny system muzyczno-edukacyjny. Choć daleko mu do ideału, który u progu powojennej Polski sformułował wspomniany Witold Rudziński: by przygotować kandydatów do dalszego muzycznego kształcenia a zarazem stworzyć szerokim kręgom dzieci i młodzieży szansę umuzykalnienia się – trzeba nam 800 szkół!

- 1) Zalety (powinności, zadania) systemu szkół muzycznych I stopnia.

W sensie ogólnym sieć szkół muzycznych I stopnia zapewnia dzieciom i młodzieży – w szerokiej skali społecznej – możliwość wykrycia i wspierania talentów, rozwijania uzdolnień i zainteresowań muzycznych; zapewnia intensywny model oraz możliwie najkorzystniejsze warunki (bezpłatnego) kształcenia, a także wychowania w atmosferze szacunku dla indywidualnych uzdolnień i zamiłowań oraz dorobku i społecznego znaczenia kultury wysokiej; także możliwości kształcenia się pod kierunkiem wysoko kwalifikowanych muzyków. Jest więc w tych zakresach szkolnictwo muzyczne widowym przejawem mecenatu Państwa.

W sensie bardziej szczegółowym szkoła muzyczna i ogólnokształcąca szkoła I stopnia (z pionem ogólnokształcącym) stwarzają szczególnie korzystne i profesjonalne warunki:

- a) rozwijania zdolności muzycznych i muzycznych kompetencji, zwłaszcza w zakresie podstaw nauki na wybranym instrumencie i muzykowania zespołowego;
  - b) budowania fundamentów wiedzy i umiejętności ogólnomuzycznych (zwłaszcza w zakresie śpiewu i czytania nut głosem oraz orientacji w dziejach i dorobku kultury muzycznej);
  - c) rozwijania postaw pro-muzycznych, zwłaszcza zamiłowania do czynnego zajmowania się muzyką klasyczną tak dla celów profesjonalnych jak i dla pogłębionego, osobistego, aktywnego udziału w kulturze muzycznej oraz świadomego wyboru swojej dalszej – w tej dziedzinie – drogi życiowej;
  - d) wdrażania się do stałej, systematycznej i świadomej pracy nad sobą, swoim zasobem muzycznych umiejętności, ale także swoim charakterem i osobistą kulturą;
  - e) nauki i wychowania od najmłodszych lat w korzystnym, dalece zindywidualizowanym klimacie kultury pracy, zespołowego wysiłku i szlachetnej rywalizacji.
- 2) System szkół muzycznych I stopnia spełnia następujące funkcje:

- a) funkcję **selekcyjno-orientacyjną** (SO), która oznacza organizację racjonalnej rekrutacji do szkół, opartej na podstawach teoretycznych i analizie doświadczeń, zapewniającej – w miarę możliwości (finansowych, kadrowych, lokalowych itp.) – dostęp do nauki w szkole muzycznej dzieci i młodzieży o wyróżniających się muzycznych uzdolnieniach, zmotywowanych do nauki w tej dziedzinie lub w oparciu o dążenia rodziców (opiekunów) by zapewnić swojej progeniturze ten rodzaj wykształcenia; funkcja SO oznacza także stałą opiekę i kontrolę nad procesem nauki i wychowania w szkole muzycznej, pomagającą w podejmowaniu uzasadnionych decyzji uczniów i ich rodziców co do przedmiotów nadobowiązkowych, wyboru kierunku kształcenia lub zmiany instrumentu (czy nawet zmiany pedagoga), decyzji o rezygnacji z nauki w szkole (zmiany szkoły), decyzji co do dalszego kierunku nauki lub tp.;
- b) funkcję **edukacyjno-opiekuńczą** (EO), która oznacza w tym przypadku zarówno dbałość o prawidłową organizację i wyniki procesu dydaktyczno-wychowawczego w zakresie przedmiotów obowiązkowych, jak i stałą i stale wzbogacaną ofertę przedmiotów nadobowiązkowych lub do wyboru, pozwalającą na uwzględnienie indywidualnych uzdolnień i preferencji uczniów. Funkcja EO oznacza także zapewnienie uczniom możliwości uczenia się pod kierunkiem wysokokwalifikowanych muzyków-nauczycieli, możliwości polegającej w dużej mierze, zwłaszcza w zakresie nauki gry na instrumencie czy muzykowania zespołowego, na bezpośredniej relacji „Mistrz – uczeń” (uczniowie), jak również na większej niż przeciętna obiektywności oceny przydatności ucznia do nauki muzyki. Funkcja EO oznacza również stałą dbałość zarówno o prawidłowy rozwój i postępy uczniów jak i zapewnienie im, w miarę potrzeby, zajęć kompensacyjnych (korekcyjnych, terapeutycznych lub tp.), zmianę instrumentu lub pedagoga; także – w miarę potrzeb wsparcie w zakresie warunków bytowych, opieki nad uczniem w domu, warunków ćwiczenia na instrumencie, odpoczynku, opieki wychowawczej itp.

- c) funkcję **promocyjno-środowiskową** (PŚ), która oznacza przede wszystkim współdziałanie szkoły muzycznej z najbliższym środowiskiem społecznym w tworzeniu jej edukacyjnie wartościowego poziomu kulturalnego. Oznacza szczególną aktywność szkoły w organizacji koncertów i innych imprez o wartościowym programie, pozwalającym uczniom zaprezentować się jak najkorzystniej od strony artystycznej; także nauczycielom, czy to od strony prezentacji swych wychowanków czy własnej aktywności i kreatywności artystycznej, koncepcyjno-programowej itp. Chodzi o to by szkoła muzyczna była w swoim środowisku „społeczną rzeczywistością kultury wysokiej”, wybitnie motywującym wzorem sposobów uprawiania muzyki i ważnym terenem doświadczeń artystycznych tak dla całego środowiska szkoły (w tym uczniów i rodziców) jak i pozaszkolnego. Ale chodzi także o to by szkoła muzyczna służyła wsparciem swym potencjałem kadrowym i metodycznym, a w miarę potrzeby także infrastrukturalnym lokalnym placówkom oświatowym w organizowaniu powszechnej edukacji muzycznej na wartościowym poziomie.

* * *

Raport, w swej części szczegółowej, a także podsumowującej, będzie próbą **konfrontacji tych założeń** – ogólnie tu nakreślonych w oparciu zarówno o dokumenty formalno-prawne jak i wyniki dotychczasowych doświadczeń, badań, lektur itp. – **z wynikami ekspertyzy**. Będzie też wytyczeniem koniecznych korekt czy korzystnych – zdaniem autorów – rozwiązań modelowych, których przyswojenie zapewniłoby systemowi szkolnictwa muzycznego I stopnia nie tylko warunki dalszego istnienia i rozwoju, ale także optymalizację potencjału, który stanowi jeden z ważniejszych nurtów naszego dziedzictwa narodowego.

Warszawa, wrzesień 2012

Metoda Lidii Bajkowskiej

Wstęp

Metoda Lidii Bajkowskiej jako jedyna ze wszystkich metod stosowanych obecnie na świecie pozwala na naukę rozumienia muzyki przez dzieci. Jest to nowatorskie rozwiązanie, gdyż z jednej strony dzieci mogą bardzo szybko nauczyć się grać z nut na wybranym instrumencie muzycznym, ale z drugiej strony ich wrażliwość artystyczna i zainteresowania przypominają zachowania, które spotykane jedynie wśród dorosłych – np. koneserów muzyki klasycznej lub fanów opery. Dzieci Zwykle wsłuchują się jedynie w melodię słyszanej (np. w radiu lub TV) muzyki i jeśli melodia podoba się im, na tej podstawie lubią dany utwór lub nie. Dzięki metodzie Lidii Bajkowskiej dzieci same z siebie wsłuchują się w muzykę i analizują jej strukturę. Właśnie na tej podstawie oceniają „wartość artystyczną” danego utworu, co kształtuje ich upodobania muzyczne. Są to zatem fenomenalne wręcz efekty, które umożliwia metoda edukacyjna wypracowana przez Lidię Bajkowską.

Streszczenie metody

Metoda Bajkowskiej polega na zapoznaniu dzieci zarówno z nutami, jak i wszystkim tymi skomplikowanymi, „matematycznymi” wręcz zasadami muzycznymi poprzez opowiadania, bajki oraz szereg ćwiczeń i zabaw dla dzieci, bazujących na pracy z bohaterami naturalnymi dla dziecięcej wyobraźni (np. przedstawionymi w edukacyjnych kolorowankach muzycznych). Dzięki temu dzieci nie zaczynają nauki muzyki od poznania skomplikowanego zapisu nutowego. Zanim będą miały swój pierwszy w życiu kontakt z instrumentem muzycznym, mają one doskonale opanowane już najważniejsze „zasady”, rządzące muzyką... Dzięki temu, gdy dzieci rozumieją już muzykę, późniejsza nauka gry na instrumencie muzycznym staje się wielokrotnie szybsza, łatwiejsza i przyjemniejsza.

Opis Metody

Metoda nauczania muzyki, opracowana przez Lidię Bajkowską, może być stosowana w każdej grupie wiekowej z tą tylko różnicą, że proponowane treści kształcenia i sposoby ich realizacji będą dostosowane do wieku i umiejętności dzieci. Metodę Lidii Bajkowskiej można z powodzeniem wykorzystać również w pracy z młodzieżą w gimnazjum, liceum, a nawet z dorosłymi.

Jest to nowatorska metoda, ale wyrosła z europejskich tradycji kulturowych, a opracowany na jej podstawie program nauczania jest zgodny z założeniami ogólnymi i szczegółowymi w przedszkolu i na I etapie edukacji zintegrowanej w klasach I–III szkoły podstawowej, w pełni umożliwia realizację zadań edukacyjnych z zakresu wychowania muzycznego w jego podstawowych punktach (śpiewania, gry na instrumentach, działań twórczych dzieci, wiadomości i percepcji muzyki). Przyjęte w nim cele, treści kształcenia i metody realizacji ukierunkowane są na wszechstronny rozwój dziecka, uwzględniając jego potrzeby emocjonalne, intelektualne i możliwości psychofizyczne.

Metoda Lidii Bajkowskiej różni się jednak od dotychczasowych, sposobem przedstawienia treści i konstrukcją. Poprzez skojarzenia obrazowe i zabawę nawet najmłodsze dzieci przyswajają sobie podstawowe terminy muzyczne, a dzięki personifikacji i animacji nut są w stanie bardzo szybko nauczyć się abecadła muzycznego. Do zrozumienia, a zatem i polubienia przedmiotu, przyczyniają się również barwnie i interesująco przedstawione treści programu nauczania, skorelowane z treściami innych edukacji (np. łącznie muzyki z plastyką, ruchem, tańcem, poezją, dramą, teatrem, itd.).

Metoda została sprawdzona w wieloletniej praktyce pedagogicznej Lidii Bajkowskiej, która potwierdziła jej skuteczność i zapewnianie bardzo dobrych wyników w nauczaniu. Nie jest to metoda zamknięta sama w sobie, lecz może współistnieć z innymi metodami opartymi na systemach edukacji muzycznej C. Orffa, E. J. Dalcroze'a, Suzuki i osiągnięciach „polskiej szkoły”.

Metoda Lidii Bajkowskiej dzięki swojemu twórczemu przełożeniu jest atrakcyjna dla zreformowanej polskiej szkoły i może zbudować dydaktykę muzyczną przyszłości.

Książki Lidii Bajkowskiej

- „Bajka o Piosence i nutkach”, PWN, Warszawa. Wydanie I 1992 r., wydanie II 1995 r., wydanie III 1996 r. Książka wyróżniona i sygnowana przez UNICEF z wpisem i znakiem graficznym.
- „Zaczarowane pianino”, Prószyński i S-ka, Warszawa. Wydana w 1997 r.
- „Porwanie królowy Nutki”, Prószyński i S-ka, Warszawa. Wydana w 1998 r.
- „Teatr marzeń”, Prószyński i S-ka, Warszawa. Wydana w 1998 r.
- „Wskazówki metodyczne do Bajki o Piosence i nutkach”, PWN, Warszawa, Wydanie I 1995 r., wydanie II w 1996 r.
- „Teatr Marzeń”, Prószyński i S-ka, Warszawa. Wydanie w 1999 r.
- „Sen o Muzyce”, FECWIS, Poznań. Wydanie 2009–2012.
- „Kolorowanka Muzyczna”, FECWIS, Poznań. Wydanie 2011–2012.
- „Pakiet Edukacyjny–Pokoloruj Świat Muzyką”, FECWIS, Poznań. Wydanie 2011–2012.

Lidia Bajkowska ukończyła w 1981 roku studia doktoranckie przy Wydz. Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki Akademii Muzycznej im. F. Chopina w Warszawie. Jest wybitnym pedagogiem, bestsellerowym pisarzem, autorką książek metodycznych oraz muzycznych bajek i podręczników.

Jest twórcą autorskiej metody edukacyjnej dla dzieci w wieku od 2,5 do 9 lat (przedszkola, klasy I–III) – Metoda Muzyczna Lidii Bajkowskiej, pozwalającej na naukę przez dzieci rozumienia muzyki oraz w sposób wyjątkowo skuteczny wspierającą naukę gry z nut na instrumentach muzycznych oraz inne muzyczne metody edukacyjne.

Od najmłodszych lat związana jest z grą na fortepianie. Przekazuje swoją miłość do muzyki pokoleniom dzieci i młodzieży działając z bezinteresowną pasją na rzecz kultury i sztuki. Jest prekursorką krzewienia idei „zerówek muzycznych”, w szkołach artystycznych I st. (zamiast egzaminów wstępnych).

Za „Bajkę o Piosence i nutkach”, wydaną w 1992 roku przez Wydawnictwo PWN, Lidia Bajkowska otrzymała Nagrodę Ministra Kultury i Sztuki. Książkę rekomendowało Ministerstwo Edukacji Narodowej jako podręcznik. Objęta była Funduszem Wspierania Literatury Polskiej i wpisana jest na prestiżową listę Instytutu Książki.

W 1995 roku „Bajka o piosence i nutkach”, za szczególne walory edukacyjne przyjazne każdemu dziecku, walory merytoryczne, metodyczne, literackie i graficzne została wyróżniona i sygnowana przez UNICEF wpisem i znakiem graficznym do książki. Kolejne publikacje: „Zaczarowane pianino”, „Porwanie Królowy Nutki” i „Teatr Marzeń” wydało Wydawnictwo Prószyński i S-ka. Książki muzyczne L. Bajkowskiej cieszą się uznaniem, jako nowatorskie i skuteczne.

Bajka „Porwanie królowy Nutki” posłużyła, jako scenariusz do sztuki teatralnej „Porwanie Nutki”, której premiera odbyła się w 1998 roku w Teatrze Młodego Widza TVP2, w reż. Leny Szurmiej, z muzyką Piotra Rubika i scenografią Julity Sander. W spektaklu wystąpili m.in.: Joanna Trzepiecińska, Artur Żmijewski, Karolina Dryzner, Paweł Deląg, Agnieszka Sitek oraz Ewa Porębska w postaci Królowy Nutki.

Nagrody i dyplomy

- Nagroda Ministra Kultury i Sztuki w 1992 r. za całokształt pracy pedagogiczno-artystycznej oraz za podręcznik do muzyki pt. „Bajka o Piosence i nutkach”.
- Liczne nagrody, dyplomy, wyróżnienia i podziękowania za pracę dydaktyczno-wychowawczą.
- Dyplomy za pierwsze miejsca w konkursach, koncertach, spektaklach dziecięcych i młodzieżowych oraz liczne wyróżnienia i podziękowania.

Fundacja FECWIS

Misja Fundacji FECWIS

Fundacja Europejskie Centrum wspierania Inicjatyw Społecznych im. prof. Kazimierza Twardowskiego powstała w 2010 roku w celu propagowania różnorodnych działań społecznych. W Zarządzie Fundacji znajdują się najwybitniejsi przedstawiciele nauki, a zarazem osoby będące autorytetami w wielu dziedzinach. Centrum powstało w wyniku potrzeby zagospodarowania pewnych obszarów i chęci pomocy potrzebującym – nie w sposób wyimaginowany, jak działają już istniejące fundacje. Zadaniem Fundacji im. K. Twardowskiego nie jest zaistnienie w statystykach, lecz bezpośrednie dotarcie do potrzebujących poprzez stworzenia możliwości rozwoju, przywracanie do społeczeństwa, zwiększanie atrakcyjności na rynku pracy czy pomoc materialną. Zapraszamy do zapoznania się ze szczegółowymi informacjami na temat działań Fundacji.

Zarząd Fundacji FECWIS

Współzałożycielami Fundacji FECWIS, a zarazem członkami Zarządu Fundacji FECWIS są:

- Prezes Zarządu: Paweł Wojciechowski (pawel.wojciechowski@fecwis.org)
- Członek Zarządu: Sławomir Sikora (slawomir.sikora@fecwis.org)

Rada Fundacji FECWIS

Radę Fundacji FECWIS stanowi dwanaście autorytetów różnych dziedzin, są to:

- prof. dr hab. Andrzej Bałandynowicz, Rektor Wyższej Szkoły Gospodarowania Nieruchomościami w Warszawie, kierownik Zakładu Pedagogiki Kryminologicznej i Zakładu Pedagogiki Sądowo-Penitencjarnej Wyższej Szkoły Pedagogiki Resocjalizacyjnej w Warszawie, prezes Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej.
- Stanisław Lipiński – doktor habilitowany nauk humanistycznych, profesor nadzwyczajny Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, profesor nadzwyczajny Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, pedagog specjalny w zakresie resocjalizacji społecznie niedostosowanych, oligofrenopedagogiki i organizacji pomocy społecznej; kierownik Katedry Pedagogiki Specjalnej WSEZiNS. Wieloletni dyrektor placówki resocjalizacyjnej. Ekspert Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Jest członkiem zwyczajnym European Association for Security. Autor dwunastu monografii i ponad stu naukowych artykułów. Niektóre z tych monografii znajdują się w katalogach Yale University Library i University of Illinois at Urbana-Champaign.
- dr hab. Michael Abdalla – doktor habilitowany, tłumacz przysięgły języka arabskiego, nauczyciel akademicki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Pochodzi z Syrii – kraju, którego językiem urzędowym jest arabski. Tłumacz kilku książek z języka polskiego na arabski oraz autor licznych artykułów naukowych.
- Mieczysław Gil był członkiem Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego, a po wyborach, kiedy klub opuściła część działaczy związana z Tadeuszem Mazowieckim objął stanowisko przewodniczącego OKP. W tym samym roku zakładał krakowski dziennik „Czas”, w 1993 był redaktorem naczelnym „Nowej Gazety”. Działał w Partii Chrześcijańskich Demokratów i PPChD (jako szef struktur małopolskich). Od 2005 przewodniczy Stowarzyszeniu Polskich Chrześcijańskich Demokratów.
- ks. dr Waldemar Woźniak, starszy wykładowca w Katedrze Psychologii Sądowej i Penitencjarnej Instytutu Psychologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adiunkt Wydziału Resocjalizacji i Studiów Edukacyjnych Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie, Krajowy Duszpasterz Zakładów Poprawczych i Schronisk dla Nieletnich, opiekun studentów UKSW ze specjalności: psychologia sądowa i penitencjarna. Autor wielu publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu psychologii penitencjarnej i resocjalizacyjnej, psychoprofilaktyki, patologii społecznych.
- dr Anna Kieszowska – Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.
- dr Paweł Kobes – adiunkt w Zakładzie Prawa i Polityki Penitencjarnej Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego oraz wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Witelona w Legnicy. Przez kilka lat był społecznym kuratorem sądowym.

Specjalizuje się w prawie karnym materialnym, problematyce postępowania z nieletnimi oraz bezpieczeństwa wewnętrznego. Autor publikacji z zakresu prawa karnego materialnego, kryminologii, postępowania z nieletnimi, bezpieczeństwa wewnętrznego. Specjalista z zakresu prawa karnego materialnego oraz problematyki postępowania z nieletnimi, wykładowca Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego oraz PWSZ w Legnicy.

- Kazimierz Ptak – wieloletni dyrektor Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Zawierciu, wykładowca Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Mysłowicach.
- mgr płk Zygmunt Lizak Pedagog, długoletni animator pozytywnych kreacji „z drugiej strony”, po „50-siątce” nadal amator krakowskich szopek, karnawału, przeciwnik NAWAŁU KAR! Oficer więziennictwa w stanie spoczynku, dyr. okręgowy SW w Krakowie.
- mgr Michał Drozdek Dziennikarz, był także szef gabinetu politycznego w resorcie gospodarki, były redaktor m.in. Ładu i Przeglądu Katolickiego, socjolog (absolwent KUL) ostatnio był pełnomocnikiem rektora Szkoły Wyższej Warszawskiej ds. rozwoju (2004–2005). Wykładał także w paryskim Instytucie Wyższego Zarządzania podczas sesji wyjazdowych w Warszawie (1992–1994).
- mgr Lidia Bajkowska – pisarka bajek muzycznych dla dzieci, pianistka, twórca zerówek muzycznych.

Cele statutowe Fundacji FECWIS

Fundacja została powołana w celu:

1. Organizowania pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz prowadzenia działań na rzecz wyrównywanie szans tych rodzin i osób, prowadzenia wszechstronnej działalności w zakresie rozwoju dzieci i młodzieży, w tym wspierania i prowadzenia inicjatyw o charakterze zdrowotnym, edukacyjnym oraz charytatywnym, udzielania pomocy osobom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej i materialnej,
2. walki z wykluczeniem społecznym

Fundacja realizuje swoje cele w szczególności poprzez:

1. Organizowanie i finansowanie pomocy rzeczowej i finansowej dla rodzin i osób pozostających w trudnej sytuacji życiowej,
2. Pomoc finansową i rzeczową dla dzieci szczególnie zagrożonych utratą zdrowia lub życia.
3. Organizowanie akcji pomocy dzieciom z udziałem innych podmiotów.
4. Wspieranie organizacyjne, rzeczowe i finansowe zakładów opieki zdrowotnej prowadzących działalność w zakresie ratowania zdrowia lub życia dzieci, w szczególności w odniesieniu do sprzętu medycznego i lekarstw,
5. Zakup specjalistycznego sprzętu oraz leków dla podmiotów, o których mowa w ust. 4,
6. Wspieranie organizacyjne, rzeczowe i finansowe budowy, remontów i modernizacji zakładów opieki zdrowotnej oraz innych obiektów służących poprawie zdrowia lub ratowaniu życia dzieci. Wspieranie organizacyjne, rzeczowe i finansowe podmiotów prowadzących działalność w zakresie edukacji, opieki i wychowania dzieci i młodzieży.
7. Finansowanie leczenia, rehabilitacji, zakup niezbędnego sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej i materialnej. Prowadzenie działalności wydawniczej, Organizowanie zajęć terenowych, wycieczek, zielonych szkół, przedszkoli, szkół, obozów letnich i zimowych oraz wczasów w ośrodkach agroturystycznych. Wspieranie i pomoc osobom bezrobotnym, zwłaszcza pozostającym długotrwale bez pracy.
8. Wspieranie osób ze środowisk zagrożonych patologiami społecznymi,
9. Wspieranie absolwentów szkół wyższych poprzez organizowanie szkoleń doskonalących i warsztatów zawodowych.

Kazimierz Twardowski – patron Fundacji FECWIS

Z jakiego powodu prof. Kazimierz Twardowski został uczyniony przez nas patronem działań wyznaczonych fundacji? Odpowiedź jest prosta ale jednocześnie nie budząca skojarzeń wprost. Otóż dzisiejszy świat goni nas złożonością, pędem i zawirowaniami uniemożliwiającymi często odpowiedź na pytanie, czy tak musi być. Mając takiego przewodnika stawiamy sobie za cel prostotę w wyrażaniu

myśli a w działaniu budowanie poprzez pracę organiczną u podstaw. Niech poniższe słowa Kazimierza Twardowskiego będą dla nas przestrożą i nieustającym drogowskazem w działaniu.

„Otóż jeżeli powyższe uwagi są słuszne, uwalniają nas one w znacznej mierze od obowiązku łamania sobie głowy nad tym, co właściwie myśli autor filozoficzny piszący stylem niejasnym. Odgadywanie jego myśli tylko wtedy przedstawiać będzie rzecz godną wysiłku, jeżeli skądinąd nabyliśmy przekonania, że myśli jasno, że więc niejasność stylu pochodzi w danym wypadku ze skażenia tekstu albo z pośpiechu w spisywaniu dzieła. Jeżeli zaś nie mamy tego przekonania, wtedy możemy spokojnie przyjąć, że autor nie umiejący myśli swych wyrazić jasno nie umie też myśleć jasno, że więc jego myśli nie zasługują na to, by silić się na ich odgadywanie.”

Realizowane projekty

W chwili obecnej Fundacja FECWIS zajmuje się realizacją następujących projektów:

- Akcja Pokoloruj Świat,
- Misja więzienna,
- Edukacja Muzyczna,
- Edukacja Taneczna DanceSpace,
- Ogólnopolskie Centrum Zaburzeń Odżywiania.

Pakiet edukacyjny „Pokoloruj świat muzyką”

Pakiet Edukacyjny „Pokoloruj Świat Muzyką” powstał z myślą o wszystkich nauczycielach nauczania zintegrowanego i wychowawcach przedszkolnych, zarówno w placówkach publicznych, jak i niepublicznych oraz o tych wszystkich, którzy z pasją podchodzą do nauczania muzyki najmłodszych.

Pakiet jest skonstruowany w taki sposób, aby każdy pedagog, niezależnie od jego stopnia wykształcenia muzycznego, potrafił przekazać podstawową wiedzę muzyczną dzieciom.

Przygotowaliśmy dla Państwa zestaw gotowych scenariuszy z wyszczególnieniem wszystkich zadań do każdego z nich. Są one opracowane w taki sposób, aby pobudzać wyobraźnię, nie tylko dziecka, ale i nauczyciela, który naucza Metodą Lidii Bajkowskiej, a co więcej inspiruje i przygotowuje pedagogów do dalszych działań.

Pierwszy Pakiet mówi o kontrastach muzycznych i pozwala na przygotowanie dzieci do wychwycenia kontrastów w muzyce, nazywania ich czy odróżniania od siebie.

Skład Pakietu Edukacyjnego

W skład Pakietu Edukacyjnego Pokoloruj Świat Muzyką wchodzi:

- scenariusze do kolorowanki muzycznej,
- plakaty,
- opaski teatralne,
- kolorowanka muzyczna,
- płyta CD Kolory Muzyki (wykonanie: Kwintet FECWIS, aranżacja: Agnieszka Kochler),
- teczka,
- muzyczne memory magnetyczne (gratis).

Przedstawiciele Fundacji FECWIS

- Izabella Buler
- Amelia Golema
- Dorota Wodzińska

Przegląd systemów edukacji muzycznej w Europie

dr Michał Moc

DANE POGLĄDOWE oraz wybór materiałów pomocniczych dotyczących:

- stanu edukacji artystycznej w krajach europejskich w pierwszej dekadzie XXI w.
- modeli kształcenia i podstaw podejmowania strategicznych decyzji służących ich rozwojowi
- kierunków działań, dobrych praktyk
- miejsca i szans polskiego szkolnictwa artystycznego w kontekście doświadczeń innych krajów

BIBLIOGRAFIA PODSTAWOWA:

Music schools in Europe, Eleonor Tchernoff
ERASMUS Thematic Network for Music - POLIFONIA,
Stowarzyszenie Europejskich Konserwatoriów, Akademii i Wyższych Szkół Muzycznych, 2007.

Arts and Cultural Education at School in Europe
Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2009.

Music Schools in Europe
European Music School Union, 2010.

National Music Education Systems
ERASMUS Thematic Network for Music - POLIFONIA,
Stowarzyszenie Europejskich Konserwatoriów, Akademii i Wyższych Szkół Muzycznych, 2010.

Źródłowe strony internetowe:

- European Music School Union (EMU) www.musicschoolunion.eu
- Stowarzyszenie Europejskich Konserwatoriów, Akademii i Wyższych Szkół Muzycznych www.aecinfo.org
- Polifonia - Erasmus Thematic Network For Music <http://www.polifonia-tn.org/>
- **The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA)**
<http://eacea.ec.europa.eu>
- **The Eurydice Network** http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

Obszary badawcze (wg koncepcji Eleonoor Tchernoff / EMU):

1. Szkolnictwo artystyczne w świetle prawodawstwa.
2. Typy szkół.
3. Kontrola/zapewnienie jakości.
4. Opłaty za naukę.
5. Źródło i zakres podstawy programowej.
6. Czas zajęć.
7. Cel edukacji.
8. Droga do profesjonalnego kształcenia.
9. Klasyfikowanie uczniów/weryfikacja kompetencji w trakcie kształcenia.
10. Dopuszczalny wiek dzieci rozpoczynających naukę.
11. Kryteria naboru.
12. Kwalifikacje wymagane od nauczycieli.

Ad. 5. Źródło i zakres podstawy programowej

Kraj	Kto opracowuje podstawę programową (jeśli obowiązuje) ?
Austria	Organizacja pozarządowa
Czechy	Organ rządowy
Dania	Szkoła
Estonia	Organ rządowy
Finlandia	Eksperti w porozumieniu z organem rządowym
Francja	Organ rządowy
Hiszpania	Szkoła
Holandia	Szkoła
Islandia	Eksperti w porozumieniu z organem rządowym
Luksemburg	Organ rządowy
Łotwa	Organ rządowy
Norwegia	Szkoła
Serbia	Organ rządowy
Słowacja	Organ rządowy
RFN	Organizacja pozarządowa
Węgry	Eksperti w porozumieniu z organem rządowym

Ad. 5. Czas zajęć

Tygodniowy czas zajęć indywidualnych	Tygodniowy czas zajęć gry zespołowej
7 krajów europejskichdo 30 min.	2 kraje europejskie do 30 min.
18 krajów 30-60 min.	14 krajów 30-60 min.
1 kraj 60-90 min.	7 krajów 60-90 min.
1 kraj ponad 90 min.	3 kraje ponad 90 min.

Ad. 5. Cel edukacji

Edukacja artystyczna wg respondentów osiąga cel jeśli korzystający z niej wychowankowie:

- a) osiągną poziom amatorski,
- b) osiągną poziom amatorski, ale (przynajmniej niektórzy) będą też przygotowani do kontynuowania nauki w kierunku profesjonalizmu,
- c) większość będzie przygotowana do kontynuowania nauki w kierunku profesjonalizmu,
- d) powszechnie osiągną poziom pozwalający kontynuować naukę na poziomie profesjonalnym (w wyższych uczelniach).

Kraj	Ogólnokształcące szkoły muzyczne bez profilu mistrzowskiego*	Szkoły muzyczne bez pionu ogólnokształcącego	Ogólnokształcące szkoły muzyczne
Austria		b	
Belgia	b	b	b
Czechy			
Dania	b	b	b
Estonia		c, d	
Finlandia	b	d	
Francja			
Hiszpania	d	d	d
Irlandia	c		
Luksemburg	c	c	
Łotwa		d	
Norwegia	b		
Serbia		c	
Słowacja		d	
RFN	b	b	
Węgry	a	d	d
Wielka Brytania	b		

* klasyfikacja szkół, odmienna od systemu polskiego, wynika typów placówek funkcjonujących w innych krajach; dodatkowo tabela nie uwzględnia istotnych w innych systemach podmiotów kształcących artystycznie poza tradycyjnym systemem edukacyjnym.

Ad. 10. Dopuszczalny wiek dzieci rozpoczynających naukę

Kraj	Instrumenty smyczkowe, fortepian	Instrumenty dęte blaszane	Instrumenty dęte drewniane	Muzyka popularna Jazz	Śpiew klasyczny
Austria	6–8 lat	8-letnie lub starsze	6–8 lat	8-letnie lub starsze	15–20 lat
Belgia	6–8 lat	6–8 lat	6–8 lat	6–8 lat	6–10 lat
Czechy	6–8 lat	8-letnie lub starsze		8-letnie lub starsze	6–10 lat
Dania	6–8 lat	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	10–15 lat
Estonia	6–8 lat	8-letnie lub starsze	6–8 lat	8-letnie lub starsze	15–20 lat
Finlandia	4–6 lat	4–6 lat	4–6 lat	8-letnie lub starsze	10–15 lat
Francja	6–8 lat	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	15–20 lat
Hiszpania	4–6 lat				6–10 lat
Holandia	6–8 lat	6–8 lat	6–8 lat	8-letnie lub starsze	10–15 lat
Irlandia	4–6 lat	8-letnie lub starsze	6–8 lat	8-letnie lub starsze	10–15 lat
Islandia	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze		15–20 lat
Luksemburg	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze		15–20 lat
Łotwa	6–8 lat	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	6–10 lat
Norwegia	2–4/4–6/ 8-letnie	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	10–15 lat
Serbia	6–8 lat	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	15–20 lat
Słowacja	6–8 lat	8-letnie lub starsze	6–8 lat	8-letnie lub starsze	6–10 lat
Szwajcaria	6–8 lat	8-letnie lub starsze	6–8 lat	8-letnie lub starsze	6–10 lat
Szwecja	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	6–10 lat
RFN	6–8 lat	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	6–10/10–15 lat
Węgry	6–8 lat	8-letnie lub starsze	6–8 lat	8-letnie lub starsze	15–20 lat
Wielka Brytania	6–8 lat	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	10–15 lat
Włochy	6–8 lat/8-letnie lub starsze	8-letnie lub starsze	6–8 lat	8-letnie lub starsze	10–15 lat

Informacja o pracach legislacyjnych nad projektami zmian w szkolnictwie artystycznym

W okresie od 5 kwietnia 2012 r., tj. od momentu zatwierdzenia kierunków zmian w szkolnictwie artystycznym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dyrektor Departamentu Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej, prof. Wiktor Jędrzejec spotkał się we wszystkich regionach Polski z dyrektorami szkół artystycznych, przedstawiając kierunki zmian w szkolnictwie artystycznym i rozpoczynając w ten sposób społeczną debatę na ich temat. W tym samym czasie powołany został zespół do spraw legislacji, który pracował pod merytoryczną opieką Departamentu.

Skład zespołu przedstawia się następująco:

Zespół podstawowy:

1. Prof. Wiktor Jędrzejec, dyrektor DEK
2. Beata Drewniacka, naczelnik DEK
3. Urszula Twarowska, prawnik DEK
4. Marzenna Maksymienko, wicedyrektor CEA
5. Małgorzata Rosińska-Kocon, dyrektor CENSA
6. Mariusz Tokarski, wicedyrektor CENSA

oraz

Zespół rozszerzony:

1. Prof. Maria Murawska, AM Bydgoszcz
2. Prof. Krystian Kiełb, AM Wrocław
3. Prof. Grzegorz Kurzyński, AM Wrocław
4. Eugeniusz Buda, wizytator CEA
5. Beata Lewińska-Gwóźdź, dyrektor ZPSP w Warszawie
6. Jolanta Chliszcz, wizytator CEA
7. Sylwia Świsłocka-Karwot, wizytator CEA
8. Mirosław Różalski, dyrektor OSB w Poznaniu

W trakcie spotkań zespół pracował m.in. nad:

- wypracowaniem metodyki zapisu nowych ramowych planów nauczania,
- stworzeniem ramówek dla szkół muzycznych I stopnia,
- stworzeniem ramówek dla szkół muzycznych II stopnia,
- uaktualnieniem ramówek baletowych i plastycznych.

W okresie od 5 kwietnia 2012 r. do chwili obecnej odbyło się 15 spotkań zespołu. W wielu z nich uczestniczyli zaproszeni do dyskusji eksperci różnych dziedzin.

Pilotaż

Wprowadzenie pilotażu poprzedziły dwa spotkania informacyjne (16 lipca i 27 sierpnia br.). Dyrektorzy uczestniczący w spotkaniach informacyjnych, oprócz nowych ramowych planów nauczania, otrzymali projekty podstaw programowych w zakresie nowych przedmiotów, listę osób, które będą wspierały realizację pilotażu oraz harmonogram wspólnych spotkań dyrektorów szkół uczestniczących w pilotażu. Szkoły biorące udział w pilotażu objęte zostały zindywidualizowaną opieką szkoleniową Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych. Dyrektorzy szkół pilotażowych są uczestnikami internetowego forum dyskusyjnego, poświęconego wyłącznie problematyce realizowanego pilotażu.

3 września pilotaż nowych ramowych planów nauczania rozpoczął się w 17 szkołach muzycznych I stopnia:

1. Państwowym Zespole Szkół Muzycznych im. Artura Rubinsteina w Bydgoszczy,
2. Państwowej Szkole Muzycznej I st. nr 5 im. Henryka Wieniawskiego w Warszawie,
3. Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. im. Fryderyka Chopina w Sochaczewie,
4. Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I st. w Piszcu,
5. Państwowej Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I i II st. im. Stanisława Moniuszki w Bielsku-Białej,
6. Państwowej Szkole Muzycznej I st. im. Krzysztofa Komedy w Lubaczowie,
7. Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. im. Fryderyka Chopina w Opolu,
8. Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. im. Fryderyka Chopina w Olsztynie,
9. Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I i II st. im. Fryderyka Chopina w Bytomiu,
10. Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. im. Juliusza Zarębskiego w Inowrocławiu,
11. Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. im. Mieczysława Karłowicza w Mielcu,
12. Państwowej Szkole Muzycznej I st. im. Emila Młynarskiego w Augustowie,
13. Państwowej Szkole Muzycznej I st. im. prof. Jerzego Żurawlewa w Bochni,
14. Szkoła Muzyczna I st. w Dobczycach,
15. Państwowej Szkole Muzycznej I st. w Kolbuszowej,
16. Zespole Szkół Muzycznych im. Stanisława Moniuszki w Łodzi,
17. Państwowej Szkole Muzycznej I st. nr 4 im. Karola Kurpińskiego w Warszawie.

W przyszłym roku szkolnym planowany jest pilotaż projektowanych zmian w wybranych szkołach muzycznych II stopnia.

Ramowe plany nauczania dla szkoły muzycznej I stopnia

Zmiany w ramowych planach nauczania w szkołach muzycznych dotyczą zarówno I jak i II stopnia, a ich głównym kierunkiem jest lepsze dostosowanie oferty edukacyjnej do aktualnych potrzeb społecznych. Szkolnictwo muzyczne stawiane jest dzisiaj przed dwojakim wyzwaniem: z jednej strony ma kształcić zawodowych artystów, a z drugiej strony dbać o umuzykalnianie jak największej części społeczeństwa – edukując świadomych odbiorców sztuki, kreować w społeczeństwie apetyt na sztukę. W przypadku pierwszego zadania, główny ciężar skupia się na szkołach II stopnia, które w założeniach powinny przede wszystkim uczyć przyszłego zawodu i wyposażać swoich absolwentów w możliwie szeroki zakres wiedzy i kompetencji, umożliwiając dalszy rozwój poprzez specjalizację na etapie szkolnictwa wyższego, zgodną z posiadanymi predyspozycjami i osobistymi zainteresowaniami.

Drugie zadanie spoczywa przede wszystkim na szkołach muzycznych pierwszego stopnia, szczególnie w zakresie umuzykalniania szerokiego grona odbiorców sztuki, chociaż nie można zapominać, że nauka w I stopniu ma jednocześnie dawać rzetelne podstawy do przyszłego zawodu muzyka. Oba zadania tylko pozornie się wykluczają, ponieważ indywidualizując proces nauczania można osiągnąć w każdym z nich bardzo dobre rezultaty. Niezbędnym warunkiem do tego jest elastyczność pozwalająca szkołom, które najlepiej znają potrzeby swoich uczniów, dostosować program nauki. Proponowane zmiany, mające charakter ewolucyjny (a nie rewolucyjny!), mają dać wszelkie podstawy do tego, aby zakładane cele mogły być osiągnięte jeszcze skuteczniej niż dzisiaj.

Nowymi rozwiązaniami wprowadzanymi do ramowych planów nauczania w szkole I stopnia są:

Kursy kwalifikacyjne dla kandydatów, które szkoła ma obowiązek realizować na wniosek rodziców lub opiekunów dzieci ubiegających się o przyjęcie do pierwszej klasy. Kursy nie są obowiązkowe dla kandydatów – o przyjęciu do szkoły decyduje, tak jak do tej pory, wyłącznie badanie przydatności sprawdzające predyspozycje do kształcenia w szkole muzycznej. Kurs dla kandydatów realizowany jest w wymiarze 30 godzin – szkoła decyduje o terminie jego rozpoczęcia i intensywności zajęć. Zajęcia prowadzone są w grupach od 6 do 12 osób i obejmują rytmikę, na którą przeznaczona jest 2/3 czasu zajęć oraz poznawanie instrumentów, na które przeznaczona jest pozostała część czasu zajęć. Sposób realizacji zajęć pozostawia się szkole. Zajęcia na kursie prowadzą nauczyciele rytmiki oraz instrumentalności – prezentujący instrumenty, na których gra nauczana jest w danej szkole. Wprowadzenie kursów ma na celu wyrównanie szans edukacyjnych dzieci, lepszą wstępną diagnozę uzdolnień muzycznych¹² oraz zapoznanie kandydatów, a także ich rodziców, ze specyfiką nauki w szkole muzycznej i bardziej świadomy wybór instrumentu.

Zespół – jest to przedmiot grupowy realizowany w klasach 1–3 cyklu sześcioletniego w wymiarze trzech godzin tygodniowo¹³ i dwóch godzin w klasach 1–2 cyklu czteroletniego. Jest to zmiana, której celem jest wprowadzenie na początkowym etapie kształcenia muzycznego zajęć przyjemnych dla ucznia, rozwijających jego kreatywność i wyobraźnię muzyczną, kojarzących się uczniom raczej z zabawą niż z nauką. Zespoły mogą być różnorodne: ludowe, wokalne, chóralne, taneczne, rytmiczne, instrumentów perkusyjnych, teatralno-muzyczne i inne. Dyrektor szkoły decyduje o ofercie zespołów w szkolnym planie nauczania oraz o liczebności grup i ewentualnym przydziale akompaniatora. Zasady kwalifikowania uczniów do zespołów są określone w statucie szkoły. Uczeń w trakcie nauki może realizować jeden lub wiele różnorodnych zespołów.

---

¹² Rozumianą jako informacje zwrotną dla rodziców lub opiekunów kandydata do szkoły, a nie element procesu rekrutacyjnego

¹³ W niniejszym komentarzu godziny zajęć przedstawiane są w ujęciu tygodniowym na okres edukacyjny, co należy rozumieć jako sumę tygodniowej liczby godzin w każdym roku kształcenia.

Przedmiot **rytmika z elementami kształcenia słuchu** realizowany w wymiarze 6 godzin tygodniowo w sześcioletnim cyklu kształcenia, łączy treści nauczania przedmiotu *rytmika* i przedmiotu *kształcenie słuchu*. Odpowiednikiem tego przedmiotu w cyklu czteroletnim są *Podstawy kształcenia słuchu* realizowane w wymiarze 4 godzin. Zajęcia prowadzone są w grupach do 12 uczniów. Zmniejszenie liczebności grup ma na celu podniesienie efektywności nauczania. Zmieni się również zasadniczo sposób kształcenia kładący nacisk na praktyczność nauczania, bardziej indywidualny kontakt nauczyciela z uczniem oraz korelację treści nauczania przedmiotu ogólnomuzycznego z nauką gry na instrumencie.

Od klasy czwartej cyklu sześcioletniego i klasy 3 cyklu czteroletniego wprowadza się **dział instrumentalny** i **dział muzykowania zespołowego**. Wprowadzenie nowej ścieżki edukacji muzycznej nie ma na celu dzielenia dzieci na lepsze i gorsze, lecz zwiększenie stopnia indywidualizacji procesu kształcenia i większe dopasowanie do potrzeb i oczekiwań uczniów. Szczegółowe zasady kwalifikowania uczniów na ww. działy określone są w statucie szkoły, przy czym na każdym etapie kształcenia możliwa będzie zmiana działu. W dziale muzykowania zespołowego z przedmiotu *zespół instrumentalny* ocena końcoworoczna wystawiana jest w trybie egzaminu promocyjnego, w dziale instrumentalnym, tak jak obecnie – z instrumentu głównego. Podział godzin na instrument główny i zespół instrumentalny ustalony jest indywidualnie przez każdą szkołę i określony szczegółowo w szkolnym planie nauczania, z tym, że uczniowie działu instrumentalnego mają więcej zajęć instrumentu głównego, a uczniowie działu muzykowania zespołowego – więcej zajęć zespołu instrumentalnego. Ilość zajęć z obu przedmiotów (instrument główny i zespół instrumentalny) w ujęciu tygodniowym wynosi 7 godzin w cyklu sześcioletnim i 5 godzin w cyklu czteroletnim. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych, wymiar czasu zajęć z instrumentu głównego, niezależnie od działu, może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły.

Zajęcia zespołu instrumentalnego prowadzone są w grupach od 2 uczniów. Analogicznie do *instrumentu głównego*, dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć z zespołu instrumentalnego, niezależnie od działu, może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jeden lub różne zespoły instrumentalne w klasach 4–6. W konsekwencji tej zmiany każdy uczeń szkoły muzycznej I stopnia, niezależnie od tego na którym dziale będzie się uczył, będzie miał obowiązek zrealizować zajęcia z zespołu instrumentalnego. Realizacja części zajęć w zespołach instrumentalnych pozwoli zaoszczędzone w ten sposób godziny przeznaczyć na dodatkowe zajęcia dla najzdolniejszych uczniów. Ta zmiana daje szansę dyrektorom szkół na dużą autonomię w zakresie programowania procesu kształcenia oraz na większą indywidualizację przydziału zajęć.

Zajęcia indywidualne pojawiające się w propozycji nowego ramowego planu nauczania mają objąć dotychczas realizowany przedmiot *Fortepian dodatkowy*, ale równocześnie rozszerzyć o możliwość realizacji innych zajęć. Na realizację tego przedmiotu przeznaczono $1\frac{1}{3}$ godzin – w cyklu kształcenia cztero- i sześcioletnim. Praktyczną realizacją przedmiotu *zajęcia indywidualne*, mogą być przykładowo: fortepian dodatkowy, instrument dodatkowy, instrument ludowy, gra a vista, elementy improwizacji, podstawy akompaniamentu, piosenka i inne, które prowadzone są indywidualnie. Dyrektor szkoły decyduje o ofercie zajęć indywidualnych w szkolnym planie nauczania, a sposoby kwalifikowania uczniów na zajęcia są określone w statucie szkoły. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć indywidualnych może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jedno lub różne zajęcia indywidualne w klasach IV–VI.

Kształcenie słuchu i audycje muzyczne to połączenie treści nauczania dotychczasowych *audycji muzycznych* i przedmiotu *kształcenie słuchu*. Na realizację przeznaczono 6 godzin w ujęciu tygodniowym w sześcioletnim cyklu kształcenia i cztery – w czteroletnim cyklu. Zmniejszeniu uległa maksymalna liczebność grup z 16 do 12 osób. Ważnym założeniem zmian dotyczącym tych przedmiotów, jest położenie nacisku na praktyczny aspekt zdobywanej wiedzy oraz międzyprzedmiotową korelację umiejętności, mającą praktyczne przełożenie na przedmiot główny (*instrument główny i zespół instrumentalny*).

W nowym ramowym planie nauczania, na zajęcia **chóru** lub **orkiestry** zostały przydzielone trzy (cykl sześcioletni) lub dwie godziny zajęć (cykl czteroletni). Wprowadzenie dotychczasowy wymiar tych przedmiotów to odpowiednio: sześć i cztery godziny, ale zmniejszenie liczby godzin jest rekompensowane wprowadzeniem obowiązkowego *zespołu instrumentalnego* (uczniowie działu instrumentalnego także realizują zespół instrumentalny) oraz *zespołem* realizowanym w klasach 1–3 (lub 1–2). Ponadto dyrektor szkoły ma możliwość zwiększenia liczby godzin **chóru** lub **orkiestry** realizowanych przez ucznia w cyklu nauki z godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, co w rezultacie może dać identyczny wymiar tego przedmiotu jak w dotychczasowym planie nauczania.

Oprócz opisanych zmian, które są widoczne w zamieszczonych poniżej zestawieniach ramowych planów nauczania, zostają wprowadzone dodatkowo dwie, niezwykle istotne innowacje. Po raz pierwszy dyrektor otrzymuje 6 godzin (4 godziny dla cyklu czteroletniego) zagwarantowanych w planie pracy szkoły na realizację dodatkowych zajęć, którymi mogą być np.: wspomniane uprzednio dodatkowe godziny *chóru* lub *orkiestry*, zajęcia uzupełniające np. z *kształcenia słuchu i audycji muzycznych* lub inne zajęcia wspomagające uczniów. Oprócz tego, w zależności od liczby uczniów realizujących naukę w dziale muzykowania zespołowego, dyrektor uzyskuje do dyspozycji dodatkowe godziny na zajęcia indywidualne dla najzdolniejszych uczniów.

Drugim rozwiązaniem dającym elastyczność w indywidualnym kształtowaniu rozwoju ucznia jest możliwość przejścia w trakcie nauki w klasach 4–6 cyklu sześcioletniego lub 3–4 cyklu czteroletniego, z działu muzykowania zespołowego, do działu instrumentalnego lub odwrotnie. Wybór działu jaki dokonuje się po klasie trzeciej cyklu sześcioletniego (drugiej cyklu czteroletniego) nie jest ostateczny.

Komentarz opracował Mariusz Tokarski

RAMOWY PLAN NAUCZANIA
SZKOŁY MUZYCZNEJ I STOPNIA
ZAJĘCIA EDUKACYJNE ARTYSTYCZNE
DLA KLAS I - VI

Tabela 1

Poz.	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE	Liczba godzin tygodniowo dla kandydatów
1.	Kurs przygotowawczy dla kandydatów	1
RAZEM		1
	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE	Liczba godzin tygodniowo dla klas I – III
2.	Instrument główny	4
3.	Zajęcia z akompaniatorem	X
4.	Zespół	3
5.	Rytmika z elementami kształcenia słuchu	6
RAZEM		13
	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE	Liczba godzin tygodniowo dla klas IV – VI działu instrumentalnego i działu muzykowania zespołowego
6.	Instrument główny	7
7.	Zespół instrumentalny	
8.	Zajęcia z akompaniatorem	X
9.	Zajęcia indywidualne	1 ¹ / ₃
10.	Kształcenie słuchu i audycje muzyczne	6
11.	Chór lub orkiestra	3
RAZEM		17 ¹ / ₃
Do dyspozycji dyrektora		6

Objaśnienia do tabeli 1

- Poz. 1 Kurs przygotowawczy jest realizowany dla kandydatów, którzy zgłoszą chęć uczestnictwa. Zajęcia prowadzone są w grupach od 6 do 12 osób. Zajęcia obejmują rytmikę, na którą przeznaczają się 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo oraz poznawanie instrumentów, na które przeznaczają się 1/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo. Sposób realizacji zajęć pozostawia się szkole. Jeżeli zajęcia są realizowane w jednym semestrze, to wówczas ich wymiar wynosi odpowiednio 2 godziny tygodniowo.
- Poz. 2. Zajęcia są realizowane indywidualnie. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć z instrumentu głównego może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły.
- Poz. 3 Zajęcia z akompaniamentem realizowane są w wymiarze średnio 1/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (15 minut) w przeliczeniu na jednego ucznia. Godziny mogą być rozliczane semestralnie. Zaleca się prowadzenie zajęć z akompaniamentem pod kierunkiem nauczyciela instrumentu głównego. Zajęcia nie podlegają ocenianiu. Zajęcia nie obowiązują uczniów klas fortepianu, organów, akordeonu i gitary. Organizację zajęć z akompaniamentem ustala nauczyciel instrumentu głównego i nauczyciel akompaniamentu w porozumieniu z dyrektorem szkoły.
- Poz. 4 Zajęcia zespołu prowadzone są w grupach. Zespoły mogą być różnorodne: ludowe, wokalne, chóralne, taneczne, rytmiczne, instrumentów perkusyjnych, teatralno-muzyczne i inne. Dyrektor szkoły decyduje o ofercie zespołów w szkolnym planie nauczania oraz o liczebności grup i przydziale akompaniamentu. Zasady kwalifikowania uczniów do zespołów są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jeden lub różne zespoły w klasach I-III.
- Poz. 5 Zajęcia prowadzone są w grupach do 12 uczniów.
- Poz. 6 i 7 Szczegółowe zasady kwalifikowania uczniów do działu instrumentalny i muzykowania zespołowego określone są w statucie szkoły. Podział godzin na instrument główny i zespół instrumentalny ustalony jest szczegółowo w szkolnym planie nauczania, z tym, że uczniowie działu instrumentalnego mają więcej zajęć instrumentu głównego, a uczniowie działu muzykowania zespołowego mają więcej zajęć zespołu instrumentalnego.
- Poz. 6. Zajęcia gry na instrumencie głównym są realizowane indywidualnie. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć z instrumentu głównego, niezależnie od działu, może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły.

- Poz. 7 Zajęcia zespołu instrumentalnego prowadzone są w grupach od 2 uczniów. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć z zespołu instrumentalnego, niezależnie od działu, może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jeden lub różne zespoły instrumentalne w klasach IV-VI.
- Poz. 8 Zajęcia z akompaniamentem realizowane są w wymiarze średnio 1/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (15 minut) w przeliczeniu na jednego ucznia w dziale instrumentalnym lub na zespół instrumentalny w dziale muzykowania zespołowego. Godziny mogą być rozliczane semestralnie. Zaleca się prowadzenie zajęć z akompaniamentem pod kierunkiem nauczyciela instrumentu głównego lub nauczyciela prowadzącego zajęcia zespołu instrumentalnego. Zajęcia nie podlegają ocenianiu. Zajęcia nie obowiązują uczniów klas fortepianu, organów, akordeonu i gitary. Organizację zajęć z akompaniamentem ustala nauczyciel instrumentu głównego lub nauczyciel zespołu instrumentalnego i nauczyciel akompaniator w porozumieniu z dyrektorem szkoły.
- Poz. 9 Zajęcia indywidualne, którymi mogą być przykładowo: fortepian dodatkowy, instrument dodatkowy, instrument ludowy, gra a vista, elementy improwizacji, podstawy akompaniamentu, piosenka i inne, prowadzone są indywidualnie. Dyrektor szkoły decyduje o ofercie zajęć indywidualnych w szkolnym planie nauczania, a sposoby kwalifikowania uczniów na zajęcia są określone w statucie szkoły. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć indywidualnych może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jedno lub różne zajęcia indywidualne w klasach IV–VI.
- Poz. 10 Zajęcia prowadzone są w grupach do 12 uczniów.
- Poz. 11 Zajęcia chóru lub orkiestry prowadzone są odpowiednio do zaawansowania uczniów i specjalności w grupach ustalonych przez dyrektora szkoły. Dyrektor szkoły może zwiększyć wymiar godzin z puli godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, nie więcej jednak niż o 3 godziny.

RAMOWY PLAN NAUCZANIA
SZKOŁY MUZYCZNEJ I STOPNIA
ZAJĘCIA EDUKACYJNE ARTYSTYCZNE
DLA KLAS I - IV

Tabela 2

Poz.	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE	Liczba godzin tygodniowo dla kandydatów
1.	Kurs przygotowawczy dla kandydatów	1
RAZEM		1
Poz.	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE	Liczba godzin tygodniowo dla klas I–II
2.	Instrument główny	4
3.	Zajęcia z akompaniатorem	X
4.	Zespół	2
5.	Podstawy kształcenia słuchu	4
RAZEM		10
	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE	Liczba godzin tygodniowo dla klas III–IV działu instrumentalnego i działu muzykowania zespołowego
6.	Instrument główny	5
7.	Zespół instrumentalny	
8.	Zajęcia z akompaniатorem	X
9.	Zajęcia indywidualne	1 $\frac{1}{3}$
10.	Kształcenie słuchu i audycje muzyczne	4
11.	Chór lub orkiestra	2
RAZEM		12 $\frac{1}{3}$
Do dyspozycji dyrektora		4

Objaśnienia do tabeli 2

- Poz. 1 Kurs przygotowawczy jest realizowany dla kandydatów, którzy zgłoszą chęć uczestnictwa. Zajęcia prowadzone są w grupach od 6 do 12 osób. Zajęcia obejmują umuzykalnianie, na które przeznaczają się 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo oraz poznawanie instrumentów, na które przeznaczają się 1/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo. Sposób realizacji zajęć pozostawia się szkole. Jeżeli zajęcia są realizowane w jednym semestrze, to wówczas ich wymiar wynosi odpowiedni 2 godziny tygodniowo.
- Poz. 2 Zajęcia są realizowane indywidualnie. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć z instrumentu głównego może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły.
- Poz. 3 Zajęcia z akompaniamentem realizowane są w wymiarze średnio 1/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (15 minut) w przeliczeniu na jednego ucznia. Godziny mogą być rozliczane semestralnie. Zaleca się prowadzenie zajęć z akompaniamentem pod kierunkiem nauczyciela instrumentu głównego. Zajęcia nie podlegają ocenianiu. Zajęcia nie obowiązują uczniów klas fortepianu, organów, akordeonu i gitary. Organizację zajęć z akompaniamentem ustala nauczyciel instrumentu głównego i nauczyciel akompaniamentu w porozumieniu z dyrektorem szkoły.
- Poz. 4 Zajęcia zespołu prowadzone są w grupach. Zespoły mogą być różnorodne: ludowe, wokalne, chóralne, taneczne, rytmiczne, instrumentów perkusyjnych, teatralno-muzyczne i inne. Dyrektor szkoły decyduje o ofercie zespołów w szkolnym planie nauczania oraz o liczebności grup i przydziale akompaniamentu. Zasady kwalifikowania uczniów do zespołów są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jeden lub różne zespoły w klasach I–II.
- Poz. 5 Zajęcia prowadzone są w grupach do 12 uczniów.
- Poz. 6 i 7 Szczegółowe zasady kwalifikowania uczniów do działu instrumentalny i muzykowania zespołowego określone są w statucie szkoły. Podział godzin na instrument główny i zespół instrumentalny ustalony jest szczegółowo w szkolnym planie nauczania, z tym, że uczniowie działu instrumentalnego mają więcej zajęć instrumentu głównego, a uczniowie działu muzykowania zespołowego mają więcej zajęć zespołu instrumentalnego.
- Poz. 6 Zajęcia gry na instrumencie głównym są realizowane indywidualnie. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć z instrumentu głównego może być zwiększony, niezależnie od działu, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły.

- Poz. 7 Zajęcia zespołu instrumentalnego prowadzone są w grupach od 2 uczniów. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć z zespołu instrumentalnego może być zwiększony, niezależnie od działu, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jeden lub różne zespoły instrumentalne w klasach III–IV.
- Poz. 8 Zajęcia z akompaniamentem realizowane są w wymiarze średnio 1/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (15 minut) w przeliczeniu na jednego ucznia w dziale instrumentalnym lub na zespół instrumentalny w dziale muzykowania zespołowego. Godziny mogą być rozliczane semestralnie. Zaleca się prowadzenie zajęć z akompaniamentem pod kierunkiem nauczyciela instrumentu głównego lub nauczyciela prowadzącego zajęcia zespołu instrumentalnego. Zajęcia nie podlegają ocenianiu. Zajęcia nie obowiązują uczniów klas fortepianu, organów, akordeonu i gitary. Organizację zajęć z akompaniamentem ustala nauczyciel instrumentu głównego lub nauczyciel zespołu instrumentalnego i nauczycielem akompaniamentem w porozumieniu z dyrektorem szkoły.
- Poz. 9 Zajęcia indywidualne, którymi mogą być przykładowo: fortepian dodatkowy, instrument dodatkowy, instrument ludowy, gra a vista, elementy improwizacji, podstawy akompaniamentu, piosenka i inne, prowadzone są indywidualnie. Dyrektor szkoły decyduje o ofercie zajęć indywidualnych w szkolnym planie nauczania, a sposoby kwalifikowania uczniów na zajęcia są określone w statucie szkoły. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć indywidualnych może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 2/3 jednostki lekcyjnej tygodniowo (30 minut). Zasady zwiększania wymiaru zajęć są określone w statucie szkoły. Uczeń może realizować jedno lub różne zajęcia indywidualne w klasach III–IV.
- Poz. 10 Zajęcia prowadzone są w grupach do 12 uczniów.
- Poz. 11 Zajęcia chóru lub orkiestry prowadzone są odpowiednio do zaawansowania uczniów i specjalności w grupach ustalonych przez dyrektora szkoły. Dyrektor szkoły może zwiększyć wymiar godzin z puli godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, nie więcej jednak niż o 2 godziny.

Ramowe plany nauczania dla szkoły muzycznej II stopnia

Zmiany w szkolnictwie muzycznym II stopnia mają służyć następującym celom:

- kształceniu bardziej wszechstronnych kompetencji i umiejętności u absolwentów,
- uatrakcyjnieniu procesu edukacyjnego poprzez możliwość wyboru przez uczniów przedmiotów zgodnie ze swoimi zainteresowaniami,
- zwiększeniu roli muzykowania zespołowego i wykształceniu kompetencji z tym związanych,
- wprowadzeniu nowych specjalności – m. in. tych, które do tej pory realizowane były jako eksperyment,
- uprządkowaniu zajęć ogólnomuzycznych i międzyprzedmiotowej korelacji wiedzy teoretycznej z praktycznymi umiejętnościami.

Koncepcja nowej ramówki zakłada podział zajęć artystycznych na trzy grupy:

- zajęcia obowiązkowe dla wszystkich uczniów,
- zajęcia w ramach danej specjalności zawodowej,
- zajęcia do wyboru przez ucznia.

W skład **zajęć obowiązkowych dla wszystkich uczniów** wchodzi: *przedmiot główny, kształcenie słuchu, zasady muzyki z elementami komputerowej edycji nut, harmonia praktyczna i historia muzyki z literaturą muzyczną*. Stanowią one podstawę wiedzy i umiejętności niezbędnych do dalszej edukacji i pracy zawodowej. **Zajęcia w ramach specjalizacji zawodowej** to grupa przedmiotów bezpośrednio związanych ze specjalnością kształcenia, takich jak w przypadku specjalności **instrumentalistyka**: *zespół kameralny, orkiestra lub chór, studia orkiestrowe, nauka akompaniamentu, improwizacja czy fortepian obowiązkowy*¹⁴. Przedmioty znajdujące się w tej grupie stanowią praktyczne uzupełnienie dla przedmiotu głównego. Ostatnią z grup są zajęcia połączone w tzw. **moduły**: *sluchowy, warsztatowy i ogólnomuzyczny*¹⁵. Stanowią one uzupełnienie podstawowej oferty edukacyjnej pozwalając z jednej strony na zdobycie wiedzy i umiejętności zgodnie z indywidualnymi zainteresowaniami ucznia, a z drugiej – na lepsze przygotowanie do kontynuowania nauki na etapie szkolnictwa wyższego¹⁶.

Porównując projekt nowego ramowego planu nauczania z obecnie obowiązującym, na przykładzie najpopularniejszej specjalności w szkołach muzycznych II stopnia – *instrumentalistyka*, można zauważyć, że zmiany dotyczą przede wszystkim:

- wprowadzenia dla uczniów możliwości wyboru przedmiotów w ramach zajęć obowiązkowych, a nie jak dotychczas nadobowiązkowych,
- zagwarantowania w planie pracy szkoły godzin do dyspozycji dyrektora,
- pogrupowania w *Zajęciach w ramach specjalności zawodowej* przedmiotów figurujących w dotychczasowym ramowym planie nauczania jako osobne pozycje – dotyczy to takich zajęć takich jak: np. *orkiestra lub chór, zespół kameralny, fortepian dodatkowy czy nauka akompaniamentu*,
- rozszerzenia zakresu obecnego przedmiotu *zasady muzyki* poprzez wprowadzenie treści związanych z wykorzystaniem technologii informatycznej,
- połączenia przedmiotów *literatura muzyczna z historią muzyki*,
- przeniesienia form muzycznych do modułu zajęcia ogólnomuzyczne¹⁷.

¹⁴ Trzy ostatnie przedmioty są obligatoryjne dla wybranych specjalizacji np. fortepianu, klawesynu i organów.

¹⁵ Zajęcia wchodzące w skład modułu ogólnomuzycznego w większości są rozwinięciem treści obowiązkowych przedmiotów ogólnomuzycznych takich jak np. *historia muzyki z literaturą muzyczną*.

¹⁶ Uczniowie planujący zdawać np. na kompozycję mogą wybrać z zajęć modułowych np. podstawy instrumentacji czy ćwiczenia z kompozycji.

¹⁷ Część treści nauczania należy realizować w ramach przedmiotu *historia muzyki z literaturą muzyczną*.

Wprowadzenie modułów, w ramach których uczniowie będą mogli wybierać przedmioty, ma na celu uatrakcyjnienie oferty edukacyjnej i zagospodarowanie indywidualnych zainteresowań uczniów, które dzisiaj niejednokrotnie muszą być realizowane „poza” szkołą. Moduły indywidualizujące proces nauczania można także traktować jako mechanizm wspomagający poszczególne specjalizacje – uczeń dobierając poszczególne zajęcia z **modułu słuchowego, warsztatowego i ogólnomuzycznego**, profiluje swoje kompetencje pod kątem egzaminów wstępnych na studia wyższe. Zajęcia słuchowe są „rozszerzeniem” treści przedmiotu *kształcenie słuchu*¹⁸, zajęcia warsztatowe to z kolei praktyczne zajęcia wspierające kreatywne podejście do sztuki i jednocześnie dające podstawy do kontynuacji nauki na takich specjalnościach jak np. kompozycja czy teoria muzyki. Zajęcia ogólnomuzyczne skupiają się natomiast na takich przedmiotach jak np. *analiza muzyczna, współczesne techniki kompozytorskie, krytyka muzyczna, wykonawstwo muzyki dawnej, instrumentoznawstwo, folklor muzyczny, historia jazzu i muzyki rozrywkowej, czy podstawy prawa autorskiego i przedsiębiorczości w kulturze i sztuce*. Ze względu na wymagany stopień zaawansowania wiedzy i umiejętności ucznia, wybór zajęć z poszczególnych modułów następuje w ostatnich trzech latach nauki w szkole II stopnia. Każdy uczeń musi zrealizować przynajmniej sześć godzin zajęć z tej grupy przedmiotów¹⁹, których szczegółową ofertę każda szkoła przygotowuje indywidualnie.

Oprócz omówionych zmian, w reformie planuje się wprowadzenie nowych specjalizacji, w tym – realizowanych obecnie jako eksperyment. Kolejną innowacją jest zmniejszenie liczby grup na obowiązkowych zajęciach ogólnomuzycznych w celu zwiększenia efektywności nauczania i nadania wiedzy charakteru praktycznego mającego zastosowanie w odniesieniu do przedmiotu głównego.

Praktyczną realizacją powyższych założeń jest następująca propozycja ramowego planu nauczania:

Komentarz opracował Mariusz Tokarski

---

¹⁸ Proponowane przedmioty mogą być doskonałym wsparciem dla uczniów planujących studia na kierunkach takich jak np. dyrygentura, czy reżyseria dźwięku.

¹⁹ Dodatkowym wymogiem jest aby uczeń wybrał co najmniej jedną godzinę z każdego modułu.

PROJEKT RAMOWEGO PLANU NAUCZANIA

SZKOŁY MUZYCZNEJ II STOPNIA

ZAJĘCIA EDUKACYJNE ARTYSTYCZNE

Cykl sześcioletni

Zawód: muzyk

Tabela 1

Poz.	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE		Liczba godzin tygodniowo w sześcioletnim cyklu nauczania	
1.	Przedmiot główny/Specjalność zawodowa		13	
2.	Zajęcia z akompaniатorem		X	
3.	Zajęcia uzupełniające w ramach specjalności zawodowej		14	
4.	Kształcenie słuchu		11	
5.	Historia muzyki z literaturą muzyczną		10	
6.	Harmonia praktyczna		6	
7.	Zasady muzyki z elementami edycji nutowej		2	
8.	Moduł uzupełniający do wyboru w kl. IV–VI	zajęcia słuchowe	1–4	6
9.		zajęcia warsztatowe	1–4	
10.		zajęcia ogólnomuzyczne	1–4	
Razem			62	
Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły			6	

Objaśnienia do tabeli 1

Poz.1 Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć przedmiotu głównego/specjalności zawodowej może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 45 minut tygodniowo.

Poz. 2 W klasach I–V zajęcia z akompaniатorem realizowane są w wymiarze od 15 do 45 minut tygodniowo w przeliczeniu na jednego ucznia, a w klasie VI do 2 godzin tygodniowo w przeliczeniu na jednego ucznia. Zajęcia nie podlegają ocenianiu. Godziny mogą być rozliczane semestralnie. Zajęcia nie obowiązują uczniów specjalności rytmika i gra zespołowa oraz uczniów pozostałych specjalności w klasach fortepianu, organów, akordeonu, harfy i gitary.

Poz. 3 Zajęcia uzupełniające w ramach specjalności zawodowej obejmują od 4 do 10 różnych obowiązkowych dla danej specjalności zajęć edukacyjnych, których łączna liczba godzin w cyklu kształcenia wynosi minimum 14. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych wymiar czasu zajęć uzupełniających może być zwiększony, nie więcej jednak niż o 6 godzin w cyklu kształcenia. Szczegółowe nazwy zajęć, ich wymiar godzinowy w cyklu kształcenia oraz warunki ich realizacji wynikają ze szkolnego planu nauczania, z zastrzeżeniem jednak, że obejmują w zakresie poszczególnych specjalności następujący zakres zajęć:

a) instrumentalistyka:

- orkiestra lub chór,
- zespół kameralny,
- studia orkiestrowe,
- nauka akompaniamentu dla specjalizacji fortepian, improwizacja dla specjalizacji klawesyn i organy oraz fortepian obowiązkowy dla uczniów grających na pozostałych instrumentach,

b) instrumentalistyka dawna:

- orkiestra lub chór,
- zespół kameralny,
- instrument obowiązkowy klawesyn/pianoforte/klawikord, a dla uczniów klawesynu – realizacja basso continuo
- improwizacja i ornamentyka,

c) instrumentalistyka jazzowa i rozrywkowa

- improwizacja
- big band/zespół
- ćwiczenia rytmiczne
- ćwiczenia z harmonii jazzowej dla pianistów lub fortepian obowiązkowych dla pozostałych uczniów

d) wokalistyka

- dykcja i recytacja
- elementy gry aktorskiej
- ruch sceniczny
- fortepian obowiązkowy

e) wokalistyka jazzowa i rozrywkowa

- interpretacja piosenki
- improwizacja głosem
- taniec
- zespół i praktyka estradowa

f) lutnictwo

- gra na skrzypcach lub innym instrumencie lutniczym
- korekta lutnicza
- modelowanie i technologia
- akustyka lutnicza

g) gra zespołowa

- instrument
- chór lub orkiestra
- podstawy czytania partytur
- warsztaty aranżacji i instrumentacji

h) rytmika

- improwizacja fortepianowa
- technika ruchu i taniec
- zespół rytmiki
- chór

(Powyższe specjalności są jedynie przykładowe.)

Poz. 4 Zajęcia prowadzone są w grupach do 8 uczniów.

Poz. 5 Zajęcia prowadzone są w grupach do 16 uczniów.

Poz. 6 Zajęcia prowadzone są w grupach do 8 uczniów.

Poz. 7 Zajęcia prowadzone są w grupach do 8 uczniów.

Poz. 8–10 Do 15 czerwca w roku szkolnym poprzedzającym rozpoczęcie nauki w klasie IV każdy uczeń pisemnie deklaruje chęć realizacji zajęć wybranych wg zapisu w poz.8–10 w klasach IV–VI. Najpóźniej dwa tygodnie przed upływem tego terminu dyrektor szkoły ogłasza listę przedmiotów w poz. 8-10, planowanych do realizacji w szkole, z podziałem na: zajęcia słuchowe, zajęcia warsztatowe i zajęcia ogólnomuzyczne. Poszczególne przedmioty mogą być zaprojektowane w ciągu jednego, dwóch lub trzech lat nauki oraz na różnych poziomach zaawansowania lub bez różnicowania poziomów zaawansowania.

Uczeń jest zobowiązany dokonać wyboru co najmniej jednej godziny zajęć z każdej grupy zajęć: słuchowych, warsztatowych i ogólnomuzycznych. Zmiana podjętego przez ucznia wyboru może nastąpić tylko w przypadku: zmiany szkoły, zawieszenia wybranych przez ucznia zajęć oraz w szczególnych sytuacjach indywidualnych z końcem roku za zgodą dyrektora szkoły. Katalog zajęć możliwych do zaproponowania przez dyrektora jest otwarty; przykładowe zajęcia mogą być następujące:

- a) zajęcia słuchowe: solfeż tradycyjny, solfeż barwy, trening pamięci muzycznej, słyszenie mikrotonowe, warsztat słuchu absolutnego.

- b) zajęcia warsztatowe: wstęp do kontrapunktu, dwudziestowieczne systemy harmoniczne, współczesna notacja, podstawy instrumentacji, ćwiczenia z kompozycji, ćwiczenia z aranżacji, harmonia jazzowa, podstawy dyrygowania, czytanie partytur.
- c) zajęcia ogólnomuzyczne: analiza muzyczna, współczesne techniki kompozytorskie, krytyka muzyczna, wykonawstwo muzyki dawnej, folklor muzyczny, instrumentoznawstwo, historia jazzu i muzyki rozrywkowej, podstawy prawa autorskiego i przedsiębiorczości w kulturze i sztuce.

Zajęcia w modułach poz. 8–9 realizowane są w grupach od 2 do 6 uczniów, natomiast w poz. 10 od 2 do 16 uczniów. Mogą być realizowane również w grupach międzyoddziałowych i międzyszkolnych w przypadku zespołów szkół.

Ramowe plany nauczania dla Ogólnokształcącej Szkoły Sztuk Pięknych i Liceum Plastycznego

Prace nad ramowymi planami nauczania, a zaraz potem nad podstawami programowymi, rozpoczęły się w lutym 2010 roku. Koordynował je wizytator CEA, specjalista od szkół plastycznych – Włodzimierz Gorzelańczyk. W tym celu odbyło się kilka spotkań wizytatorów i dyrektorów szkół plastycznych, reprezentujących różne typy szkół. Do zespołu należeli wizytatorzy: Włodzimierz Gorzelańczyk, Jolanta Chliszcz i Wojciech Myjak oraz dyrektorzy, min: śp. Krystyna Drażkiewicz (ZSP Koło), Krystyna Głowniak (ZSP Lublin), Małgorzata Hołówka (ZSP Kraków), Maria Kowalczyk (ZSP Kielce), Beata Lewińska (ZPSP Warszawa), Marek Lis (ZSP Gdynia), Irena Rączka (ZSP Katowice), Wojciech Sokólski (LP Supraśl), Elżbieta Szymańska (ZSP Bydgoszcz), Marcin Walicki (ZSP Łódź), Jarosław Wartak (LP Dąbrowa Górnicza).

Wstępny zarys ramowych planów nauczania przygotowany został już w marcu. Przystąpiono wówczas do opracowywania podstaw programowych dla specjalności i przedmiotów nauczanych w szkołach plastycznych. Podstawowe zakresy nauczanych treści i wymagań edukacyjnych, opracowywane były w różnych szkołach plastycznych. Uczestniczyli w nich nauczyciele bezpośrednio uczący wspomnianych przedmiotów. Po skompletowaniu propozycji, w zmniejszonym zespole, do którego należeli: Włodzimierz Gorzelańczyk, Jolanta Chliszcz, Maria Kowalczyk, Beata Lewińska, Wojciech Sokólski i Małgorzata Surma, opracowano i zredagowano podstawy programowe dla wszystkich specjalności i przedmiotów artystycznych w szkołach plastycznych. Podstawy ujęto od strony umiejętności uczniów, zgodnie z najnowszymi wymaganiami dydaktycznymi. Sukcesem zespołu było zamknięcie prac do 21 marca 2010 roku, w czym znacznie wyprzedzono szkoły muzyczne i baletowe. Ostatecznym podsumowaniem była konferencja dyrektorów szkół plastycznych, która odbyła się w czerwcu 2010 roku w Rzeszowie.

Do prac nad ramowymi planami nauczania powrócono w lipcu i sierpniu 2012 roku. Tym razem odbywało się to w zespole powołanym przez dyrektora Departamentu Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej – prof. Wiktora Jędrzejca. Ujednolicając ramowe plany nauczania dla wszystkich szkół artystycznych dokonano pewnych zmian, które poszerzają autonomię szkół a jednocześnie sprawiają, że ramowe plany nauczania będą aktualne przez wiele lat, mimo zmieniających się technologii i potrzeb edukacyjnych.

Podobnie, jak w obecnie obowiązujących ramowych planach nauczania, na przedmioty artystyczne, zarówno w OSSP, jak i w LP, przeznaczono 70 godzin dydaktycznych w cyklu kształcenia. Podzielono je na obowiązkowe zajęcia edukacyjne, do których należą: historia sztuki, rysunek i malarstwo, rzeźba, podstawy projektowania – kompozycja oraz specjalność artystyczna. W obu typach szkół na realizację tych przedmiotów przeznaczono ogólnie 64 godziny. W porównaniu z obowiązującymi ramowymi planami nauczania zrezygnowano z obowiązkowego nauczania przedmiotu: podstawy fotografii i filmu. Uznano bowiem, że dostęp do nowych technologii rejestrowania obrazu i jednocześnie umiejętności startowe młodzieży uczącej się obecnie i w przyszłości w szkołach plastycznych niejednokrotnie przewyższają i przewyższą zaproponowane treści i wymagania. W związku z tym, aby kształcenie ewaluowało i stale odpowiadało potrzebom edukacyjnym, zamiast tego przedmiotu zaproponowano zajęcia w zakresie trzech modułów, dla których nie zostanie ustalona podstawa programowa, ale szkoły mogą zaproponować własne przedmioty i własne programy nauczania. Zatem na moduły uzupełniające przeznaczono 6 godzin dydaktycznych w cyklu kształcenia. Zgodnie z propozycją, każda szkoła, w zależności od potrzeb edukacyjnych uczniów, możliwości kadrowych i swojej bazy dydaktycznej proponuje uczniom zajęcia z zakresów: multimedia, fotografia i film oraz z zakresu zespołowych projektów artystycznych. Zgodnie z ramowymi planami, katalog przedmiotów możliwych do zaproponowania przez dyrektora jest otwarty, a uczniowie będą mieli prawo wyboru, pod warunkiem, że zrealizują przynajmniej jedną godzinę dydaktyczną z każdego modułu. Na przykład w zakresie multimediiw szkoła może zaproponować przedmioty: projektowanie stron internetowych i tworzenie animacji. W zakresie

modułu fotografia i film mogą być to przedmioty ogólne: fotografia czy film, ale także przedmioty obejmujące znacznie węższy zakres, jak np. fotografia dokumentalna. Ze względu na fakt, że nowe technologie coraz częściej wykraczają poza określone dziedziny, nowością jest fakt, że szkoła może na określonej części godzin zatrudnić drugiego nauczyciela. Na przykład zajęcia z zakresu filmu może wspomagać realizator dźwięku.

Kolejną innowacją w edukacji artystycznej będzie moduł: zespołowe projekty artystyczne. Propozycja ta spowodowana jest wymaganiami rynku pracy. Coraz częściej absolwenci zarówno szkół plastycznych, jak i akademii sztuk pięknych pracują w zespołach. Trudno sobie dziś wyobrazić, aby duże projekty, jak np. kompleksowa reklama firmy, czy produktu były realizowane przez pojedyncze osoby. Nasi uczniowie muszą zatem być przygotowani do pracy w zespole i zdobywać podstawowe umiejętności w tym zakresie. Ma to potężny aspekt wychowawczy, ponieważ umiejętność pracy w zespole kształtuje takie postawy, jak: dzielenie się opiniami, słuchanie innych, pełnienie ról, podejmowanie decyzji, rozwiązywanie konfliktów, ustalanie norm grupowych, efektywna praca nad zadaniem, podział zadań, a przede wszystkim poczucie odpowiedzialności za siebie i innych. Zatem ograniczenia stwarzane przez tradycyjny model nauczania oraz wynikającą z niego rywalizację można przezwyciężyć poprzez aranżowanie sytuacji, w których uczniowie zdobywają wiedzę współpracując ze sobą. Sukces grupy zależy od sukcesu każdego z uczestników. W module tym każda szkoła może zaproponować zajęcia dowolne. Muszą one jednak spełniać dwa podstawowe wymagania: projekt na mieć charakter artystyczny i musi być realizowany zespołowo. Mogą to być na przykład projekty: zorganizowanie wystawy prac uczniów poza szkołą, przedstawienie teatralne ze scenografią i kostiumami wykonanymi przez uczniów, film o szkole itd. Zajęcia takie może poprowadzić każdy plastyk uczący w szkole, ale także mogą one mieć charakter interdyscyplinarny. Do wspomnianego powyżej projektu przedstawienia teatralnego dołączyć może aktor, który pomoże uczniom przygotować do odgrywania ról teatralnych.

Zatem, zaproponowane nowe ramowe plany nauczania zarówno pielęgnują to, co przez całe lata było dobrą tradycją szkół plastycznych, jak i wychodzą naprzeciw nowym wymaganiom i oczekiwaniom. Pozwalają też szkołom na znacznie większą autonomię.

Komentarz opracowała Beata Lewińska

RAMOWY PLAN NAUCZANIA
OGÓLNOKSZTAŁCĄCEJ SZKOŁY SZTUK PIĘKNYCH
ZAJĘCIA EDUKACYJNE ARTYSTYCZNE

Zawód: plastyk

Tabela 3

Poz.	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE		Liczba godzin tygodniowo w sześcioletnim cyklu nauczania	
1.	Historia sztuki		9	
2.	Rysunek i malarstwo		21	+ 12
3.	Rzeźba		6	
4.	Podstawy projektowania – kompozycja		4	
5.	Specjalność/specjalizacja		12	
6.	Moduł uzupełniający zajęć do wyboru w kl. III–VI w zakresie:	multimediów	1–2	6
7.		fotografii lub filmu	1–2	
8.		zespołowych projektów artystycznych	1–2	
Razem			70	
Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły			12	

Objaśnienia do tabeli 3

Poz. 1 Zajęcia prowadzone są w grupach do 16 osób.

Poz. 5 Zajęcia obejmują specjalność/specjalizację ujętą w rozporządzeniu w sprawie podstaw programowych dla zawodu *plastyk*. Uczeń realizuje jedną, wybraną przez siebie specjalność/specjalizację spośród oferty szkoły. Wybrana specjalność/specjalizacja jest realizowana nie później niż od trzeciego roku nauczania i dalej – przez cały tok kształcenia. Tryb wyboru określa statut szkoły. W uzasadnionych przypadkach zajęcia mogą być prowadzone dodatkowo z nauczycielem praktycznej nauki zawodu.

Poz. 6–8 Do 15 czerwca w roku szkolnym poprzedzającym rozpoczęcie nauki w klasie III każdy uczeń pisemnie deklaruje chęć realizacji wybranych zajęć wg zapisu w poz.6–8 w klasach III-VI. Uczeń jest zobowiązany zrealizować co najmniej jedną godzinę z każdego modułu zajęć w zakresie: multimediiów, filmu lub fotografii, zespołowych projektów artystycznych. Najpóźniej dwa tygodnie przed upływem tego terminu dyrektor szkoły ogłasza listę co najmniej sześciu przedmiotów do wyboru w zakresie modułów wymienionych w poz. 6–8, z podziałem na zajęcia w zakresie: multimediiów, filmu lub fotografii, zespołowych projektów artystycznych planowanych do realizacji w szkole. Katalog przedmiotów możliwych do zaproponowania przez dyrektora jest otwarty i dostosowany do możliwości kadrowych i wyposażenia szkoły. Poszczególne przedmioty mogą być zaprojektowane do realizacji w wymiarze jednej lub dwóch godzin w cyklu kształcenia. Mogą być realizowane w ciągu jednego lub dwóch lat nauki oraz na różnych poziomach zaawansowania albo bez różnicowania poziomów zaawansowania. Zajęcia mogą być realizowane w grupach międzyoddziałowych. W uzasadnionych przypadkach zajęcia mogą być prowadzone przez dwóch nauczycieli lub specjalistów niebędących nauczycielami (razem lub wymiennie) przez cały czas realizacji zajęć lub jego część. Ostateczną decyzję o przydziale uczniów na poszczególne zajęcia podejmuje dyrektor szkoły przed rozpoczęciem roku szkolnego.

Zmiana podjętego przez ucznia wyboru może nastąpić tylko w przypadku: zmiany szkoły, zawieszenia wybranych przez ucznia zajęć oraz w szczególnych sytuacjach indywidualnych z końcem roku za zgodą dyrektora szkoły.

Poz. 2–8 Zajęcia prowadzone są w grupach od 5 uczniów. W uzasadnionych przypadkach szkoła może wnioskować do organu prowadzącego o realizację zajęć w mniejszych grupach.

RAMOWY PLAN NAUCZANIA
LICEUM PLASTYCZNEGO
ZAJĘCIA EDUKACYJNE ARTYSTYCZNE

Zawód: plastyk

Tabela 2

Poz.	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE		Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim cyklu nauczania	
1.	Historia sztuki		8	
2.	Rysunek i malarstwo		16	+ 15
3.	Rzeźba		6	
4.	Podstawy projektowania – kompozycja		3	
5.	Specjalność/specjalizacja		16	
6.	Moduł uzupełniający zajęć do wyboru w kl. II-IV w zakresie:	multimediów	1–2	6
7.		fotografii lub filmu	1–2	
8.		zespołowych projektów artystycznych	1–2	
Razem			70	
	Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły		4	

Objaśnienia do tabeli 3

Poz. 1 Zajęcia prowadzone są w grupach do 16 osób.

Poz. 5 Zajęcia obejmują specjalność/specjalizację ujętą w rozporządzeniu w sprawie podstaw programowych dla zawodu *plastyk*. Uczeń realizuje jedną, wybraną przez siebie specjalność/specjalizację spośród oferty szkoły. Wybrana specjalność/specjalizacja jest realizowana nie później niż od drugiego roku nauczania i dalej – przez cały tok kształcenia. Tryb wyboru określa statut szkoły. W uzasadnionych przypadkach zajęcia mogą być prowadzone dodatkowo z nauczycielem praktycznej nauki zawodu.

Poz. 6–8 Do 15 czerwca w roku szkolnym poprzedzającym rozpoczęcie nauki w klasie II każdy uczeń pisemnie deklaruje chęć realizacji wybranych zajęć wg zapisu w poz.6–8 w klasach II–IV. Uczeń jest zobowiązany zrealizować co najmniej jedną godzinę z każdego modułu zajęć w zakresie: multimediiów, filmu lub fotografii, zespołowych projektów artystycznych. Najpóźniej dwa tygodnie przed upływem tego terminu dyrektor szkoły ogłasza listę co najmniej sześciu przedmiotów do wyboru w zakresie modułów wymienionych w poz. 6-8, z podziałem na zajęcia w zakresie: multimediiów, filmu lub fotografii, zespołowych projektów artystycznych planowanych do realizacji w szkole. Katalog przedmiotów możliwych do zaproponowania przez dyrektora jest otwarty i dostosowany do możliwości kadrowych i wyposażenia szkoły. Poszczególne przedmioty mogą być zaprojektowane do realizacji w wymiarze jednej lub dwóch godzin w cyklu kształcenia. Mogą być realizowane w ciągu jednego lub dwóch lat nauki oraz na różnych poziomach zaawansowania albo bez różnicowania poziomów zaawansowania. Zajęcia mogą być realizowane w grupach międzyoddziałowych. W uzasadnionych przypadkach zajęcia mogą być prowadzone przez dwóch nauczycieli lub specjalistów niebędących nauczycielami (razem lub wymiennie) przez cały czas realizacji zajęć lub jego część. Ostateczną decyzję o przydziale uczniów na poszczególne zajęcia podejmuje dyrektor szkoły przed rozpoczęciem roku szkolnego.

Zmiana podjętego przez ucznia wyboru może nastąpić tylko w przypadku: zmiany szkoły, zawieszenia wybranych przez ucznia zajęć oraz w szczególnych sytuacjach indywidualnych z końcem roku za zgodą dyrektora szkoły.

Poz. 2–8 Zajęcia prowadzone są w grupach od 5 uczniów. W uzasadnionych przypadkach szkoła może wnioskować do organu prowadzącego o realizację zajęć w mniejszych grupach.

Ramowy Plan Nauczania Ogólnokształcącej Szkoły Baletowej

Projekt zmian ramowego planu nauczania zmienia model kształcenia artystycznego na bardziej nowoczesny, wydajniejszy i znacznie lepiej odpowiadający wyzwaniom przed jakimi stoi dzisiaj szkoła baletowa. Wymagania stawiane absolwentom są znacznie wyższe niż kilkanaście lat temu i obejmują znacznie szersze spektrum wiedzy i umiejętności. Rosnące wymagania pracodawców, konkurencja, zmieniający się rynek pracy powodują, że zmiany w ramowym planie nauczania są niezbędne.

Najważniejszą zmianą jest różnica w postrzeganiu tego, co najlepiej służy uczniowi – przyszłemu absolwentowi. To może być zmiana o zasadniczym znaczeniu dla szkolnictwa baletowego. Czy chcąc udoskonalić system kształcenia baletowego będziemy zwiększać liczbę godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe (mniej przedmiotów, ale z większą liczbą godzin na każdy z nich), czy może wprowadzimy więcej przedmiotów, zmniejszając liczbę godzin przeznaczonych na poszczególne zajęcia? Pytanie zasadnicze brzmi: **specjalizacja czy wszechstronność?**

W projekcie nowego ramowego planu nauczania przedmiotami obowiązkowymi są:

- taniec klasyczny i taniec współczesny (jako dwa główne przedmioty)
- taniec ludowy, charakterystyczny, historyczny, rytmika.

Przedmioty: interpretacje muzyczno-ruchowe, partnerowanie, a także techniki uzupełniające w dotychczasowej formie nie będą już obowiązkowe.

Liczba godzin określonych w ramowych planach nauczania dla przedmiotów obowiązkowych zapewnią uczniom realizację podstaw programowych.

Kluczowym elementem zmian staną się zajęcia edukacyjne określane jako „techniki uzupełniające” (właściwszą nazwą wydaje się być określenie „zajęcia lub przedmioty uzupełniające”).

W nowym ramowym planie nauczania przeznaczono 24 godziny na „techniki uzupełniające”. Dyrektor szkoły będzie mógł przeznaczyć je na dowolny przedmiot. To właśnie ich wykorzystanie będzie decydowało o kształcie nauczania w konkretnej szkole, a nawet klasie. Jeśli dyrektor wybierze np. model „specjalizacja klasyczna i współczesna” będzie mógł zwiększyć liczbę godzin tańca klasycznego z dotychczasowych 10 tygodniowo do np. 15, a dodatkowe 15 godzin przeznaczyć na taniec współczesny. Wybierając „model wszechstronny”, będzie mógł rozdzielić godziny na nowe przedmioty uzupełniające, poszerzając ofertę oraz urozmaicając ją. Godziny dodatkowe będą mogły zostać przydzielone konkretnej klasie, a nawet uczniowi. Kolejną innowacją jest możliwość realizacji poszczególnych przedmiotów w ciągu jednego semestru.

Głównym atutem nowego ramowego planu nauczania jest elastyczność, pozwalająca w stopniu większym niż dotychczas, zaspokajać indywidualne potrzeby edukacyjne ucznia, planować jego rozwój, ale także kształtować proces edukacyjny w oparciu o potencjał danej szkoły. Nowy ramowy plan nauczania stawia na aktywność w poszukiwaniu najlepszych rozwiązań, co pozwoli na planowanie strategii rozwoju szkoły w dłuższej perspektywie. Korzyści płynące ze zmian będą dotyczyć nie tylko samych uczniów, ale także nauczycieli i kadry zarządzającej szkół.

Komentarz opracował Mirosław Różalski

RAMOWY PLAN NAUCZANIA
OGÓLNOKSZTAŁCĄCEJ SZKOŁY BALETOWEJ
ZAJĘCIA EDUKACYJNE ARTYSTYCZNE

Zawód: tancerz

Specjalność: taniec klasyczny, taniec współczesny

Tabela 4

Poz.	OBOWIĄZKOWE ZAJĘCIA EDUKACYJNE	Liczba godzin tygodniowo w dziewięcioletnim cyklu nauczania	
1.	Taniec klasyczny ¹⁾	50	+ 52 ⁵⁾
2.	Taniec współczesny ²⁾	10	
3.	Taniec ludowy, charakterystyczny i historyczny ³⁾	10	
4.	Techniki uzupełniające do wyboru w klasach I-IX ⁴⁾	24	
5.	Rytmika	13	
6.	Umuzycznienie		
7.	Audycje muzyczne		
8.	Wiedza o tańcu	10	
9.	Zasady charakteryzacji	1	
RAZEM		170	
Godziny do dyspozycji dyrektora		9	

¹⁾⁻⁴⁾ uczniowie szczególnie uzdolnieni mogą realizować w trybie zajęć indywidualnych dodatkowo do 2 godzin tygodniowo w zakresie wymienionych przedmiotów. Szczegółowe zasady zwiększania wymiaru zajęć określa statut szkoły.

⁵⁾ godziny przeznaczone do dowolnego podziału na zwiększenie tygodniowej liczby godzin na realizację obowiązkowych zajęć edukacyjnych oraz na realizację wybranej specjalności.

Objaśnienia do tabeli 4

Poz. 1 Lekcje tańca klasycznego powinny odbywać się oddzielnie dla chłopców i oddzielnie dla dziewcząt.

Poz. 2 Taniec współczesny może być realizowany różnymi rodzajami technik tanecznych.

Poz. 1–5 Zajęcia prowadzone są w grupach do 12 uczniów. W sytuacjach uzasadnionych merytorycznie grupy mogą liczyć więcej uczniów.

Poz. 6, 7, 8 Zajęcia prowadzone są z całą klasą.

Poz. 9 Zajęcia „zasady charakteryzacji” mogą być prowadzone w formie warsztatów w obowiązującym wymiarze godzin.

Poz.10 W ramach technik uzupełniających realizuje się edukacyjne zajęcia artystyczne uwzględniające dodatkowe treści z wybranych praktycznych przedmiotów artystycznych np.: tańca klasycznego, tańca współczesnego, tańca ludowego i charakterystycznego, tańca historycznego oraz partnerowanie, interpretacje muzyczno-ruchową, ćwiczenia na palcach dla dziewcząt, ćwiczenia siłowe dla chłopców, ćwiczenia korekcyjne, taniec towarzyski, hip-hop, break-dance, elementy akrobatyki, podstawy kompozycji tańca, kinetografia.

Techniki uzupełniające organizuje się z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów oraz możliwości kadrowo-lokalowych szkoły, jako zajęcia indywidualne lub w zespole dla wybranej grupy uczniów. Zajęcia organizuje się w celu zindywidualizowania procesu nauczania oraz wspierania rozwoju artystycznego uczniów.

W zakresie tańca klasycznego, charakterystycznego i współczesnego dla uczniów wszystkich klas może być prowadzony repertuar szkolny w wymiarze do 32 godzin tygodniowo w cyklu nauczania. Repertuar szkolny nie podlega ocenie.

Praktyki sceniczne mogą odbywać uczniowie od klasy I do końca I semestru klasy IX. Zadania powierzone uczniom w ramach praktyk scenicznych wynikają z aktualnego repertuaru baletowego. Na opiekę nad praktykami scenicznymi uczniów i na realizację praktyk przeznaczają się do 20 godzin tygodniowo w cyklu nauczania. Praktyki sceniczne nie podlegają ocenie.

Dla nauczycieli przygotowujących indywidualne układy taneczne, wchodzące w zakres praktycznej części egzaminu dyplomowego oraz w miarę potrzeby dla akompaniatorów, przewiduje się po jednej godzinie tygodniowo dla każdego ucznia w okresie trzech miesięcy przed tym egzaminem.

Obowiązkowe zajęcia edukacyjne wymienione w poz. 1, 2, 3, 4, a także niektóre zajęcia realizowane w ramach technik uzupełniających, o których mowa w poz. 5, np.: partnerowanie, taniec towarzyski, interpretacja muzyczno-ruchowa, ćwiczenia na palcach dla dziewcząt, hip-hop, break-dance oraz repertuar szkolny, prowadzone są z akompaniamentem lub z wykorzystaniem nagrań.

Pilotaż nowych ramowych planów nauczania w roku szkolnym 2012/2013 w PSM I st. nr 5 im. H. Wieniawskiego w Warszawie

Dyrektor Beata Niepiekło

Pilotaż nowych ramowych planów nauczania został potraktowany jako znakomita okazja do przetestowania przez szkołę projektów rozwiązań prawnych, ale także pole do inwencji twórczej nauczycieli i dyrektora m.in. w zakresie indywidualizacji kształcenia muzycznego dzieci i młodzieży w naszej szkole.

Obawy nauczycieli z całej Polski dotyczące wielu kwestii związanych z projektem zmian, wyrażone w opiniach np. o „eksperymentowaniu na dzieciach zajęciami niedostosowanymi do ich możliwości czy o „zwalnianiu nauczycieli z pracy” – w naszej szkole nie potwierdziły się.

Porównanie rekrutacji w latach 2011/2012 i 2012/2013 wypadło następująco:

- Liczba uczniów przyjętych w rekrutacji roku szkolnym 2011/2012: 62 uczniów
- Liczba uczniów przyjętych w roku szkolnym 2012/2013: 65 uczniów,

Wszystkie klasy objęte zmianami w nowym ramowym planie nauczania zostały wprowadzone do pilotażu: kl. I (w cyklu sześcioletnim), kl. I (w cyklu czteroletnim), kl. IV (w cyklu sześcioletnim) i kl. III (w cyklu czteroletnim).

Wdrażanie pilotażu w naszej szkole rozpoczęło się w 19 czerwca 2012 r. po prezentacji Dyrektora Departamentu Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej MKiDN prof. Wiktora Jędrzejca. Szczegółowo omówiłam zmiany oraz udzielałam odpowiedzi na pytania nauczycieli, wyjaśniając jednocześnie, że jest pewna liczba niewiadomych, które mają szansę wyjaśnić się poprzez realizację pilotażu, ponieważ takie jest jego zadanie.

Pilotaż przedstawiłam nauczycielom jako szansę:

- na sprawdzenie nowego ramowego planu zajęć,
- na wypowiedzenie się nauczycieli przed wprowadzeniem prawa w zakresie planowanych zmian,
- na kreatywne kształcenie w szkole I stopnia,
- na prawidłowe podejście do dzieci najmłodszych – rytmika, zajęcia ruchowe jako zajęcia w klasie I cyklu sześcioletniego zamiast kształcenia słuchu na siedząco w ławce,
- na „inne” podejście do ucznia:
  - uśmiechnięte dziecko na początku procesu kształcenia,
  - uśmiechnięte dziecko kończące szkołę,
- by uczeń, objęty kształceniem zindywidualizowanym, został w przyszłości aktywnym odbiorcą sztuki,
- na prawdziwszą funkcję umuzykalniania w szkole I stopnia.

Nauczyciele zareagowali:

- wyzwoleniem kreatywności, chęcią zapewnienia uczniom lepszemu rozwojowi poprzez kreatywne kształcenie,
  - chęcią doskonalenia się (studia podyplomowe, kursy kwalifikacyjne).
- „Odkryciem” dla mnie, jako dyrektora szkoły był nagły przypływ energii nauczycieli oraz ujawnienie *pokładów wiedzy i umiejętności*; Nauczyciele wykazali się twórczą chęcią nauczania nowych przedmiotów.

Planując organizację roku szkolnego 2012/2013 założyłam sobie, że żaden z nauczycieli nie zostanie zwolniony z pracy z powodu wprowadzania pilotażu, jak również przyjęłam zbliżoną ilość godzin dla każdego nauczyciela, jak w poprzednich arkuszach organizacji. Z aneksu do organizacji wynika, że te ważne cele, są możliwe do osiągnięcia i zostały osiągnięte w całości.

Organizując pilotaż nie wnioskowałam o kolejne etaty czy dodatkowe godziny, nie było takiej potrzeby przy tak zaplanowanej organizacji roku.

W ramach posiadanych środków finansowych wystąpiłam jednak o powołanie nowego kierownika sekcji – kierownika sekcji zespołów, ponieważ okazało się, że nowa organizacja zajęć niesie ze sobą dużo pracy organizacyjnej. Konieczne było też powołanie koordynatora ds. kursu przygotowawczego (organizacja i monitorowanie), zespołu ds. ewaluacji (planowane przeprowadzenie ankiety dla nauczycieli, uczniów i rodziców) oraz koordynatora ds. pilotażu (scalanie danych do ewaluacji w przebiegu pilotażu).

Czynności organizacyjne podejmowane w szkole w związku z pilotażem.

W jaki sposób w naszej szkole odbył się przydział uczniów do działów w klasach IV cyklu sześcioletniego i III cyklu czteroletniego i na poszczególne przedmioty?

W trakcie zebrania rady pedagogicznej w 19 czerwca br. nauczyciel prowadzący proponował przydział ucznia do działu: instrumentalnego lub muzykowania zespołowego. Zasada przydziału jaka obowiązywała w trakcie zebrania rady pedagogicznej oparta była na współpracy wszystkich nauczycieli przy przydzielaniu uczniów, zarówno nauczycieli instrumentalistów jak i nauczycieli przedmiotów ogólnomuzycznych.

Zadaniem nauczycieli prowadzących była również propozycja łączenia uczniów w zespoły (po przydzieleniu do działów), odbywało się to na zasadzie rozmów i składania propozycji. Po ustaleniach pomiędzy nauczycielami zebrałam wszystkie propozycje imiennie ułożonych zespołów. Na rok szkolny 2012/2013 nauczyciele zgłosili zespoły w składach – duety i tria, zespoły jednorodne i mieszane.

Dyrektor, przygotowujący organizację roku szkolnego, jest świadomy tego, że im większy zespół (większa liczba uczniów) – tym większa „oszczędność” godzin, jednakże na ten rok zaakceptowane zostały możliwe do zorganizowania składy zespołów.

Przydziału nauczyciela prowadzącego zespół dokonał dyrektor w porozumieniu z tymi nauczycielami (wszystkie rodzaje zespołów).

Nauczyciele ocenili powiadamianie rodziców o pilotażu w czerwcu 2012 jako „ryzykowne”, jednakże głównym powodem zorganizowania zebrania dla rodziców uczniów z pilotażu 2012/2013 była chęć poinformowania i uzyskania wstępnej akceptacji o przydziale ich dziecka na inny niż do tej pory przedmiot główny tj. na zespół już od 1 września 2012.

Na podstawie nowych ramowych planów nauczania dokonałam podziału godzin 2012/2013, 2013/2014, (2014/2015) – rozkładając na 3 lata szkolne w cyklu 6-letnim i na 2 lata w cyklu 4-letnim, w dziale instrumentalnym oraz dziale muzykowania zespołowego.

Podział godzin przeznaczonych na instrument główny i zespół instrumentalny w poszczególnych działach w skali trzech lat w cyklu 6-letnim lub dwóch lat w cyklu 4-letnim.

W dziale instrumentalnym:

- 7 g. w klasach IV–VI:
  - w kl. IV 6 l. instrument **1 1/3** + zespół 2/3
  - w kl. V 6 l. instrument **1 2/3** + zespół 2/3
  - w kl. VI 6 l. instrument **2 g.** + zespół 2/3
- 5 g. w klasach III – IV 4 l.
  - w kl. III 4 l. instrument **1 2/3** + zespół 2/3
  - w kl. IV 4 l. instrument **2 g.** + zespół 2/3

W dziale muzykowania zespołowego:

- 7 g. w klasach IV–VI:
  - w kl. IV 6 l. zespół **1 1/3** + instrument **1 g.**
  - w kl. V 6 l. zespół **1 1/3** + instrument **1 g.**
  - w kl. VI 6 l. zespół **1 1/3 g.** + instrument **1 g.**
- 5 g. w klasach III–IV 4 l.
  - w kl. III 4 l. zespół **1 2/3 g.** + instrument **1 g.**
  - w kl. IV 4 l. zespół **1 1/3 g.** + instrument **1 g.**

Przy założeniu, że w roku 2012/2013 szkoła realizuje jako zespoły instrumentalne w pilotażu **wyłącznie duety i tria, uczniowie najzdolniejsi w całej szkole** otrzymali dodatkowo 2/3 g. instrumentu. W „starej ramówce” byłoby to niemożliwe w takiej ilości, z powodu braku środków. W „nowej ramówce” okazało się to możliwe.

I tak, zgodnie z nową ramówką w PSM I st. nr 5 w Warszawie,
uczeń w kl. IV cyklu 6 letniego 2012/2013 ma przyznane:

- **w dziale instrumentalnym:**

- instrument główny 1 1/3 g.
- zespół 2/3 g.
- zajęcia indywidualne 2/3 g.

razem 2 2/3 g. zajęć z instrumentem, a najzdolniejsi + 2/3 g. instrumentu

razem 3 1/3 g. zajęć z instrumentem

- **w dziale muzykowania zespołowego:**

- zespół 1 1/3 g. (2x 30 minut)
- instrument 1 g. (45 minut)
- zajęcia indywidualne 2/3 g.

razem 3 g. zajęć z instrumentem, a najzdolniejsi + 2/3 g. instrumentu

razem 3 2/3 g. zajęć z instrumentem

uczniowi w kl. III cyklu 4 letniego 2012/2013 przyznano:

- **w dziale instrumentalnym:**

- instrument główny 1 2/3 = 1x 45 minut i 1x 30 minut
- zespół 2/3 g.
- zajęcia indywidualne 2/3 g.

razem 3 g. zajęć z instrumentem, a najzdolniejsi + 2/3 g. instrumentu

razem 3 2/3 g. zajęć z instrumentem

- **w dziale muzykowania zespołowego:**

- zespół 1 2/3 g. (1x 45minut i 1x 30 minut)
- instrument 1 g. (45 minut)
- zajęcia indywidualne 2/3 g.

razem 3 1/3 g. zajęć z instrumentem, a najzdolniejsi + 2/3 g. instrumentu

razem 4 g. zajęć z instrumentem

Możliwość rozdysponowania 6 godzin dyrektora na zajęcia zbiorowe pozwoliła mi przyznać godziny na następujące zajęcia:

- w klasach I – III 6 l. oraz I – II 4 l. **chór dziecięcy** 1 g. tyg. = 3 g.
- w klasach IV – VI 6 l. i III – IV 4 l. – **do wyboru ucznia:** 1 g. tyg. = 3 g.
warsztaty kształcenia słuchu,
warsztaty audycji muzycznych z literaturą,
chór lub orkiestra

Zgodnie z nowym ramowym planem nauczania zajęcia chóru i orkiestry w klasach IV cyklu sześcioletniego i III cyklu czteroletniego odbywają się obowiązkowo w wymiarze 1 g. tygodniowo, chyba że uczeń wybrał do realizacji dodatkową godzinę chóru lub orkiestry (może jeszcze wybrać: warsztaty kształcenia słuchu – zajęcia tradycyjne lub komputerowe, oraz warsztaty audycji muzycznych z literaturą).

Zajęcia indywidualne są jednym z najciekawszych rozwiązań w nowym ramowym planie zajęć. Wpływają na zindywidualizowanie kształcenia każdego ucznia. W roku 2012/2013 zajęcia zostały zorganizowane następująco:

Uczniowie – pianiści zyskali do wyboru:

- czytanie a'vista,
- podstawy akompaniamentu,
- improwizację na instrumencie.

Zajęcia te realizują pedagodzy pianiści – akompaniatorzy oraz pianiści

Uczniowie instrumentów orkiestrowych:

- Jeden rok fortepianu dodatkowego realizuje każdy uczeń – ze względów organizacyjnych szkoły, ale przede wszystkim dlatego, że dla instrumentalistów konieczne jest praktyczne zapoznanie się ze specyfiką gry na fortepianie. Stąd minimum rok fortepianu dodatkowego w przydziale dla każdego ucznia.
- Drugi rok – kontynuacja fortepianu dodatkowego lub wybór innego instrumentu/przedmiotu, do wyboru: czytanie a'vista, podstawy akompaniamentu, improwizacja na instrumencie, śpiew, piosenka, inny instrument dodatkowy. Zajęcia te realizują pedagodzy szkoły, instrumentalisci.

Zgłoszenia na zajęcia indywidualne rok 2013/2014 będą przyjmowane przez nauczycieli do 30 marca kolejnego roku i rozpatrywane przez dyrektora i radę pedagogiczną w miarę możliwości organizacyjnych szkoły.

Kurs przygotowawczy dla kandydatów do szkoły.

- zajęcia przewidują 2 godziny tygodniowo dla kandydata,
- będą realizowane w terminie: od listopada 2012 do kwietnia 2013,
- będą się odbywały w formie zajęć grupowych od 6 do 12 osób:
grupa dzieci 5–7 lat, grupa 8–12 lat, grupa 13–15 lat (na każdą grupę przewidziane są 2 terminy w harmonogramie tygodnia pracy),
- zajęcia będą prowadzone przez rytmiczki i chórmistrza (ilość grup będzie zależna od ilości zgłoszonych kandydatów) – informacja na temat kursu znalazła się na stronie internetowej zewnętrznej tablicy ogłoszeniowej szkoły oraz na stronie internetowej biura urzędu Dzielnicy Włochy,
- w razie braku zgłoszeń w listopadzie 2012 kurs będzie prowadzony w większej liczbie godzin w późniejszych miesiącach 2012/2013 (przed rekrutacją).

- na zajęciach zbiorowych (wg harmonogramu opracowanego przez koordynatora ds. kursu przygotowawczego) będą się odbywały pokazy nauczycieli instrumentalistów wraz z uczniami szkoły: będą prezentować oni możliwości i brzmienie instrumentu, a kandydat będzie miał możliwość zapoznania się z instrumentem.

Pozytywne oddziaływanie pilotażu na moją szkołę:

1. Pilotaż spowodował skonsolidowanie zespołu nauczycieli, jak również aktywną współpracę nauczycieli w różnych zespołach zadaniowych.
2. Wpłynął na nowe spojrzenie nauczycieli na predyspozycje i możliwości ucznia, np. w zakresie pracy zespołowej.
3. Zmotywował nauczycieli w zakresie podnoszenia swoich kompetencji, poszukiwania ciekawych ofert w obszarze dokształcania i doskonalenia (studia podyplomowe, kursy).
4. Spowodował uporządkowanie i ponowne napisanie nowych wymagań edukacyjnych (nowe spojrzenie na wymagania) oraz programów nauczania nowych przedmiotów np. „zespół”.
5. Podniósł zainteresowanie „jakością” prowadzonych zajęć z instrumentu i zajęć ogólnomuzycznych, wzmógł starania w zakresie nowego podejścia do ucznia, tworzenia warunków do kreatywnego kształcenia się ucznia, zmiany postawy nauczyciela w roli motywującego, wskazującego kierunek, umożliwiającego twórcze poszukiwania uczniowi.
6. Wpłynął na rozwój kreatywności i dużej aktywności całej kadry pedagogicznej.

PSM I stopnia w Olsztynie w procesie wdrażania nowych ramowych planów nauczania w ramach eksperymentu pedagogicznego MKiDN

Dyrektor Teresa Taradejna

Wdrażając nowe plany nauczania dyrekcja i nauczyciele PSM w Olsztynie musieli odpowiedzieć sobie na wiele trudnych pytań. Szczególnie ważnym przedmiotem dyskusji stały się dwie ścieżki kształcenia na poziomie IV klasy cyklu sześcioletniego i III klasy cyklu czteroletniego – dział instrumentalny i dział muzykowania zespołowego.

Kluczowe pytania brzmiały:

1. Jaki jest cel wprowadzenia dwóch ścieżek kształcenia?
2. Jakimi kryteriami należy się kierować podczas kwalifikowania uczniów do działów?
3. Kto powinien podejmować decyzję o przydziale ucznia do danego działu?
4. Jaką rolę w procesie decyzyjnym powinien odgrywać uczeń, jego rodzice, nauczyciel instrumentu, dyrektor?
5. Jak uczyć, by uczeń swobodnie realizował wymagania edukacyjne w każdym z działów?
6. Jakie powinny być nowe programy nauczania i wymagania edukacyjne?
7. Jak stworzyć Przedmiotowy System Oceniania dla przedmiotu zespół instrumentalny?

To tylko nieliczne z pytań, jakie należało zadać. Nie na wszystkie jak dotąd znamy odpowiedź lub nie na wszystkie pytania znaleźliśmy jednoznaczną odpowiedź. Pewne koncepcje zostały jednak wypracowane. Poszukaliśmy najlepszych, naszym zdaniem, rozwiązań i wiele decyzji zostało już podjętych. Przedstawię niektóre z nich.

Nauczanie w dziale instrumentalnym niewiele różni się od dotychczasowego. Poza instrumentem głównym, z którego uczeń zdaje egzamin komisyjny, pojawia się zespół instrumentalny – nauczyciel prowadzący zespół wystawia uczniom ocenę z przedmiotu.

W dziale muzykowania zespołowego przedmiotem egzaminacyjnym staje się zespół instrumentalny. Z instrumentu głównego ocenę wystawia nauczyciel.

Którzy uczniowie powinni uczyć się w dziale muzykowania zespołowego? Czy ci, którzy chcą, czy wytypowani przez nauczyciela lub komisję egzaminacyjną pod kątem większych lub mniejszych umiejętności gry na instrumencie?

Kameralne muzykowanie wymaga, jak zwracało uwagę wielu nauczycieli, muzycznej dojrzałości, dobrego warsztatu, muzykalności. Czy słabsi uczniowie sprostają tym wymaganiom? Od czego ma zależeć zakwalifikowanie do działu?

Podjęliśmy decyzję, że głównym kryterium będą cechy osobowościowe ucznia, jego predyspozycje psychofizyczne i społeczne.

Niektórzy uczniowie nie czują się dobrze na scenie grając solo. Taki występ staje się dla ich źródłem wielkiego, paralizującego stresu, który niejednokrotnie nie pozwala uczniom osiągnąć sukcesu, pokazać ogromu pracy, jaką włożyli w przygotowanie utworów muzycznych, a to staje się źródłem nieprzyjemnych przeżyć i może rzutować na dalszy muzyczny rozwój. Uczniowie tacy mogą czuć się lepiej w zespole, gdzie są mniej widoczni, gdzie odpowiedzialność za prezentację muzyczną rozkłada się na wiele osób, a radość muzykowanie może być większa. Wielkie znaczenie dla rozwoju dziecka mają społeczne relacje z rówieśnikami. Muzykowanie zespołowe sprzyja nawiązywaniu więzi, przyjaźni i może stać się istotnym elementem motywowania ucznia do wzmożonego wysiłku. Dzieci są w procesie nieustannego rozwoju. Coś, co dziś jest trudne, wkrótce może okazać się znacznie prostsze. Dobre doświadczenia sceniczne i egzaminacyjne mogą mieć istotny wpływ na ich dalszy

rozwój. Kryterium zakwalifikowania do działu nie powinno więc być to, czy uczeń jest bardzo dobrym, czy też słabszym instrumentalistą, lecz etap rozwoju emocjonalnego, psychicznego i społecznego.

Pod koniec czerwca zadaliśmy nauczycielom pytanie: których uczniów widzieliby w dziale muzykowania zespołowego, a których w dziale instrumentalnym? Poprosiliśmy również rodziców o deklarację, w jakim dziale chcieliby, aby ich dzieci kontynuowały naukę w szkole.

Zaskakująca była spójność deklaracji. Nauczyciele dobrze znają swoich uczniów, ich upodobania, potrzeby, wiedzą jak motywować swych podopiecznych do pracy i potrafią, z równie wielką jak rodzice, troską myśleć o ich rozwoju. Niektórzy rodzice chcieli przed zadeklarowaniem porozmawiać z nauczycielem instrumentu, usłyszeć jego opinię, skonsultować decyzję. Tylko w jednym przypadku rodzice mieli odmienne zdanie od nauczyciela. Zadecydowaliśmy o przydziale uczniów do działu zgodnie z deklaracjami rodziców. Poniższa tabelka przedstawia sugestie nauczycieli i rodziców, które stały się podstawą decyzji dyrektora o przydziale do działów.

Klasa IV cyklu sześcioletniego

Liczba uczniów w klasie IV	Liczba uczniów w dziale instrumentalnym	Liczba uczniów w dziale muzykowania zespołowego	Procent uczniów w dziale instrumentalnym	Procent uczniów w dziale muzykowania zespołowego
47	28	19	59,57%	40,42%

Klasa III cyklu czteroletniego

Liczba uczniów w klasie III	Liczba uczniów w dziale instrumentalnym	Liczba uczniów w dziale muzykowania zespołowego	Procent uczniów w dziale instrumentalnym	Procent uczniów w dziale muzykowania zespołowego
20	16	4	80%	20%

Uczniowie w dziale instrumentalnym stanowią w sumie – **65,67%**

Uczniowie w dziale muzykowania zespołowego stanowią w sumie – **34,32%**

Dalsze rozmowy na powyższy temat miały miejsce w pierwszych dniach września. Potrzeba ponownych konsultacji wyniknęła z przekonania, że szkoła powinna do minimum ograniczyć prawdopodobieństwo podjęcia błędnych decyzji, ponieważ w grę wchodzi dobro ucznia. Chcieliśmy być pewni, że nowe zasady są w pełni zrozumiałe i akceptowane.

Po konsultacjach zostały wprowadzone dwie zmiany. Jeden uczeń z działu instrumentalnego poprosił o przeniesienie do działu muzykowania zespołowego, a rodzice jednej uczennicy zmienili dział muzykowania zespołowego na dział instrumentalny.

Doświadczenie, jakie zdobyliśmy, pozwala mieć przekonanie, że dobro ucznia jest dobrem najważniejszym, a na decyzje dotyczące przyszłości edukacyjnej ucznia powinni mieć wpływ nauczyciele, rodzice ale też i sami uczniowie. Wielu rodziców pragnie, by szkoła muzyczna stała się miejscem radosnego doświadczania muzyki. Nie chcą ostrej konkurencji dla swoich dzieci, a raczej przyjemności płynącej z przebywania w muzycznej rodzinie. Kilkoro z rodziców stwierdziło wprost, że „wreszcie ktoś myśli o ich dzieciach i stworzył przyjazną ofertę programową”. Szkoła stoi przed wielkim wyzwaniem, by tych oczekiwań rodziców i uczniów nie zawieść.

Przed nauczycielami stoi poważne zadanie podejmowania wiążących decyzji dotyczących przebiegu nauczania w klasach pilotażowych.

Egzamin z zespołu instrumentalnego w dziale muzykowania zespołowego wymaga jasnych i klarownych zasad oceniania. Nauczyciele przyjęli następujące zasady:

Ocena ucznia z egzaminu promocyjnego z zespołu instrumentalnego jest średnią, na którą składa się ocena nauczyciela za pracę ucznia na zajęciach zespołu instrumentalnego oraz ocen wystawionych przez poszczególnych członków komisji egzaminacyjnej za jakość wykonania artystycznego podczas egzaminu.

Nauczyciele podkreślają, że aby uczeń właściwie się rozwijał i osiągał sukcesy, muzykując w zespole, absolutnie niezbędna jest ścisła współpraca nauczyciela prowadzącego zespół i nauczyciela instrumentu głównego. Nauczyciel instrumentu głównego musi ocenić poziom trudności partii instrumentalnej wykonywanej przez ucznia w zespole, pomóc w pokonaniu trudności technicznych, interpretacyjnych oraz, być może, uczestniczyć w egzaminie zespołu, tak, by ocena ucznia była w pełni sprawiedliwa. W związku z powyższym istotny jest udział nauczycieli w tworzeniu składu zespołów. Dobra współpraca nauczycieli podwyższa szanse ucznia na osiągnięcie sukcesu.

W roku szkolnym 2012/2013 będzie pracowało **9** zespołów w dziale muzykowania zespołowego oraz **17** zespołów w dziale instrumentalnym.

Uczniowie klas pilotażowych są objęci szczególną opieką i obserwacją. Szkoła jest w każdej chwili gotowa na spotkania z rodzicami, wyjaśnienie każdej wątpliwości. Atmosfera wokół pilotażu jest bardzo dobra. Nauczyciele z wielką energią, zaangażowaniem i zaciekawieniem realizują stojące przed szkołą wyzwania, a pojawiające się niepokoje, co jest w takiej sytuacji oczywiste, świadczą o wielkiej odpowiedzialności za nauczanie młodego pokolenia.

Nowe spojrzenie na edukację muzyczną staje się faktem.

Sekwencja działań organizacyjnych podjętych przy wdrażaniu pilotażu w Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. im. Fryderyka Chopina w Sochaczewie

Dyrektor Joanna Niewiadomska-Kocik

Propozycję przystąpienia do pilotażu skierowaną do środowiska Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia im. Fryderyka Chopina w Sochaczewie przyjęliśmy jako wyróżnienie i akt zaufania do naszej kreatywności. Jednocześnie mieliśmy i mamy świadomość ogromnej odpowiedzialności, jaka ciąży na wszystkich szkołach, będących w grupie pilotażowej.

Podczas Rady Pedagogicznej w dniu 27.06.2012 r. przedstawiłam założenia oraz cele działań pilotażowych wraz z nowym ramowym planem nauczania. Prezentacja wzbudziła duże zainteresowanie. Postawiono wiele pytań, sformułowano liczne sugestie. Ku mojemu zdziwieniu, wielu nauczycieli poprosiło o przysłanie materiałów dotyczących pilotażu. Zdecydowaliśmy o przystąpieniu do programu pilotażowego. Uznaliśmy, iż o tym fakcie poinformujemy rodziców uczniów, których dotyczy pilotaż pod koniec wakacji. Nastąpiła sekwencja działań organizacyjnych, które miały rozłożyć się na dwa miesiące wakacji. Uznaliśmy, że potrzebny jest nam dłuższy czas na przeanalizowanie założeń pilotażowych.

Własne przemyślenia.

W pierwszej fazie prac nad wdrożeniem pilotażu musiałam stworzyć jasną wizję zmian i zadać sobie podstawowe pytania:

1. Jaki jest potencjał mojej kadry pedagogicznej w odniesieniu do propozycji pilotażowych?
2. Które z dotychczasowych działań należy pozostawić, a które zmodyfikować?
3. Jak duży ma być zakres tych zmian?
4. Jaka jest moja wizja autonomii szkoły?

Odpowiedzi na te pytania dały mi bardzo korzystny obraz. Stwierdziłam, że:

- duży atut przy wdrażaniu pilotażu stanowić będzie kreatywna kadra pedagogiczna, a zmiany nastąpią w oparciu o wysoce zmotywowany zespół
- organizacja rokrocznie 8 festiwali i konkursów (w tym 2 międzynarodowych) świadczy o bardzo dużej sprawności organizacyjnej nauczycieli i pracowników administracji
- uczestnictwo każdego roku w wielu projektach międzynarodowych daje nam spojrzenie na systemy szkolnictwa artystycznego w innych krajach i w momencie wdrażania zmian jest bardzo cennym doświadczeniem
- przy zmianie planu nauczania uwzględniłam dotychczas realizowane działania:
  - a) kursy przygotowawcze dla kandydatów do nauki w szkole muzycznej (organizowane do tej pory przez Stowarzyszenie Przyjaciół PSM I i II st. w Sochaczewie),
  - b) chór dla uczniów klasy I cyklu 6-letniego,
  - c) zespół unisono dla klasy II-III cyklu 6-letniego – uczniowie sekcji smyczkowej,
  - d) orkiestra dęta dla uczniów klas instrumentów dętych
- uznałam, że zmiany nie mogą być radykalne. Powinny uwzględniać sygnalizowane przez nauczycieli potrzeby łączenia przedmiotów, tak żeby tworzyły jedną logiczną całość np. połączenie kształcenia słuchu z audycjami muzycznymi.

Spotkanie z kadra kierowniczą.

Swoje przemyślenia przedstawiłam wice-dyrektorom i kierownikom sekcji. Kadra kierownicza dołączyła swoje spostrzeżenia i uwagi, które dotyczyły:

- zasad podziału na dział instrumentalny i muzykowania zespołowego,
- zasad przydziału zajęć indywidualnych,

- podziału czasowego pomiędzy zajęciami instrumentu a zespołu instrumentalnego,
- realizacji kursu dla kandydatów do szkoły muzycznej I st.
- zasad realizowania w/w przedmiotów,
- zapisów statutowych dla uczniów objętych pilotażem.

Konsultacje z nauczycielami teorii

Jednocześnie trwały rozmowy z nauczycielami teorii i dyrygentami zespołów. W wyniku tych rozmów ustaliliśmy, że:

- kursy przygotowawcze do szkoły muzycznej I st. będą trwały od 1 grudnia do 30 kwietnia – 2 godziny tygodniowo. 2/3 jednostki lekcyjnej to będzie rytmika, a 1/3 każdego zajęcia to prezentacja instrumentów według wcześniej ustalonego grafiku,
- zajęcia zespołowe w klasie I cyklu 6-letniego to będzie chór lub zespół rytmiczny z elementami tanecznymi,
- zajęcia zespołowe w klasie II–III cyklu 6-letniego to chór z elementami teatralnymi lub zespół rytmiczny z elementami tanecznymi, a dla uczniów klas instrumentów smyczkowych zespół unisono,
- w klasie IV–V cyklu 6-letniego i III–IV cyklu 4-letniego, kształcenie słuchu połączyliśmy z audycjami muzycznymi,
- w w/w klasach wprowadziliśmy czytanie nut głosem z elementami literatury muzycznej,
- ponadto w kl. IV cyklu 6-letniego i kl. III cyklu 4-letniego zaproponowaliśmy technikę ruchu, gdzie uczniowie będą poznawać m.in. tańce ludowe, dworskie...

Wakacyjne posiedzenie Rady Pedagogicznej.

Wszystkie sugestie powstałe na spotkaniach z kadrą kierowniczą i nauczycielami teorii zaprocentowały stworzeniem projektu planu nauczania dla uczniów objętych pilotażem, który przedstawiłam na wakacyjnym posiedzeniu Rady Pedagogicznej. Nauczyciele wyrazili sugestie co do podziału uczniów w dziale instrumentalnym i muzykowania zespołowego. Po dokładnej analizie przyjęliśmy następujący plan nauczania:

Cykl 6-letni

Klasa I C-6	
Instrument główny	1 1/3
Zajęcia z akompaniamentem	x
Rytmika z elementami kształcenia słuchu	2
Chór lub zespół rytmiczny z elementami tanecznymi (istnieje możliwość realizacji obu przedmiotów)	1
Klasa II C-6	
Instrument główny	1 1/3
Zajęcia z akompaniamentem	x
Rytmika z elementami kształcenia słuchu	2
Chór z elementami teatralnymi lub zespół unisono dla uczniów klas instrumentów smyczkowych (obowiązkowy) lub zespół rytmiczny z elementami tanecznymi (istnieje możliwość realizacji kilku przedmiotów)	1

Klasa III C-6		
Instrument główny	1 1/3	
Zajęcia z akompaniamentem	x	
Rytmika z elementami kształcenia słuchu	2	
Chór z elementami teatralnymi lub zespół unisono dla uczniów klas instrumentów smyczkowych (obowiązkowy) lub zespół rytmiczny z elementami tanecznymi (istnieje możliwość realizacji kilku przedmiotów)	1	
Klasa IV C-6		
	Dział instrumentalny	Dział muzykowania zespołowego
Instrument główny	1 2/3	1
Zespół instrumentalny	2/3	1 1/3
Zajęcia z akompaniamentem	x	x
Kształcenie słuchu z elementami audycji muzycznych	2	2
Chór lub orkiestra (smyczkowa lub dęta)	1 2/3	1 2/3
Czytanie nut głosem z elementami literatury muzycznej	1	1
Technika ruchu	1	1
Klasa V C-6		
	Dział instrumentalny	Dział muzykowania zespołowego
Instrument główny	1 2/3	1
Zespół instrumentalny	2/3	1 1/3
Zajęcia z akompaniamentem	x	x
Zajęcia indywidualne (pianiści – instrument do wyboru lub improwizacje fortepianowe, pozostali uczniowie – fortepian dodatkowy)	2/3	2/3
Kształcenie słuchu z elementami audycji muzycznych	2	2
Chór lub orkiestra (smyczkowa lub dęta)	1 2/3	1 2/3
Czytanie nut głosem z elementami literatury muzycznej	1	1
Klasa VI C-6		
	Dział instrumentalny	Dział muzykowania zespołowego
Instrument główny	1 2/3	1
Zespół instrumentalny	2/3	1 1/3
Zajęcia z akompaniamentem	x	x
Zajęcia indywidualne (pianiści – instrument do wyboru lub improwizacje fortepianowe, pozostali uczniowie – kontynuacja fortepianu dodatkowego)	2/3	2/3
Kształcenie słuchu z elementami audycji muzycznych	2	2
Chór lub orkiestra (smyczkowa lub dęta)	1 2/3	1 2/3
Czytanie nut głosem z elementami literatury muzycznej	1	1

Cykl 4-letni

Klasa I C-4		
Instrument główny	2	
Zajęcia z akompaniатorem	x	
Podstawy kształcenia słuchu	2	
Chór	1	
Klasa II C-4		
Instrument główny	2	
Zajęcia z akompaniатorem	x	
Podstawy kształcenia słuchu	2	
Chór lub zespół unisono dla uczniów klas instrumentów smyczkowych (obowiązkowy) (istnieje możliwość realizacji obu przedmiotów)	1	
Klasa III C-4		
	Dział instrumentalny	Dział muzykowania zespołowego
Instrument główny	1 2/3	1
Zespół instrumentalny	2/3	1 1/3
Zajęcia z akompaniатorem	x	x
Zajęcia indywidualne – fortepian dodatkowy	2/3	2/3
Kształcenie słuchu z audycjami muzycznymi	2	2
Chór lub orkiestra (smyczkowa lub dęta)	1 1/3	1 1/3
Czytanie nut głosem z elementami literatury muzycznej	1	1
Technika ruchu	1	1
Klasa IV C-4		
	Dział instrumentalny	Dział muzykowania zespołowego
Instrument główny	2	1
Zespół instrumentalny	2/3	1 2/3
Zajęcia z akompaniатorem	x	x
Zajęcia indywidualne – kontynuacja fortepianu dodatkowego lub instrument do wyboru	2/3	2/3
Kształcenie słuchu z audycjami muzycznymi	2	2
Chór lub orkiestra (smyczkowa lub dęta)	1 2/3	1 2/3
Czytanie nut głosem z elementami literatury muzycznej	1	1

Rada Pedagogiczna podjęła uchwałę o przystąpieniu do programu pilotażowego.

Zebranie z rodzicami uczniów objętych pilotażem.

W wakacje odbyło się również zebranie z rodzicami uczniów objętych pilotażem. Przedstawiłam główne założenia naszych poczynań, plan nauczania, wręczyłam kartki z proponowanymi przedmiotami. Rodzice wyrazili sugestie, w którym dziale widzą edukację swojego dziecka. Przeanalizowaliśmy zgodność propozycji nauczycieli i rodziców. Tylko w 4 przypadkach na 48 osób nastąpiła rozbieżność. Wówczas nauczyciele instrumentu głównego konsultowali swoje stanowiska z rodzicami i we wszystkich przypadkach propozycje nauczycieli zostały zaakceptowane. I tak na 48 uczniów 22 jest w dziale muzykowania zespołowego, a 26 w dziale instrumentalnym. Rodzice podpisali też stosowne oświadczenie o akceptacji kształcenia dziecka w danym dziale.

Rada Pedagogiczna organizacyjna – tworzenie zespołów.

Podczas Rady Pedagogicznej ustalono skład poszczególnych zespołów. Są to jednorodne duety i tria: gitarowe, perkusyjne, wiolonczelowe, fletowe, fortepianowe, akordeonowe i dęte blaszane - trąbki. Rada Pedagogiczna przyjęła również zapisy statutowe dotyczące pilotażu.

Ustaliliśmy:

1. Szczegółowe zasady kwalifikowania uczniów do odpowiedniego działu

- Decyzje podejmuje dyrektor szkoły na pisemny wniosek rodziców po zaopiniowaniu przez nauczyciela instrumentu głównego.

2. Zasady oceniania i przeprowadzania egzaminu promocyjnego z przedmiotu zespół instrumentalny w dziale muzykowania zespołowego, wraz z możliwością zwolnienia z egzaminu promocyjnego z zespołu instrumentalnego w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

- Podczas egzaminu promocyjnego z zespołu instrumentalnego ocenia się grę całego zespołu, uwzględniając w szczególności:
  - o prawidłowość odczytania i precyzyjną realizację tekstu muzycznego
  - o intonację i zestrojenie instrumentów
  - o jakość wykonania artystycznego,
  - o umiejętność wspólnego muzykowania i kontakt członków zespołu podczas wykonywania utworu.
- Podczas egzaminu promocyjnego z zespołu instrumentalnego uczeń otrzymuje średnią ocenę, na którą składa się:
  - o ocena za jakość wykonania artystycznego całego zespołu dokonywana przez komisję
  - o ocena nauczyciela za pracę ucznia.
- Dyrektor szkoły może zwolnić z egzaminu promocyjnego ucznia, który z przyczyn losowych nie może zagrać na egzaminie promocyjnym z zespołu instrumentalnego. Wówczas ocenę końcoworoczną wystawia nauczyciel zespołu instrumentalnego.
- Jeżeli brak jest możliwości zastąpienia ucznia, który nie może zagrać na egzaminie promocyjnym z zespołu instrumentalnego, innym uczniem lub nauczycielem, wówczas dyrektor może zwolnić z egzaminu promocyjnego cały zespół. W takiej sytuacji ocenę końcoworoczną wystawia nauczyciel zespołu instrumentalnego.

3. Termin przedstawienia uczniom uczestniczącym w pilotażu wymagań edukacyjnych.

- Wymagania edukacyjne uczniom uczestniczącym w pilotażu i ich rodzicom (opiekunom prawnym) nauczyciele poszczególnych zajęć przedstawiają najpóźniej do dnia 10 października danego roku szkolnego.

4. Zasady zwiększania uczniom uczestniczącym w pilotażu wymiaru zajęć z instrumentu głównego, zespołu instrumentalnego i zajęć indywidualnych.

- Decyzję o zwiększeniu wymiaru zajęć dla uczniów szczególnie uzdolnionych z instrumentu głównego, zespołu instrumentalnego oraz z zajęć indywidualnych podejmuje dyrektor szkoły, z uwzględnieniem możliwości finansowych i kadrowych szkoły, w terminie do 1 września, na wniosek nauczyciela danych zajęć. Wniosek ten należy złożyć w terminie do 31 maja roku szkolnego poprzedzającego rok szkolny, w którym projektowane jest zwiększenie.
- Decyzja o zwiększeniu wymiaru zajęć dla uczniów szczególnie uzdolnionych z instrumentu głównego, zespołu instrumentalnego oraz z zajęć indywidualnych podejmowana jest na okres nie dłuższy niż jeden rok szkolny.
- Warunkiem zwiększenia wymiaru zajęć dla uczniów szczególnie uzdolnionych z instrumentu głównego, zespołu instrumentalnego oraz z zajęć indywidualnych jest uzyskanie przez ucznia oceny co najmniej bardzo dobrej z danych zajęć.

5. Sposoby kwalifikowania uczniów do zespołów, zespołów instrumentalnych i na zajęcia indywidualne.

- Kwalifikacji uczniów do poszczególnych zespołów w kl. I – III, oraz zespołów instrumentalnych i na poszczególne zajęcia indywidualne dokonuje dyrektor szkoły na wniosek rodzica przy akceptacji nauczyciela danego przedmiotu. Kwalifikacja odbywa się na podstawie wniosków złożonych przez kierowników sekcji lub nauczycieli przedmiotu głównego oraz nauczycieli rytmiki z elementami kształcenia słuchu, złożonych do dnia 15 maja roku poprzedzającego dany rok szkolny. Podczas kwalifikacji uwzględniane są:
  - indywidualne zainteresowania uczniów,
  - umiejętności i możliwości uczniów,
  - przydatność danych zajęć w procesie nauczania,
  - możliwości kadrowe i finansowe szkoły.

6. Warunki ewentualnej zmiany działu przez ucznia.

- W uzasadnionych przypadkach, na pisemny wniosek rodzica ucznia, przy akceptacji nauczyciela prowadzącego, dyrektor szkoły może podjąć z końcem roku szkolnego decyzję o przeniesieniu ucznia z działu instrumentalnego do działu muzykowania zespołowego lub odwrotnie.
- W szczególnie uzasadnionych przypadkach decyzję o przeniesieniu ucznia może zostać podjęta w trakcie roku szkolnego.

7. Szczegółowe warunki realizacji kursu przygotowawczego.

- Kurs przygotowawczy jest realizowany, jeśli chęć uczestnictwa zadeklaruje minimum 6 kandydatów do szkoły muzycznej I st.
- Zajęcia kursu realizowane są przez jeden semestr po 2 godziny tygodniowo (łącznie 32 godziny zajęć),
- W zajęciach kursu uczestniczą dodatkowo nauczyciele poszczególnych instrumentów, zgodnie z grafikiem ustalonym przed rozpoczęciem każdej edycji kursu przez dyrektora szkoły.

8. Szczegółowe warunki uzyskiwania promocji dla uczniów objętych pilotażem.

- W dziale instrumentalnym ocena niedostateczna i dopuszczająca z przedmiotu Instrument główny oraz przedmiotu Zespół instrumentalny uniemożliwia promowanie do klasy programowo wyższej lub ukończenie szkoły. Ocena niedostateczna z pozostałych przedmiotów uniemożliwia promowanie do klasy programowo wyższej lub ukończenie szkoły.
- W dziale muzykowania zespołowego ocena niedostateczna i dopuszczająca z przedmiotu Zespół instrumentalny oraz przedmiotu Instrument główny uniemożliwia promowanie do klasy programowo wyższej lub ukończenie szkoły. Ocena niedostateczna z pozostałych przedmiotów uniemożliwia promowanie do klasy programowo wyższej lub ukończenie szkoły.

Podsumowanie

Systematyczne prace przygotowujące wdrożenie pilotażu spowodowały, że rozpoczęcie nowego roku szkolnego było nad wyraz spokojne. Zadbaliśmy o promocję naszych nowych działań w lokalnej prasie. Na stronie internetowej Miasta ukazały się informacje na temat kursów przygotowawczych do szkoły I st. Wśród zalet oddanego w nasze ręce pilotażu widzimy trzy najważniejsze atuty:

- uwzględnienie dużej autonomii szkoły w projektowaniu nowych, dostosowanych do potrzeb szkoły planów nauczania,
- możliwość autentycznego pochylenia się nad uczniem zdolnym, któremu w ramach nowych planów jesteśmy w stanie poświęcić o wiele więcej czasu i uwagi niż dotychczas,
- zwrócenie uwagi na bardzo dydaktyczny aspekt wspólnego muzykowania.

Pilotaż nowych ramowych planów nauczania w PSM I i II stopnia, im. Mieczysława Karłowicza w Mielcu

Dyrektor Ryszard Kusek

*„Największą mądrością jest czas, wszystko ujawni”
Tales z Miletu*

Z moją Szkołą w Mielcu jestem związany od zawsze. Kiedyś – jako uczeń, obecnie – jako nauczyciel, jako – rodzic, a od 2003 roku również – jako osoba wyznaczająca kierunki Jej rozwoju – jako dyrektor.

Zaczynam tym wstępem nie bez powodu, bowiem taka placówka w naszym mieście to dla dzieci, rodziców, nauczycieli i dla mnie osobiście szczególne miejsce o niezwyklej atmosferze i wielkiej wartości.

Z tego powodu, gdy w czerwcu 2012 roku na dzień przed konferencją plenarną Rady Pedagogicznej, po spotkaniu w MKiDN, otrzymałem propozycję udziału w pilotażu zadawałem sobie wielokrotnie pytanie: **Czy ten eksperyment, czy ten pilotaż nie pomniejszy mojej – naszej wspólnej wartości?**

W dniu KONFERENCJI Rady Pedagogicznej – po prezentacji ogólnych założeń pilotażu na ponad 40-osobową Radę Pedagogiczną 5 osób wstrzymało się od głosu, pozostali byli za – nikt nie był przeciw. Mimo to wątpliwości i pytania bez odpowiedzi pozostawały. Wakacje spędziliśmy na wspólnych konsultacjach, analizach (często wielu telefonicznych rozmowach z nauczycielami), ale mimo wszystko przygotowaliśmy się do ewentualnego udziału w pilotażu. Po kolejnych sierpniowych konsultacjach w MKiDN, mimo naszego wysiłku organizacyjnego również pozostały pewne wątpliwości i pytania. W obecnym roku pierwszy raz od wielu lat, by nie popełnić błędów przedłużyłem zatwierdzenie ORGANIZACJI ROKU SZKOLNEGO do ostatnich dni przed konferencją sierpniową Rady Pedagogicznej

Na konferencji rozpoczynającej obecny rok szkolny i ponownym przedstawieniu założeń i przemyśleń pilotażu na całą ponad 40-osobową Radę Pedagogiczną 2 osoby wstrzymały się od głosu, pozostali byli za – nikt nie był przeciw.

5 września 2012 roku odbyło się kolejne niezwykle istotne spotkanie z rodzicami i uczniami biorą udział w pilotażu. Przedstawione zostały założenia, tygodniowy plan zajęć, zalety, jak i nasze obawy dotyczące pilotażu. Rodzice nam zaufali. Mimo wielu pytań – nie odnotowaliśmy głosów sprzeciwu.

Po rozważeniu zalet i wątpliwości dotyczących pilotażu, oraz, można by rzec, po tych trójstronnych konsultacjach 12 września 2012 roku podjąłem decyzję o podpisaniu Porozumienia z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego o udziale szkoły w pilotażu.

Opis powyższej drogi zwieńczonej podpisaniem Porozumienia z Panem Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego o udziale naszej Szkoły w pilotażu był wspólnie konsultowany z nauczycielami, rodzicami i uczniami, dlatego myślę, że nasz udział jest przemyślany i rozważny. Przedstawiam więc kilkanaście argumentów, które nas przekonały, ale i stawiam otwarte pytania, na które jeszcze dziś nie znamy pełnych odpowiedzi.

Dobre strony pilotażowych zmian:

1. **Kurs Przygotowawczy** (kurs jest uwzględniony w szkolnym planie nauczania na etapie tworzenia Arkusza Organizacyjnego Roku Szkolnego, wyzwala w nauczycielach dodatkową kreatywność w promocji własnej specjalności i daje **szansę** nauczycielom do przekonania dzieci i ich rodziców do podjęcia nauki gry na danym instrumencie (zajęcia indywidualne: INSTRUMENT GŁÓWNY)

2. Proponujemy, aby Kurs Przygotowawczy organizowany był od listopada do kwietnia danego roku szkolnego.
  - a. Zajęcia Rytmiki trwają 5 miesięcy (listopad-marzec). Ich wymiar to 1 1/3 godziny dla grupy do 12 dzieci. W ciągu pierwszego miesiąca dzieci i ich rodzice będą mieli okazję, by zapoznać się z ofertą specjalności instrumentalnych Szkoły,
  - b. Zajęcia Instrumentu głównego trwają też 5 miesięcy (grudzień-kwiecień). Ich wymiar to 2/3 godz. dla ucznia.

Klasa pierwsza cykl: 6-letni i 4-letni

3. Rytmika z elementami kształcenia słuchu (c6) i Podstawy kształcenia słuchu (c4).
  - a. Cele kształcenia (c6 i c4): słuchanie muzyki, postrzeganie elementów muzyki, postrzeganie i wyrażanie rytmu i metrum, postrzeganie i wyrażanie struktur melodycznych i harmoniczných, ekspresja muzyczna i muzyczno-ruchowa, podstawowe wiadomości o muzyce.
  - b. Powyższe cele kształcenia w cyklu 6-letnim osiągnane są poprzez dostosowanie treści kształcenia do małoletnich (ruchliwych) dzieci. Jest to rozwiązanie skuteczniejsze i sprawniejsze w przekazywaniu, przyswajaniu i zrozumieniu materiału (zwłaszcza dla 5, 6-latków).
  - c. Cele kształcenia w cyklu 4-letnim choć są takie same, ale ich treści dostosowane są do percepcji dzieci 8-letnich i starszych.
4. Przedmioty wspomagające INSTRUMENT GŁÓWNY to: Rytmika z elementami kształcenia słuchu, a także: Zespół i Zajęcia muzyczno – ruchowe.
  - a. Zespół Instrumentów Orffa (dzieci uczestniczą w zajęciach grając początkowo na prostych, a w kolejnych latach bardziej wymagających instrumentach perkusyjnych).
  - b. Zajęcia muzyczno – ruchowe : m. in. zabawy przy muzyce ze śpiewem, zabawy ruchowe rozwijające motorykę, zabawy rozwijające koncentrację, zabawy kształcące sprawność nadgarstka, dłoni i palców, nauka podstawowych kroków tanecznych w polskich tańcach narodowych, oraz innych wybranych tańcach (także towarzyskich).

Klasa czwarta cykl: 6-letni i trzecia cykl: 4-letni

5. Przedmioty wspomagające INSTRUMENT GŁÓWNY to: Podstawy kształcenia słuchu, oraz: Zespół wokalny i Zajęcia muzyczno-ruchowe.
  - a. Dla chętnych dzieci organizowane są zajęcia zespołu wokalnego wspartego akompaniamentem fortepianu, a w przyszłości również zespołów instrumentalnych.
  - b. Zajęcia muzyczno-ruchowe, m. in.: zabawy ruchowe rozwijające motorykę, zabawy rozwijające koncentrację, zabawy kształcące sprawność nadgarstka, dłoni i palców, nauka podstawowych kroków tanecznych w polskich tańcach narodowych, oraz innych wybranych tańcach (także towarzyskich) dostosowane do wieku dzieci.
6. Uczniowie o predyspozycjach solistycznych popartych częstymi udziałami w koncertach, pracą, sukcesami w konkursach, przesłuchaniach mogą rozwijać się w Dziale Instrumentalnym.
7. Uczniowie nie posiadający predyspozycji solistycznych mogą rozwijać swój warsztat bez dodatkowych stresów i obciążeń scenicznych umuzykalniając się również na lekcjach indywidualnych (zmniejszony wymiar godzin), a przede wszystkim uczestnicząc w zespołach.

Ważne!!!

W zdecydowanej większości w Dziale Muzykowania Zespołowego zajęcia indywidualne gry na instrumencie są wsparte przez zespoły – DUETY (MISTRZ – UCZEŃ). Na takie rozwiązanie zdecydowała się większość pedagogów (94%)

8. Godziny do dyspozycji dyrektora.
  - a. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych czas zajęć z instrumentu głównego (niezależnie od działu) może być zwiększony do 2/3 godz. w każdej klasie w całym cyklu kształcenia.

- b. Dla uczniów szczególnie uzdolnionych takie zwiększenie o 2/3 godziny RAMOWY PLAN NAUCZANIA przewiduje także dla przedmiotu o nazwie: Zajęcia indywidualne (fortepian dodatkowy lub inny instrument dodatkowy – o ofercie tych zajęć decyduje dyrektor szkoły).
- c. Do dyspozycji dyrektora jest jeszcze 6 godzin w całym cyklu kształcenia, które mogą być przeznaczone np.: na zwiększenie wymiaru zajęć orkiestry, chóru, zespołów lub innych zajęć grupowych.

Wątpliwości dotyczące pilotażu

1. Ostateczny kształt RAMOWYCH PLANÓW NAUCZANIA – Czy pozostanie w obecnej propozycji, czy zostanie znacznie zmodyfikowany w porównaniu do obecnie przyjętego przez szkołę?
2. SZKOLNY PLAN NAUCZANIA – Czy wystarczy etatów i godzin na realizację wszystkich zajęć w całym cyklu kształcenia?
3. GODZINY PONADWYMIAROWE – Czy obecne ograniczenia godzin ponadwymiarowych pozwolą na realizację pełnej oferty przedmiotowej szkoły?
4. Czy w szkołach nie nastąpi zbyt wczesne „szufladkowanie” uczniów do poszczególnych działów i tym samym ograniczenie wyboru dalszej drogi kształcenia?
5. GODZINY DO DYSPOZYCJI DYREKTORA – Czy przydział godzin dyrektorskich na zajęcia indywidualne i zbiorowe nie będzie zbyt „rozrzućny” lub zbyt „ostrożny”?
6. STATUT SZKOŁY – Czy statuty szkolne nie będą wykazywać zbyt dalekiej „swobody” w egzekwowaniu poziomu nauczania w poszczególnych działach (WSO)?

Wdrażany pilotaż pokazuje swoje pozytywne strony ale także rodzi nowe pytania. Nie boimy się ich stawiać. I choć nie znamy na nie wyczerpującej odpowiedzi, jak wyżej pisałem, zdecydowaliśmy się zacząć pilotaż, dlatego że sądzimy, iż zdecydowana większość tych propozycji jest korzystna dla szkół muzycznych.

Wśród nas jest wielu takich, których nasza Szkoła, nasza praca, nasza Pasja to wartość, dlatego nie możemy popełnić błędu. Należy zostawić to, co jest dobre i sprawdzone, a zmieniać i ulepszać tak ofertę edukacyjną, by dostosować do potrzeb, ale i możliwości współczesnych czasów. Wierzę, że temu służy ten pilotaż, w którym uczestniczymy i za kilkanaście lat nie tylko będziemy mogli spojrzeć w oczy obecnym uczniom, którzy nam zaufali, ale będziemy mogli również z czystym sumieniem powiedzieć: **Warto było.**

Colourstrings

Prof. dr Géza Szilvay

Instytut Muzyczny w Helsinkach

Metoda kształcenia Colourstrings jest bliska filozofii Zoltána Kodály'a, którą najlepiej określają słowa: *muzyka powinna należeć do wszystkich*. Dlatego w założeniach Colourstrings czynnikiem równie istotnym jak sama nauka gry, jest stworzenie w środowisku domowym atmosfery sprzyjającej sztuce już od najmłodszych lat. Nawet samo opowiadanie zabawnych i krótkich bajek przez rodziców powinno wzbudzać zainteresowanie muzyką, integrować wokół niej całą rodzinę i jednocześnie oswajać z podstawowymi pojęciami muzycznymi. W ten sposób można podświadomie wykształcić u dziecka naturalną postawę „otwarcia” na muzykę, która będzie dalej rozwijana gdy dziecko pójdzie do przedszkola stosującego metodę Colourstrings.

Przedszkole Colourstrings powinno stopniowo i niezauważenie rozwinąć muzyczne zainteresowania dziecka w grę na instrumencie, w której piosenki wcześniej słyszane, śpiewane i klaskane wreszcie zostaną zagrane są na instrumencie. W podręcznikach do nauki gry pojawią się nawet bajkowe postacie poznane w historyjkach z wczesnego dzieciństwa, by pomóc uczniowi stale rozwijać równowagę pomiędzy słuchaniem, graniem, rozumieniem i odczuwaniem. Metodycznie Colourstrings integruje nauczanie gry na instrumencie z solfeżem i teorią, a cały proces uczenia się na wszystkich płaszczyznach jest ze sobą skorelowany.

Ważnym elementem w metodzie Colourstrings jest zespołowe muzykowanie z rówieśnikami, które rozpoczyna się wcześnie. Przy odpowiednim zaangażowaniu rodziców, kiedy nauka gry odbywa się regularnie, metoda Colourstrings otwiera drzwi nie tylko do amatorskiej gry na wysokim poziomie, ale także stanowi pierwszy krok w profesjonalnym kształceniu muzycznym. Jednak w Colourstrings nie jest najważniejsza jaką ścieżkę wybierze uczeń, ale to że lata dorastania spędzone z Colourstrings zapewniają radość płynącą z muzyki na całe życie, co z dużym prawdopodobieństwem ogromnie przyczyni się do pełni szczęścia w życiu dziecka.

Specyfika Colourstrings – Charakterystyka koncepcji

Metodę Colourstrings, stworzyli węgierscy bracia Géza (skrzypce) i Csaba Szilvay (wiolonczela). Głównym założeniem jest to, że nauczanie muzyki ma skupiać się na dziecku. Metoda Colourstrings nie formuje ani nie kształtuje dziecka dla potrzeb instrumentu, lecz raczej oswaja instrument i nauczanie gry, odpowiadając na potrzeby dziecka. Drugim założeniem jest, że podstawą do osiągnięcia sukcesu w nauczaniu gry na instrumencie jest to, aby edukacja była jak najwyższej jakości, zwłaszcza we wczesnych latach, które są kluczowe dla muzycznej przyszłości dziecka.

Od ponad 30 lat nauczania, metoda była i jest w dalszym ciągu rozwijana i udoskonalana. Jako że traktuje się ją jako podstawę do dalszej edukacji artystycznej, jej program odnosi się do wszystkich ważnych elementów występujących w literaturze na instrumenty smyczkowe. Na samym początku nauki gry dziecko opanowuje elementy, na których oparte są późniejsze wymagania (zarówno muzyczno-interpretacyjne jak i czysto techniczne). Struktura materiału nauczania daje jednocześnie dużo swobody indywidualnym preferencjom nauczyciela oraz ucznia – można powiedzieć, że Colourstrings stwarza ramę, którą wypełniają kreatywność, fantazja i muzykalność ucznia i nauczyciela.

Nauka gry na instrumencie nie ogranicza się jedynie do „uzyskania” manualnej sprawności obu rąk, lecz jest przedstawieniem dziecku całej muzyki w formie „pakietu artystycznego”, w którym rozwijanie techniki gry, słuchu (przy pomocy relatywnej solmizacji), rozumienia (teoria muzyki) oraz emocji muzycznych cały czas powinny być w równowadze.

Metoda ta angażuje wiele zmysłów w uczenie się każdej nowej rzeczy, ponieważ polisensoryczność daje lepsze rezultaty. W nauczaniu bardziej skomplikowanych pojęć w metodzie Colourstrings używa się symboli – kolorów i obrazków. Ilustracje te umieszczają złożone pojęcia muzyczne w kontekście zrozumiałym dla dziecka. Wzrok i słuch zawsze idą ze sobą w parze, przez co uczenie się jest głębsze

i trwalsze. Także integracja praktyki z teorią ma służyć lepszemu przyswajaniu wiedzy – zapisywanie i „czytanie” muzyki od początku połączone jest z grą. Podczas gry i czytania ruchy połączone są z procesami intelektualnymi. Gra na instrumencie wpływa zatem na rozwój aktywności intelektualnej. Nauczanie za pomocą metody Colourstrings to nauczanie przede wszystkim indywidualne, uzupełniane zajęciami grupowymi. Celem zajęć grupowych jest wprowadzenie dziecka w muzykę kameralną w młodym wieku.

Charakterystyka rozwoju techniki gry na instrumencie

Jako pierwsza metoda w historii pedagogiki instrumentów smyczkowych, Colourstrings systematycznie korzysta z podstawowych zależności harmonicznyc, jakie występują między alikwotami w szeregu harmonicznym w celu rozwijania umiejętności technicznych na instrumencie. Przykładowo, dziecko grając naturalne flażolety występujące na strunie, zaznajamiane jest z całym gryfem. Ręka wykonuje ruchy zmiany pozycji na już bardzo wczesnym etapie i dziecko od razu uczy się radzenia sobie z instrumentem w sposób swobodny i zrelaksowany.

Kolejnym ważnym punktem jest pizzicato lewą ręką. Coloustrings to pierwsza metoda, do której wprowadzono „numeryczne pizzicato”: nie tylko mały palec szarpie struny, lecz wszystkie palce po kolei (wyższa struna wyższym palcem, niższa – niższym). Tym sposobem dzieci uczą się niezależnego poruszania palcami grając jeszcze na „pustych” strunach.

Wyjątkowe w metodzie Colourstrings jest także celowe łączenie nauki gry z relatywną solmizacją. Użycie relatywnej solmizacji. Ruchome DO i odpowiednio LA (dla tonacji mollowej) ułatwiają transpozycję we wszystkich tonacjach. Dzięki temu dziecko potrafi także łatwiej wyobrazić sobie dźwięk zanim go zagra, położenie palców na gryfie nie jest mechaniczne, tylko korygowane słuchem. Sprzyja to dobrej intonacji w przebiegach diatonicznych. Dzieci uczone metodą Colourstrings z łatwością grają gamy Fis-dur czy b-moll. Relatywna solmizacja sprzyja także swobodnemu radzeniu sobie z instrumentem, ponieważ dziecko już na bardzo wczesnym etapie odkrywa cały gryf dzięki transpozycjom, a to z kolei ułatwia swobodną postawę podczas gry.

Podsumowując, dziecko kształcone metodą Colourstrings ma szansę rozwinąć wszystkie najważniejsze elementy gry takie jak:

- równomierna sprawność techniczna obu rąk,
- inteligencja muzyczna,
- znakomita intonacja,
- dobre czytanie nut,
- wrażliwość na barwę dźwięku i szczegółowość we frazowaniu,
- wysoka kreatywność, rozwinięta dzięki transpozycjom, przekształceniom, improwizacji i kompozycji,
- równomierny rozkład specyficznych kompetencji dotyczących gry solistycznej i kameralnej.

Elementy metody Kodály’a stosowane w nauczaniu gry na instrumentach smyczkowych w Finlandii od roku 1971

Główne założenia:

- edukacja muzyczna powinna być rozpoczęta we wczesnym dzieciństwie,
- szerokie wykorzystanie śpiewu na początku edukacji,
- bazowanie na autentycznej muzyce ludowej bliskiej dziecku,
- dopasowana gradacja poziomu trudności – od melodii opartych na dwóch dźwiękach poprzez skalę pentatoniczną do skal siedmiostopniowych,
- minimalizacja muzycznego analfabetyzmu poprzez stosowanie relatywnej solmizacji (ruchome DO)
- wspomaganie nauki gry na instrumencie zajęciami solfeża,
- wspomaganie nauczania indywidualnego przez zajęcia grupowe, muzykę kameralną, orkiestrę lub chór – także w celu podkreślenia społecznego przesłania muzyki.

Powyższe zasady próbowaliśmy realizować prowadząc nauczanie w ramach systemu edukacyjnego Finlandii.

Przykłady dobrej praktyki

Anna i Daniel Dramowicz

Słowo *SZKOŁA* pochodzi od greckiego *scholie*, co pierwotnie oznaczało miejsce wspólnego świętowania. Dziś trudno myśleć o szkole jako miejscu radosnego, wspólnego odkrywania tego, co tajemnicze a jednocześnie fascynujące. Warto poszukiwać, odkrywać, podpatrywać **przykłady dobrej praktyki** świętowania i smakowania muzyki podczas zajęć z małymi dziećmi. Warto odważyć się na akceptację nowych pomysłów i odważyć się na dzielenie się własnymi przykładami z innymi nauczycielami. Nawet jeśli okaże się, że „nasz” pomysł jest już od dawna praktykowany w innych szkołach nie traktujmy tego jako dowodu naszego „opóźnienia”, tylko jako potwierdzenie skuteczności naszych praktyk.

Kilka niniejszych uwagi i spostrzeżeń oparto na wnioskach z samodzielnie prowadzonej pracy z małymi dziećmi w zakresie nauczania gry na fortepianie metodą *Suzuki* i w zakresie *Elementarnego wychowania muzycznego* – programu opracowanego i stosowanego w szkołach muzycznych Yamaha od 1954 roku. Celem programu jest kształcenie muzyczne dzieci z udziałem rodziców. Dzięki konsekwentnie stosowanym metodom nauczania grupowego (według sekwencji: słuchanie – śpiewanie – granie) poprzez zabawę, naśladownictwo, ale i własne interpretacje, dzieci osiągają interesujące umiejętności: samodzielnie rozpoznają melodie i potrafią je zaśpiewać solmizacyjnie, potrafią analizować orkiestrowe utwory (w zakresie tempa, frazowania, dynamiki), potrafią w nutowym zapisie w kluczu wiolinowym i basowym znaleźć i zaśpiewać solmizacyjnie usłyszany fragment melodii, samodzielnie zagrać na instrumencie klawiszowym łatwe utwory, a także dobrać i połączyć w lewej ręce odpowiednie akordy do przeczytanej a vista melodii w kluczu wiolinowym.

Jakie warunki muszą być spełnione, aby dziecko w wieku 6 lat posiadało powyższe umiejętności? To nie jest tajemnica wyłącznie programu „Dźwiękoludki” opracowanego przez Yamaha Music Foundation. Istnieje wiele innych programów edukacyjnych dotyczących kształcenia muzycznego dzieci w wieku przedszkolnym. W Polsce skutecznie i z dydaktycznym i metodycznym zapleczem prowadzi się zajęcia metodą Suzuki, metodą Gordona i zapewne innymi mniej lub bardziej autorskimi programami.

Cechą wspólną tym metod jest odwaga nauczycieli w zdobywaniu nowych pedagogicznych umiejętności, serdeczność wobec powierzonych im maluchów i zaproszenie do systematycznej współpracy rodziców.

Odwaga nauczycieli

Tradycyjny system kształcenia artystycznego w Polsce nastawiony jest na mistrzowskie odtwarzanie zapisanej muzyki, zarówno solowej jak i zespołowej. Studenci uczelni artystycznych na kierunku instrumentalistyka, o ile w trakcie studiów realizowali zajęcia z przygotowania pedagogicznego – nabywali wiedzę teoretyczną i praktyczną w zakresie nauczania dzieci i młodzieży w wieku szkolnym (zazwyczaj bez dzielenia metodyki nauczania na grupy wiekowe). W lepszej sytuacji są studenci kierunków ogólnomuzycznych (a w najlepszej studenci wydziału rytmiki).

Zatem odwagi wymaga przyznanie się nauczycieli gry na instrumentach, że ich kompetencje w zakresie nauczania muzyki dzieci w wieku przedszkolnym są śladowe. Jeszcze większej determinacji wymaga podjęcie przez nich decyzji o nabywaniu dodatkowych umiejętności poprzez udział w specjalistycznych kursach metodycznych. Czy to w systemie szkół Yamaha, czy na kursach Suzuki, albo na szkoleniach metodycznych dotyczących techniki Gordona.

Szkolenia dla nauczycieli Metody Suzuki wymagają od kandydatów najpierw przedstawienia swoich umiejętności wykonawczych podczas egzaminu wstępnego, potem przyswojenia konkretnej ilości utworów na pamięć, by po cyklu kształcenia znów przeegzaminować nauczyciela z wymaganej

wiedzy. Taki dyplom daje poczucie pewności a jego zdobycie mieści się w granicach umiejętności każdego kończącego studia muzyka. Co więcej – daje możliwość docenienia własnych umiejętności wykonawczych i dodatkowo wyposaża w konkretną wiedzę dotyczącą nauczania małych dzieci.

Rozmiłowanie dzieci w muzyce

Rzecz wydawałaby się oczywista. Ale raczej dla nauczycielek rytmiki w przedszkolach i w szkołach muzycznych. Określenie „Bawmy się muzyką” (slogan Szkoły Muzycznej Yamaha) dziś jeszcze skutkuje pogardliwą miną dużej części nauczycieli instrumentalistów ze szkół muzycznych I stopnia. Brak zgody na obniżenie wymagań edukacyjnych (nawet mądra zabawa zajmuje jednak trochę czasu przeznaczonego tradycyjnie na ćwiczenie techniki i zdobywanie wiedzy), a także bagatelizowanie przez nauczycieli rezygnacji niemałej części uczniów szkół muzycznych I stopnia z nauki, także rozliczanie pedagogów przez dyrekcje, a dyrekcji przez nadzór pedagogiczny z ilości uczniów odnoszących sukcesy na konkursach i przesłuchaniach doprowadził do sytuacji w której podczas popisów i przesłuchań szkolnych z trudem można zauważyć element radości i po prostu uśmiech wykonawcy.

Rozmiłowanie dzieci w muzyce jest skuteczne, jeśli nauczyciel jest szczerzy i autentyczny. Jeśli muzyka jest dla niego językiem miłości, a nie sztuką tajemną przeznaczoną dla wybranych. Nie bez przyczyny książka S. Suzuki nosi tytuł „Karmieni miłością”

Systematyczna współpraca rodziców

Współpraca rodziców z dzieckiem jest wartością nadrzędną w systemie edukacji małych dzieci. Jest ważniejsza niż sama nauka muzyki. Pasja nauczyciela powinna przejawiać się w podkreślanii roli rodziców jako współuczestników muzycznego rozwoju ich dzieci. Rolą nauczyciela jest przekonanie rodziców do wspólnej zabawy z dziećmi, do wspólnego muzykowania i do wspólnego wysiłku związanego z systematycznym ćwiczeniem. Muzyka jako język piękna i miłości jest zrozumiała na całym świecie, jest zrozumiała i dla dzieci i dla dorosłych. *Drodzy rodzice – jako nauczyciele muzyki uczymy wspólnego języka Was i Wasze dziecko. Nauczcie się wspólnie tego języka już teraz gdy dziecko ma cztery, pięć, sześć lat. Uczcie się tego języka wspólnie i nie żałujcie na to Waszego czasu. Bo gdy Wasze dziecko będzie miało szesnaście albo dwadzieścia sześć lat to nadal będziecie się rozumieli.* Taka jest potęga nauki muzyki przy wsparciu rodziców, przy odpowiednio przygotowanym nauczycielu i przy odpowiednich warunkach zapewnionych w szkole.

Problemem, z którym może spotkać się nauczyciel są postawy rodziców uczonych kiedyś metodą nakazów i ocen będących sposobem nagradzania lub częściej – kary. Tacy rodzice podobnie wychowują dziecko i miękkie traktowanie uważają za nieudolność. Samo dziecko jest co najmniej zdziwione i źle współpracuje z nauczycielem.

Warunki sprzyjające nauce muzyki młodszych dzieci:

- kompetencje nauczyciela wspomagane specjalistycznym doskonaleniem i specjalistycznym nadzorem,
- kompetencje rodziców (czas, środki i chęć do wspólnego przeżywania muzyki),
- dostępność oferty (społeczność ukierunkowana na edukację muzyczną),
- instrumentarium (estetyka brzmienia i wyglądu),
- środki dydaktyczne (efektowne nuty²⁰, nagrania, podręczniki dla rodziców, multimedia²¹),
- poczucie bezpieczeństwa (rezygnacja z rankingów na rzecz wsparcia i przykładów dobrej praktyki)

Problemy do rozwiązania:

- Weryfikacja podstaw programowych, programów nauczania i wymagań edukacyjnych,
- Weryfikacja wymagań kwalifikacyjnych nauczycieli,
- Weryfikacja istniejącej bazy (środki dydaktyczne i instrumentarium w kontekście zasobów organów prowadzących).

Powyższy tekst jest wprowadzeniem do wystąpienia Anny i Daniela Dramowicz *Przykłady dobrej praktyki* na konferencji CENSA *Nowoczesna Szkoła Artystyczna*.

Anna i Daniel Dramowicz (Olsztyn) to muzycy i pedagodzy. Oprócz działalności koncertowej uczyli i uczą małe dzieci (Metodą Suzuki – Anna, Elementarne Wychowanie Muzyczne wg metody Szkoły Muzycznej Yamaha – Daniel), młodzież i dzieci w Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia w Olsztynie (organy, fortepian i przedmioty teoretyczne), dorosłych (szkolenia nauczycieli szkół artystycznych w CENSA – Daniel) i mniej dorosłych (Uniwersytet Dzieci – Anna i Daniel). Swoją wiedzę i doświadczeniem dzielą się pracując w nadzorze szkół artystycznych – Centrum Edukacji Artystycznej (Daniel) i prowadząc swoją placówkę artystyczną (Anna). Są rodzicami sześciorga dzieci zajmujących się muzyką zawodowo bądź hobbystycznie.

---

²⁰ Koncert fortepianowy dla dzieci Jarka Kordaczuka to utwór napisany z myślą o młodych wykonawcach. Stanowi interludium do wykonywania dużych form muzycznych i koncertowania z orkiestrami symfonicznymi. Partia fortepianu w kolejnych częściach staje się coraz bardziej zaawansowana pod względem techniki pianistycznej przez co stawia coraz wyższe wymagania młodym wykonawcom. Dla bardziej zaawansowanych pianistów przeznaczona jest rozbudowana wersja fortepianu solo (ossia) w cz. I. Prawykonanie I części koncertu odbyło się 31 maja 2009r. w Filharmonii Narodowej w Warszawie w ramach I Ogólnopolskiego Koncertu Suzuki. Utwór wykonał młody pianista Janusz Kotik (7 lat) z towarzyszeniem Orkiestry Zespołu Państwowych Szkół Muzycznych nr 1 w Warszawie pod kierownictwem Ewy Marchwickiej. Prawykonanie całego koncertu miało miejsce 18 października 2009r. w Filharmonii w Olsztynie. Grała Orkiestra Filharmonii Olsztyńskiej pod dyrekcją Janusza Przybylskiego. Solistami byli: Janusz Kotik (część I), Monika Dobrowolska i Zofia Kędziarska (część II, która była wykonywana 2 razy) oraz Diana Kuls (część III). Partytura, partia solowa i głosy orkiestrowe części I dostępne na witrynie internetowej CENSA w zakładce eNuty

²¹ Materiał dydaktyczny „Tańczące dźwięki” jest zbiorem choreografii Joanny Tomkowskiej do 12 utworów muzyki klasycznej w wykonaniu dzieci przeznaczonym dla nauczycieli uczących dzieci od lat 3 do 10. Nie wymaga specjalistycznego przygotowania. Komplet składa się z płyty DVD, CD i książeczki z opisem tańców.

Komputer od pierwszej klasy szkoły muzycznej I stopnia

Ewa Rok

nauczyciel przedmiotów ogólnomuzycznych

PSM I st. nr 5 im. H. Wieniawskiego w Warszawie

Zajęcia kształcenia słuchu w najmłodszych klasach szkoły muzycznej I stopnia wymagają od nauczyciela elastycznego podejścia do ucznia i samego przedmiotu. Aby uzyskać pożądane efekty nauczania sięgamy do wszelkich pomocy naukowych i nowości technologicznych w sposób jak najbardziej odpowiadający potrzebom ucznia. Na początku nauki w szkole muzycznej chcemy przede wszystkim zachęcić dzieci do poznawania muzyki i rozwijania własnych predyspozycji w tej dziedzinie.

Aby zmotywować uczniów do pracy i sprawić, aby polubili przedmiot kształcenia słuchu niezbędna jest nasza inwencja w tworzeniu coraz to bardziej atrakcyjnych form nauczania. Tu pomocne są wielorakie programy komputerowe, dzięki którym możemy urozmaicić zajęcia i rozbudowywać własny warsztat pracy.

Poniższe przykłady ćwiczeń stworzone zostały na potrzeby uczniów najmłodszych, czyli 6- i 7-latków. Niejednokrotnie barierą w poprawnym wykonywaniu różnych ćwiczeń słuchowych jest niewystarczająca sprawność manualna. Słaba umiejętność czytania i pisanie u małych dzieci jest często przyczyną słabych wyników z wszelkiego rodzaju sprawdzianów w formie pisemnej. Dlatego słabe oceny nie zawsze oddają faktyczny poziom umiejętności słuchowych dziecka.

Opracowując materiał dydaktyczny w programach komputerowych, możemy tworzyć rozmaite ćwiczenia, zadania, testy, dzięki którym poznajemy faktyczny poziom zaawansowania słuchowego naszych uczniów. Tak opracowane komputerowo ćwiczenia pisemne i słuchowe możemy w trakcie jednej lekcji łączyć ze wszystkimi znanymi dotąd metodami pracy, naprzemiennie stosując te nowocześniejsze i te bardziej tradycyjne.

Dla uczniów atrakcyjną formą zajęć jest różnorodność typów aplikowanych zadań i sposobów ich realizacji. Technologia komputerowa umożliwia nam przygotowywanie zajęć kształcenia słuchu w sposób, który będzie absorbował całą ich uwagę i zaangażowanie. W formie gry i zabawy dzieci chętnie pokonują trudności i motywują się do dalszej pracy.

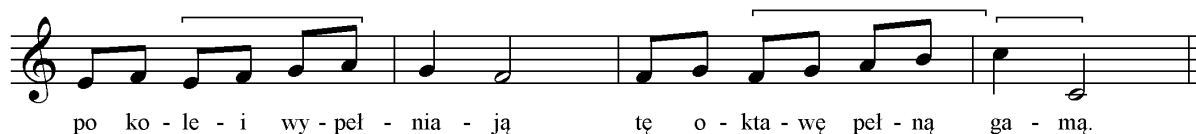
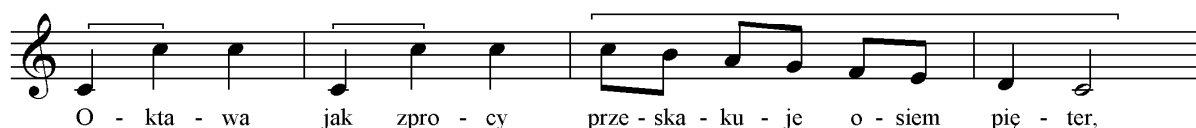
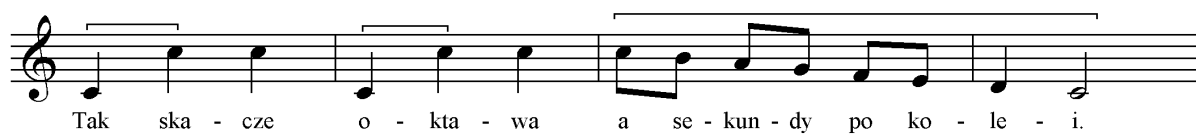
Poniżej podane są sposoby wykorzystania na lekcji kształcenia słuchu materiałów stworzonych przy pomocy programów komputerowych.

Piosenka „**Oktawa i gama**” jest materiałem pomocniczym we wprowadzaniu interwału **oktawy czystej** w zestawieniu z **pochodem gamowym**. Dzieci śpiewają piosenkę patrząc na zapis nutowy, po czym zaznaczają klamrami skoki oktawowe oraz pochody gamowe złożone z minimum czterech kolejnych stopni gamy.

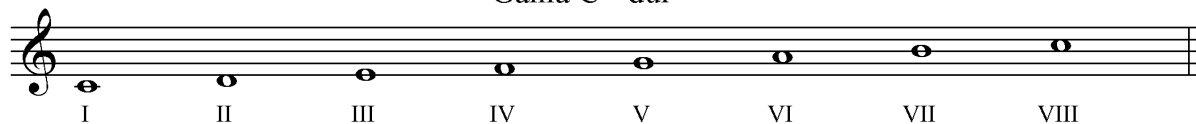
Następnym zadaniem może być podpisanie dźwięków oktaw oraz szeregów gamowych odpowiednimi **stopniami gamy** C-dur wydrukowanej pod piosenką. W ten sposób dzieci poznają stopniowo położenie kolejnych nut na pięciolinii.

"Oktawa i gama"

muz. i sł. Ewa Rok

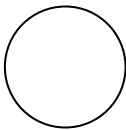
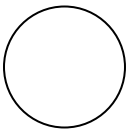
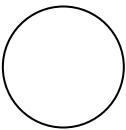
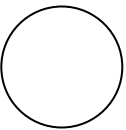
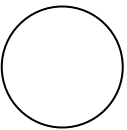
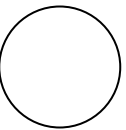

Gama C - dur

Pracę z piosenką można rozszerzyć o wprowadzenie **półtonu i całego tonu**. Po zaznaczeniu przez dzieci na gamie całych tonów/ półtonów przechodzimy do określania tych odległości pomiędzy dźwiękami piosenki. Wprowadzamy też symbole 2m/2w, aby przejść do słuchowego rozpoznawania poznanych interwałów w programie *EarMaster*.

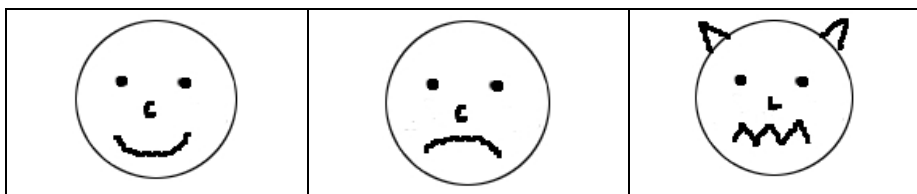
Test słuchowy

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Zad. 1						
Zad. 2						
Zad. 3	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2	1 2
Zad. 4						
Zad. 5	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3	1 2 3

Test słuchowy to zbiór ćwiczeń dla 6–7-latków. Test przeznaczony jest głównie dla dzieci, które przygotowują się do egzaminu wstępnego do szkoły muzycznej I stopnia (uczestnicy kursów przygotowawczych przed rekrutacją) lub dla uczniów dopiero rozpoczynających naukę w klasie pierwszej. Celem zadań jest rozwijanie zdolności rozróżniania podstawowych struktur muzycznych (interwał, akord, szereg gamowy, trójdźwięk). Ze względu na niewykształconą umiejętność pisania u dzieci na początku nauki test słuchowy ma przystępną formę graficzną oraz uproszczony sposób odpowiedzi.

Zadanie 1 polega na rozpoznaniu przez dzieci brzmienia trójdźwięku dur lub moll i narysowania wewnątrz kółka odpowiedniej „bużki” – wesolej lub smutnej. Po kilkakrotnym przećwiczeniu tego zadania można wprowadzić trójdźwięk zmniejszony z symbolem „groźnej bużki”. Dzieci stopniowo poznają terminy : dur, moll, zmniejszony, przygotowując się do wykonania analogicznego ćwiczenia w programie *EarMaster*. Kiedy uczniowie sprawnie zaczną posługiwać się tymi terminami, można zastąpić rysowanie „buziek” pisanie tych terminów w kolejnych kółkach lub w tabeli z numerem przykładu (w przypadku dzieci, które potrafią już pisać).

dur/wesoły	moll/smutny	zm/groźny
------------	-------------	-----------

W **zadaniu 2** dzieci zaznaczają strzałką w górę dźwięk wyższy lub strzałką w dół dźwięk niższy. Polecenie nauczyciela brzmi: „Który dźwięk jest wyższy/niższy – pierwszy czy drugi?” Wybieramy jedną opcję zadania: wstawienie strzałki tylko nad dźwiękiem wyższym lub pod niższym z usłyszanego interwału.

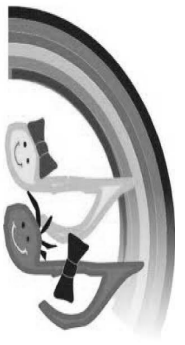
dźwięk wyższy	dźwięk niższy

Zadanie 3 to porównywanie dwóch melodii, które są identyczne lub druga zagrana jest z drobną zmianą. Dzieci oznaczają różniące się bądź takie same melodie w następujący sposób:

melodie takie same	melodie ze zmianą

Zadanie 4 polega na rozpoznaniu liczby dźwięków we współbrzmieniu granym przez nauczyciela. Dzieci zaznaczają kółkiem odpowiedni symbol graficzny (1 dźwięk, dwudźwięk lub trójdzwięk).

W **zadaniu 5** prezentowany jest dwukrotnie trójdzwięk melodyczny ze zmianą pierwszego, drugiego lub trzeciego dźwięku. Dźwięk zmieniony uczniowie otaczają kółkiem. Nauczyciel może po pewnym czasie urozmaicić zadanie grając trójdzwięki w górę lub w dół zachowując jeden kierunek w całym zadaniu lub zmieniając kierunek w poszczególnych przykładach.

ĆWICZENIA SŁUCHOWE

Zadanie 1.

--	--	--	--	--	--

Zadanie 2.

--	--	--	--	--	--

Zadanie 3.

1.	1cz	2m	2w	8cz
2.	1cz	2m	2w	8cz
3.	1cz	2m	2w	8cz
4.	1cz	2m	2w	8cz
5.	1cz	2m	2w	8cz
6.	1cz	2m	2w	8cz

Ćwiczenia słuchowe to typy zadań bardziej zaawansowanych, ale wciąż przeznaczonych dla najmłodszych uczniów szkół muzycznych.

W **zadaniu 1** wykorzystujemy fragmenty utworów z literatury muzycznej (najlepiej w zakresie jednej epoki lub twórczości jednego kompozytora), w których dzieci mają określić nastrój poprzez pokolorowanie odpowiedniej „buźki”. To zadanie jest dla uczniów stosunkowo proste i można z powodzeniem zastosować utwory o zmiennym charakterze tak, aby dzieci musiały pokolorować nie jedną, ale dwie lub nawet trzy „buźki”.

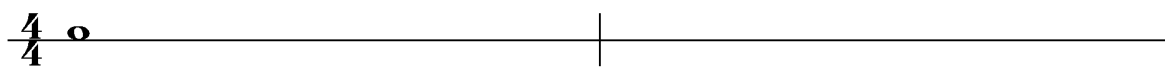
Proponowane przykłady muzyczne do tego zadania to utwory L. van Beethovena: *IX Symfonia d-moll – finał („Oda do radości”)*, *Sonata cis-moll „Księżycowa”*, *V Symfonia c-moll cz. I*, *V Koncert fortepianowy Es-dur „Cesarski” cz. I*, *Koncert skrzypcowy D-dur op. 61 cz. I*, *VI Symfonia F-dur cz. V*.

Zadanie 2 polega na rozpoznaniu szeregu sekundowego / fragmentu gamy lub trójdźwięku w różnych kierunkach. Odpowiedni symbol dzieci zaznaczają kółkiem. Przy wprowadzaniu tego typu zadania można zastosować przykłady tylko w kierunku wznoszącym lub opadającym.

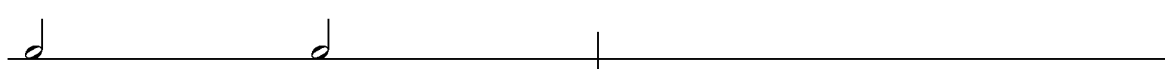
Zadanie 3 musi być poprzedzone nauką terminów i symboli używanych dla określenia poszczególnych interwałów. Podobnie jak w zadaniu 2, dzieci zaznaczają kółkiem rozpoznany interwał. Na początku nauki można podzielić każdy przykład pionową kreską na dwie pary interwałów, aby dzieci wybierały odpowiedni symbol porównując tylko : 1cz/2w oraz 2m/8cz.

Podstawowe wartości rytmiczne

1 i 2 i 3 i 4 i   1 i 2 i 3 i 4 i

1 i 2 i 3 i 4 i   1 i 2 i 3 i 4 i

1 i 2 i 3 i 4 i   1 i 2 i 3 i 4 i

1 i 2 i 3 i 4 i   1 i 2 i 3 i 4 i

1 i 2 i 3 i 4 i   1 i 2 i 3 i 4 i

Powyższe ćwiczenie uczniowie wykonują na etapie zaznajamiania się z podstawowymi wartościami rytmicznymi. W pustych taktach uzupełniają wartości rytmiczne na odpowiednią miarę taktu według

rozpisanego liczenia. Klaszczą jednorodny rytm samodzielnie a następnie rozpoznają poszczególne wartości rytmiczne prezentowane przez nauczyciela numerując na marginesie linijki w takiej kolejności, w jakiej zostały zagrane.

Ćwiczenia rytmiczne

Zad.1

Zrytmizuj dźwięki gamy wartościami rytmicznymi : ćwierćnuta i dwie ósemki (kierunek wznoszący) oraz dwie ósemki i ćwierćnuta (kierunek opadający) w metrum 4/4. Wstaw kreski taktowe.

Zad. 2

Zrytmizuj dźwięki gamy wartościami rytmicznymi: cztery szesnastki i dwie ósemki (kierunek wznoszący) oraz dwie ósemki i cztery szesnastki (kierunek opadający) w metrum 2/4. Wstaw kreski taktowe.

Opracowała Ewa Rok

Rytmizacja wzorów melodycznych opartych na gamie C-dur jest ćwiczeniem pomagającym uczniom początkującym w zapamiętywaniu położenia nut na pięciolinii, czytaniu nut literami i solmizacją, uporządkowaniu poszczególnych wartości rytmicznych w różnych metrach oraz rozwijaniu umiejętności jednoczesnego czytania wysokości nut i ich wartości rytmicznych wraz z taktowaniem w odpowiednim metrum.

Wszystkie powyższe przykłady ćwiczeń mogą być włączone w tok zajęć prowadzonych z wykorzystaniem programu komputerowego *EarMaster*. Nauczyciel decyduje o czasie trwania poszczególnych form zadań. Uczniowie w trakcie jednej lekcji mają rotacyjnie aplikowane ćwiczenia słuchowe z fortepianu, ćwiczenia pisemne (powyżej wydrukowane) oraz ćwiczenia komputerowe. Wszystkie typy zadań muszą być scalone pod względem treści nauczania i poziomu zaawansowania, aczkolwiek w trakcie ćwiczeń komputerowych *EarMaster* możemy indywidualnie dopasować poziom zadań dla każdego ucznia z osobna, co jest jednym z największych walorów korzystania z tego programu na zajęciach.

Zaproponowana metoda prowadzenia zajęć kształcenia słuchu pozwala w efektywny sposób rozwijać u uczniów umiejętności słuchowe w atrakcyjnej i zabawowej dla nich formie. Dzięki możliwości indywidualnej pracy każdego ucznia na osobnym komputerze i samodzielnego sprawdzania swoich wyników całkowicie minimalizuje się czynnik stresu, który u niektórych dzieci jest całkowicie demobilizujący na tradycyjnie prowadzonych zajęciach kształcenia słuchu. Poprzez zabawę i nowoczesną formę nauczania, lekcje kształcenia słuchu stają się dla dzieci przyjemnością i formą rozrywki aniżeli trudnym i stresującym wyzwaniem.

Nowoczesne kształcenie słuchu w szkole muzycznej

Sławomir Kozłowski (PSM I i II st. im. M. Karłowicza w Zielonej Górze)

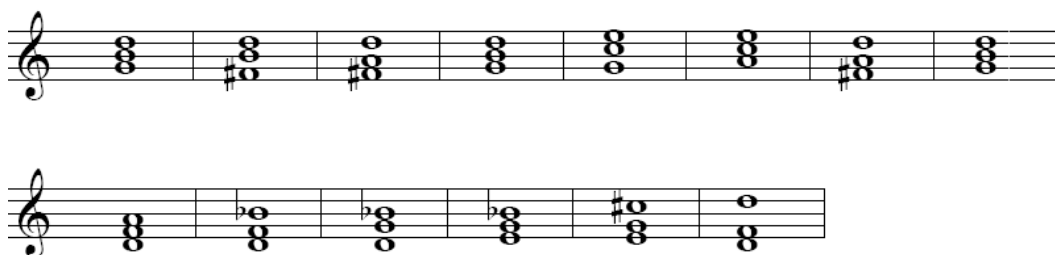
Wykorzystanie do lekcji kształcenia słuchu utworów z muzyki rozrywkowej wymaga od nauczyciela wnikliwej analizy elementów, na które chciałby zwrócić uwagę ucznia. Ważnym elementem staje się przygotowanie odpowiednich ćwiczeń do realizacji na lekcji oraz jako zadanie domowe, tak aby zetknięcie z docelowym przykładem muzycznym było dla ucznia zrozumiałe i przynosiło satysfakcję z wykonania zadania.

Prezentowane fragmenty muzyczne: *Adele – Someone Like You*, *Lykke Li – I Follow Rivers (The Magician Remix)* oparte są na charakterystycznych w muzyce rozrywkowej powtarzalnych odcinkach (patternach).

Pierwszy przykład opiera się na powtarzalnej grupie rozłożonych melodycznie trójdźwięków. Przygotowanie ćwiczeń przygotowawczych obejmuje zapis granych melodycznie lub harmonicznie szeregów trójdźwięków z jednej tonacji. Trójdźwięki ułożone są tak, aby pomiędzy nimi występowała jak największa ilość wspólnych składników poza końcową kadencją. Uczeń analizując realizowane ćwiczenie zwraca uwagę na to, który z dźwięków w układzie trójdźwięku uległ zmianie (dolny, środkowy, czy górny). Następnie określa tryb i przewrót a także umiejscawia każdy z trójdźwięków na odpowiednim stopniu tonacji. Po melodycznym wykonaniu wokalnym czas a prezentację docelowego przykładu muzycznego.

Adele – Someone Like You

Ćwiczenia przygotowawcze

Zapis fragmentu akompaniamentu prezentowanego przykładu (dyktando)

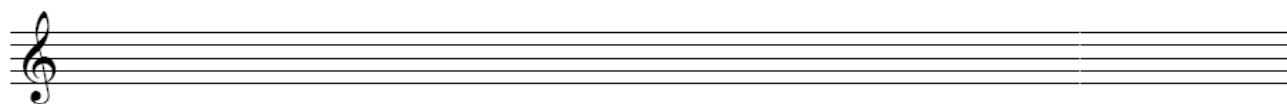

1.

2.

Analiza słuchowa concept albumu *The Dark Side of the Moon* grupy Pink Floyd.

dr Artur Zagajewski

Już od kilku lat wykorzystuję na zajęciach kształcenia słuchu w średniej szkole muzycznej utwory rozrywkowe. Głównym celem sięgnięcia po repertuar rockowy – a tenże nurt przeważa tu zdecydowanie – jest jednak nie tylko tworzenie nowej bazy ćwiczeń i dyktand melodycznych, rytmicznych oraz nadanie zajęciom atrakcyjnej formy. Zastosowanie w dydaktyce muzyki popularnej staram się wiązać z podjęciem takich problemów i zakresów analizy słuchowej, które w mniejszym stopniu lub wcale nie występują w tzw. muzyce klasycznej. Przykładem takiego działania może być przedstawione poniżej zadanie, które zostało przeprowadzone w ubiegłym roku w klasie VI szkoły muzycznej II stopnia.

Opiera się ono na nagraniu *The Dark Side of the Moon* (1973, EMI) brytyjskiej grupy Pink Floyd i polega na jego analizie poprzez udzielenie odpowiedzi na postawione pytania, przy czym zadanie realizowane jest w czasie rzeczywistym, czyli w czasie odsłuchu całej płyty bez zatrzymań. Album trwa około 43 minuty, co zajmuje jedną godzinę lekcyjną. Biorąc pod uwagę fakt, iż potrzebny jest dodatkowy czas (15-20 minut) na przedstawienie i wytłumaczenie zadania oraz poleceń, pojawia się problem natury organizacyjnej. Można go rozwiązać m.in. prosząc uczniów o jednorazowe wcześniejsze przybycie na zajęcia, ewentualnie przedłużając lekcję (chyba że mamy do dyspozycji raz w tygodniu 1,5 godziny – czyli dwie godziny lekcyjne – jak to miało miejsce w przypadku wspomnianej VI klasy). Zadanie to może być również zadaniem domowym.

Ćwiczenie składa się z dwóch części – obydwie rozwiązywane jednocześnie, w tym samym czasie. W pierwszej (tabela) należy jedynie zaznaczyć, w których utworach pojawiają się różnego typu zdarzenia dźwiękowe (wskazane motywy harmoniczne, dźwięki konkretne, aspekty aranżacyjne), które pełnią tu rolę niejako motywów przewodnich scalających formę albumu i sprawiających, iż jest on niezwykle spójnym i logicznym dziełem. Druga część to pytania dotyczące wybranych elementów z poszczególnych utworów.

Poziom trudności pytań jest zróżnicowany. Niewątpliwie do najłatwiejszych należą te związane z dźwiękami konkretnymi (dostrzeżenie odgłosów monet, kasy czy zegarów), tym bardziej że, jak łatwo się domyśleć, pojawienie się ich związane jest często z tytułami piosenek. Część pytań z pozoru może wydawać się prosta, jak to jest chociażby w przypadku chórków żeńskich. Może pojawić się jednak trudność w ich wysłuszeniu, gdyż w niektórych utworach partie te zostały dodatkowo zmodyfikowane poprzez zastosowanie głośnika organów Hammonda z charakterystyczną wibracją. Najtrudniejszy zakres stanowią pytania dotyczące harmonii; do jednego z nich załączony został na końcu przykład nutowy, gdyż wykracza on poza program harmonii klasycznej nauczanej w szkole średniej (sekwencja z akordem D9+). Wyjaśnienia wymaga też pytanie 2) z drugiej części, dotyczące metrum w refrenie piosenki *Money*. Występują tu zmiany metryczne, ale zapisu można dokonać w trzech wersjach, w zależności od tego, jakimi taktami będzie się posługiwał uczeń (prostymi czy złożonymi, np. dwa takty na 3 lub jeden na 6).

Bez względu na ostateczny wynik, z przeprowadzenia takiego ćwiczenia wynika wiele korzyści:

- uczniowie słuchają przede wszystkim całego dzieła (płyty) zamiast pojedynczych, wyciętych z kontekstu kilkunastosekundowych fragmentów nagrań, jak ma to miejsce w przypadku tradycyjnych dyktand;
- poprzez pytania uczniowie zmuszeni są do aktywnego słuchania muzyki rozrywkowej, której zazwyczaj nie odbierają w ten sposób i nie analizują;

- uczniowie poznają dogłębnie literaturę należącą do kanonu muzyki popularnej – album *The Dark Side of the Moon* uważany jest do dziś za jedno z najważniejszych dokonań w historii muzyki rockowej;
- poznają gatunek concept albumu, czyli cyklu zintegrowanego treścią, rozwiązaniami muzycznymi oraz warstwą wizualną – problem nie poruszany na zajęciach form muzycznych;
- poznają różnorodne techniki kompozytorskie oraz stylistyki – kolaż, technika repetytywna, muzyka konkretna, muzyka elektroniczna, rock progresywny, harmonia jazzowa;
- poznają elementy, zjawiska i terminy charakterystyczne dla muzyki rozrywkowej – riff, delay, akord D9+, loop;
- zadanie opiera się nie tylko na słyszeniu rytmicznym, harmonicznym czy melodycznym (czyli najczęściej ćwiczonych aspektach), ale wchodzi także w zakresy zdecydowanie rzadziej poruszane na zajęciach kształcenia słuchu, jak aranżacja czy brzmienie (barwa).

Po wysłuchaniu całego albumu i realizacji zadania uczniowie otrzymują dodatkowe dwa pytania nie ujawnione wcześniej w arkuszu, który otrzymali:

- w którym z utworów wiodącą partia była wokaliza głosu żeńskiego;
- podaj, jakie instrumenty spoza tradycyjnego instrumentarium rockowego (perkusja, gitara basowa i elektryczna oraz elektroniczne instrumenty klawiszowe – organy Hammonda i syntezatory) zostały użyte w nagraniu.

Po przeprowadzeniu tego zadania nasuwa się automatycznie myśl, że w ten sposób można opracować także inne klasyczne albumy rockowe. Jak się jednak okazuje, nie wszystkie nadają się do tego typu analizy. Wynika to z faktu, iż *The Dark Side of the Moon* wyróżnia się na tle innych dokonań tego nurtu niezwykłą logiką, dyscypliną oraz spójnością koncepcji, która zrealizowana została na wszelkich poziomach (wizualnym – okładka płyty – muzycznym, tekstowym), co czyni ten album dziełem wyjątkowym. I to stanowi najważniejszy argument za tym, aby sięgnąć chociażby do tego nagrania na zajęciach kształcenia słuchu – wszak chodzi o to, aby pokazywać uczniom dzieła wybitne, także te z kręgu muzyki rozrywkowej, zwłaszcza w kontekście wszechobecnego dziś komercyjnego popu.

	Speak to Me	Breathe	On the Run	Time	Breathe (Reprise)	The Great Gig in the Sky	Money	Us and Them	Any Colour You Like	Brain Damage	Eclipse
(⁶)T ⁷ - S ⁷ (I - IV)											
Sekwencja harmoniczna z akordem D9+											
Motyw glissando gitary (slide)											
Chórki żeńskie											
Bicie serca											
Zegary											
Głosy ludzkie (mowa)											
Helikopter (samolot)											
Kroki (bieg)											
Monety, kasa											
Śmiech, krzyk											

PINK FLOYD - The Dark Side of the Moon

- 1) Podaj interwał melodyczny występujący na początku utworu *Time* (partia gitary i syntezatora unisono):
- 2) Podaj metra (ćwierćnutowe) w następujących częściach piosenki *Money*:
  - zwrotka -
  - refren –   wersja 1 - | takt 1: | takt 2: | |
  - wersja 2 - | takt 1: | takt 2: | takt 3: | |
  - wersja 3 - | takt 1: | takt 2: | takt 3: | takt 4: | |
  - solo gitary -
- 3) Fragment jakiej skali występuje w partii basowej w trakcie sola gitary w piosence *Money*:
- 4) Na jakiej skali oparty jest riff basowy piosenki *Money*:
- 5) Podaj akordy w zwrotce piosenki *Us and Them*:

| D | | | D |
- 6) W jakich wartościach rytmicznych ustawiony jest delay partii wokalne w *Us and Them* (werbel akcentuje drugą i czwartą miarę taktu):
- 7) Podaj czterodźwiękowy pochod basowy stanowiący podstawę harmoniczną piosenki finałowej *Eclipse* (od dowolnego dźwięku):
- 8) W którym utworze wykorzystano technikę dublowania głosem fragmentów oraz pojedynczych dźwięków solówki gitarowej:
- 9) Forma którego z utworów jest w całości oparta na technice repetytywnej:
- 10) W refrenie której piosenki padają tytułowe słowa „the dark side of the moon”:

Sekwencja harmoniczna z akordem D9+

The image shows a musical score for a harmonic sequence. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The key signature has one sharp (F#). The treble staff contains a series of chords and notes, with a specific chord labeled 'D9+' in the bass staff. The notation includes various note values and rests, illustrating the harmonic progression.

Praktyczne kształcenie muzyczne

Mariusz Tokarski

Piotr Dylewski

Myśląc o praktycznym kształceniu muzycznym w kontekście tematu Konferencji – „Nowoczesna szkoła artystyczna” warto byłoby, równoległe do kwestii wyzwań stojących przed szkołami muzycznymi we współczesnych realiach, zainteresować się jak wiele skutecznych, a ciągle niewykorzystanych możliwości daje nauczycielom – muzykom powszechna dostępność do nowoczesnych technologii.

Zmierzając w kierunku nowoczesnej szkoły i jej usytuowania w XXI wieku pojawią się zadania, których realizacja wymagać będzie określonych środków finansowych, o które zawsze jest trudno, ale także wiele niskobudżetowych, możliwych do wprowadzenia niemal „od ręki”. Te pierwsze nie znajdują się wyłącznie w sferze marzeń, czego dowodzą przykłady prezentowane podczas tej Konferencji. Drugie zaś, przy relatywnie skromnych wydatkach wymagają jedynie wyobraźni i chęci wkroczenia na ścieżkę rozwoju.

Nie można tu nie wspomnieć o narzędziach edukacyjnych dostępnych bez zbędnych ograniczeń i całkowicie bezpłatnych. Wymagają one jedynie skutecznego rozpropagowania. Ich wartość i skuteczność potwierdzają pozytywne opinie i rosnąca liczba użytkowników. Takie rozwiązania mogą najszybciej wejść do codziennej praktyki, zwłaszcza samodzielnego wykorzystania przez uczniów.

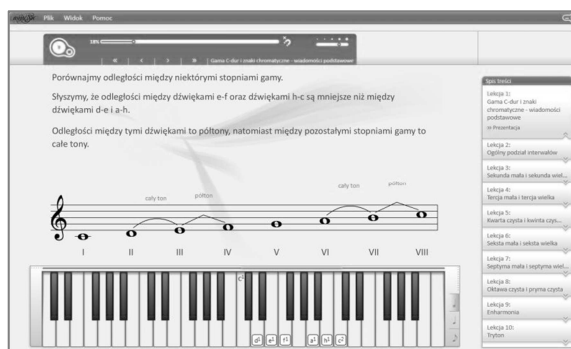
Nowoczesna szkoła wymaga nowoczesnego wyposażenia. Ławki, krzesła, tablica, kreda i sprzęt audio w pracowniach teoretycznych oraz fortepian lub pianino plus kilka tradycyjnych mebli w salach do zajęć indywidualnych, to standardowe wyposażenie – do niedawna wystarczające w edukacji muzycznej. Komputer, dostęp do Internetu, projektor i ekran lub tablica multimedialna czy indywidualne stanowiska komputerowe z odpowiednim oprogramowaniem dla każdego ucznia na zajęciach teoretycznych przestają być już jedynie futurystyczną wizją. Najprostsza choćby instalacja do nagrywania i odtwarzania dźwięku w klasie do zajęć indywidualnych lub zespołowych, to dla coraz liczniejszego grona nauczycieli instrumentalistów narzędzie chętnie wykorzystywane w codziennej pracy.

Nowoczesne, multimedialne pomoce dydaktyczne nie są jeszcze w powszechnym użyciu, ale stopniowo zajmują należne im miejsce obok tych tradycyjnych, znanych i stosowanych od lat. Wśród przykładów wymienić należy:

- Multimedialne programy tworzone przez wyspecjalizowane firmy, przeznaczone do wspomaganie zajęć lekcyjnych oraz do indywidualnej, samodzielnej pracy uczniowskiej.

Ear Master

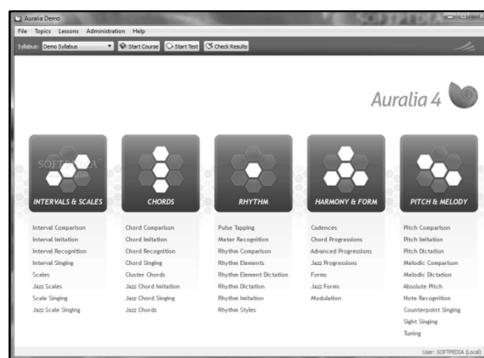

MijuSic

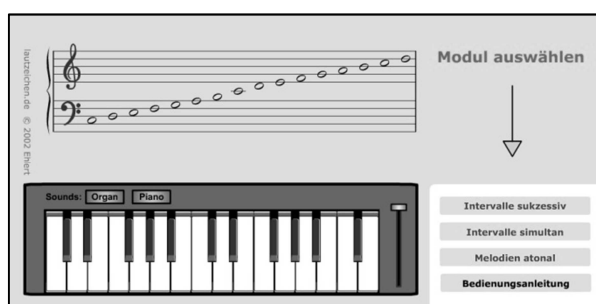

Amabile

Auralia

- Zagraniczne i krajowe serwisy internetowe oferujące coraz bogatsze zestawy praktycznych ćwiczeń słuchowych dla uczniów, a także wspierające podnoszenie poziomu wiedzy teoretycznej. Część z nich ma formułę całkowicie otwartą, nie wymaga logowania ani żadnych opłat.

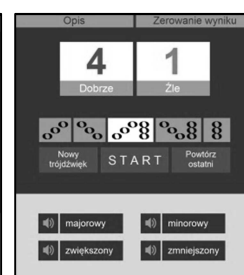
www.musikwissenschaften.de

www.gimnastykasluchu.pl

www.dur-moll.pl

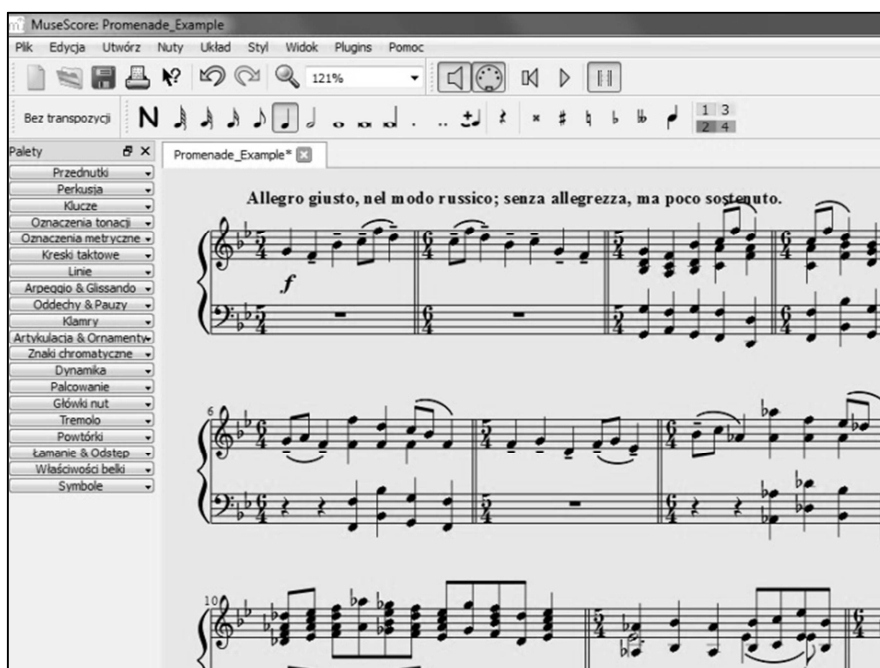

- Pomoce dydaktyczne tworzone „na miarę”, zgodnie z indywidualnymi potrzebami przez zaangażowanych i twórczych nauczycieli. Dzięki ich pomysłowości oraz połączeniu specjalistycznej wiedzy muzycznej i pedagogicznej z podstawową choćby orientacją w zakresie edycji plików dźwiękowych i graficznych powstają nieraz bardzo wartościowe i zaawansowane materiały dydaktyczne.
- Strony internetowe prowadzone przez nauczycieli, przeznaczone dla uczniów, ułatwiające komunikację, wspomagające prowadzenie zajęć, dające nieprzerwany dostęp do wybranych treści edukacyjnych.

Nikogo nie dziwi już fakt, że oczekiwana jest umiejętność posługiwania się przez nauczycieli technologią komputerową i informacyjną. Sprowadza się to zazwyczaj do obsługi poczty elektronicznej, korzystania z Internetu, pisania i edytowania tekstu na komputerze. A co z umiejętnością komputerowego pisania nut? Przecież całe życie muzyka związane jest z tekstem muzycznym. Cała edukacja muzyczna jest związana z tym tekstem.

Istnieje wiele programów służących do komputerowego tworzenia i edytowania zapisu nutowego. Jednak ich relatywnie wysoka cena ogranicza do nich dostęp i usprawiedliwia fakt, że jedynie mały

procent nauczycieli – muzyków opanowało podstawy ich obsługi i korzysta z nich na co dzień. Sytuacja powinna ulec zmianie z chwilą pojawienia się darmowych programów do pisania nut. Nauczyciele, wzbogacający swoje zajęcia o opracowane przez siebie materiały dydaktyczne, będą mogli zastąpić kartkę i ołówek przyjaznym w użyciu, dostępnym w polskiej wersji językowej nowoczesnym narzędziem. Zalety są niewątpliwe. Choćby modyfikowanie czy rozbudowywanie nie będzie już wymagało pisania wszystkiego od początku lub „analogowej edycji” przy pomocy nożyczek, taśmy klejącej i kserokopiarki. Materiały będą czytelne, wyglądające profesjonalnie.

Program MuseScore – www.musescore.org/pl

Darmowe edytory nut to także narzędzie dla uczniów. Mogą się przydać choćby do pierwszych uczniowskich prób kompozytorskich. W niektórych szkołach organizowane są konkursy kompozytorskie. Autorzy prac coraz częściej posługują się komputerowym zapisem nut. Liczne przykłady dowodzą, że używanie przez uczniów takich narzędzi wpływa korzystnie na umiejętność pisania dyktand, a także działa w drugą stronę – doskonali umiejętność realizacji zapisu nutowego na instrumencie.

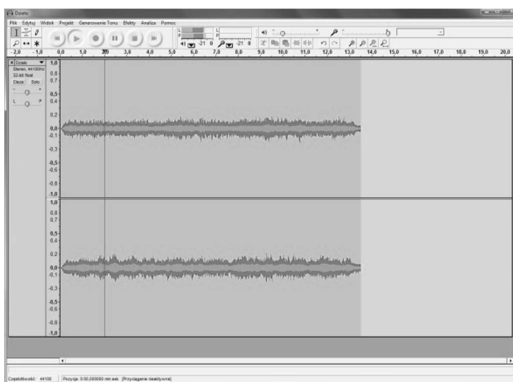
O ile darmowe edytory nut mogą być traktowane głównie jako narzędzie dla ucznia, tak komercyjne edytory – będące bardziej rozbudowanymi produktami – mogą stanowić niezwykle przydatne narzędzie w pracy nauczyciela. Jednak trzeba pamiętać o jednym – programy takie jak np. Finale, czy Sibelius zostały stworzone z myślą o edycji i przygotowaniu, nierzadko bardzo skomplikowanych edytorsko, materiałów nutowych do druku. Nauczyciel kupujący taki program wyłącznie z myślą o pisaniu prostych i krótkich utworów dla swoich uczniów, mówiąc kolokwialnie – „przeptaci”, ponieważ będzie korzystał tylko z kilku procent możliwości programu za który musiał całkiem niemało zapłacić. Na szczęście możliwości wykorzystania edytorów nut nie ograniczają się wyłącznie do przygotowywania materiałów do druku. Dzięki możliwości podkładania różnych brzmień, odtwarzania zapisanych nut (z realizacją wszystkich oznaczeń dynamicznych, agogicznych oraz artykulacyjnych) oraz zapisywania w formatach dźwiękowych, edytor nut staje się „małym studium nagraniowym” pozwalającym na samodzielne tworzenie muzyki. Co więcej, rozbudowany panel odtwarzania, jak np. w przypadku programu Finale, pozwala na wielościeżkowe odtwarzanie zapisanego utworu i możliwością zmiany dynamiki i barwy brzmienia poszczególnych partii.

Program Finale 2011

Na stronie producenta programu Finale dostępna jest także darmowa, uproszczona jego wersja Finale Notepad 2012: www.finalemusic.com/NotePad/FreeDownload.aspx

Pisząc o oprogramowaniu wspomagającym pracę nauczyciela szkoły muzycznej, nie można pominąć edytorów dźwięku. Podobnie jak w przypadku edytorów nut, tutaj również mamy możliwość wyboru między prostymi, darmowymi aplikacjami, a dużymi i skomplikowanymi programami. Zakres działań edytorskich jakie umożliwiają te programy jest olbrzymi – nie ma sensu wszystkiego wymieniać, jednak w odniesieniu do praktyki szkolnej warto wspomnieć o takich możliwościach jak: usuwanie fragmentów nagrania, zmiana tempa, wysokości, usuwanie szumu, wyciszanie, podnoszenie poziomu głośności, dodawanie rozmaitych efektów (np. pogłos lub echo), łączenie ze sobą osobnych ścieżek. Darmowym programem posiadającym wszystkie wymienione możliwości jest Audacity.

Program Audacity (wersja 1.2.6)

Program, łącząc ze sobą dużą funkcjonalność oraz intuicyjność obsługi jest doskonałym narzędziem zarówno dla nauczyciela jak i ucznia. Dzięki niemu można nie tylko edytować szkolne nagrania, ale także tworzyć własne pomoce dydaktyczne (np. samodzielnie przygotowane dyktanda na *kształcenie słuchu*, czy akompaniamenty dla uczniów).

Zadając sobie pytanie – czy wysiłek podjęty w celu uzupełniania tradycyjnych metod nauczania takimi, które zawdzięczamy nowoczesnej technologii pamiętajmy o korzyściach stosowania multimediów w edukacji:

- czas przyswajania materiału skraca się o około 30%
- wzrasta przyswajanie materiału od 50 do 400%
- zrozumienie tematu rośnie o około 50 - 60%
- tempo uczenia się rośnie o około 60%